

DiZbi.HAZU | Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Preuzimanjem digitalne kopije pristali ste na uvjete korištenja

<https://dizbi.hazu.hr/a/?terms>

Zapis je preuzet s web adrese

<https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=171822>

Istroromanske studije / M. Deanović

	<u>a – analitička jedinica (sastavnica).</u>
	<u>2 – zapis ispod najviše razine (sve niže razine).</u>
<i>Autorstvo</i>	<u>Deanović, Mirko</u>
<i>Stranice</i>	51 – 118
<i>Predmet</i>	<u>Istroromanski govori</u>
<i>Predmet</i>	<u>Lingvistika</u>
<i>UDK</i>	<u>81</u>
<i>Vrsta građe</i>	<u>članak</u>
<i>Format</i>	<u>tekst</u>
<i>Licencije</i>	<u>InC</u>
<i>Naziv zbirke</i>	<u>Vlastita izdanja</u>
<i>Dio skupa</i>	<u>Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Odjel za filologiju / urednik Mirko Deanović</u>
<i>Svezak</i>	<u>Knj. 7(1955)=knj. 303 / urednik Petar Skok</u>

MIRKO DEANOVIĆ

ISTROROMANSKE STUDIJE

I

Iz vodnjanskog etimološkog rječnika

1

Važnost proučavanja složenih prilika među romanskim govorima u Istri od srednjeg vijeka naovamo prvi je istakao Graziadio Isaia Ascoli pred osamdeset godina (»Saggi ladini«, AGI 1, 1873, 433 i d.). Dva decenija prije toga lingvist Bernardino Biondelli ima veoma netočne pojmove o govorima s ove strane Jadrana; on u svojim *Studi linguistici* (Milano 1856, 182), u raspravi »Ordinamenti degli idiomi e dei dialetti italici«, drugo poglavlje »Famiglia veneta«, piše ovako: »Il gruppo *orientale*, che si potrebbe denominare anche *marittimo*, estendesi lungo le sponde della Istria e della Dalmazia, ed è rappresentato dal dialetto *triestino*. Sue principali varietà sono i dialetti di Parenzo, Rovigno, Dignano, Fiume, Veglia, Zara e Ragusi«.

Ascoli je prvi uočio posebne romanske govore u Istri i u Dalmaciji, koji se razlikuju i od mletačkog i od furlanskog. Srednjovjekovni je jezik dalmatinskih gradova i njegov odnos prema poznije unesenom mletačkom narječju donekle poznat osobito zaslugom K. Jirečeka, M. Bartolija i P. Skoka. Ali historički razvoj i glavna obilježja starog romanskog govora u Istri nije sve do danas dovoljno osvijetljen (v. Skok, *Slavenstvo*, 14, 16).

Ni u staro doba nije bila jasna slika ondašnjih jezičnih prilika u Istri. Na pr. učeni Dante, koji je prvi pokušao grupirati romanske jezike i talijanske dijalekte, nije siguran kad u *De vulgari eloquentia* (oko 1303) piše o govoru toga kraja, ma da je on prvi opazio, da su furlanski i istroromanski dva posebna govora, različita od mletačkog, a treći onda živi

govor na sjeveroistočnim obalama Jadrana, dalmatski, nikako ne spominje (valjda nije znao za nj ili ga nije smatrao »latinskim« govorom, Dalm. I, 6). Ali ni sam Dante nije pritom siguran. Jer istroromanski i furlanski govor jednom odvajaju neodlučno kao dva krajnja talijanska narječja i kaže: »Forum Iulii vero et Ystria non nisi leve Ytalie esse possunt ... Lingue hominum variantur, ut lingua ... Lombardorum cum Trivisianis et Venetis, horum cum Aquilegiensibus, et istorum cum Ystrianis. De quo Latinorum neminem nobiscum dissentire, putamus« (*Opere di Dante*, VI, a c. di A. Marigo, 1938, lib. I, cap. 10. – Furlanija doista i Istra mogu pripadati samo lijevoj Italiji ... Ljudski se govori razlikuju: tako se između sebe razlikuju i govori Lombarda, Trevizanaca, Mlečića i Istrana. Mislim da nema Talijana, koji se u tome ne će složiti sa mnom). Kad Dante nema pouzdanih vijesti, on oprezno zaključuje po analogijama kao ovdje, služeći se litotom *non nisi* (o. c. 85). Na drugom mjestu u istom djelu Dante grupira zajedno ta dva govora osuđujući – sa svoga akustičko-estetskog stajališta – njihov grozan izgovor, koji njemu Toskancu para uši: »... Aquilegienses et Ystrianos qui *Ce fas-tu?* crudeliter accentuando eructant« (I, 11. – Oglejci i Istrani, koji grozno naglašujući izbacuju iz usta: Što činiš?).

Taj je govor nastao u Istri u srednjem vijeku prije mletačke periode i, vidjet ćemo, nije još sasvim izumro; onog dalmatskog nestalo je u Dubrovniku u 15. v., a na Krku (veljotski) u drugoj polovini 19. v. Ascoli je ovom istarskom govoru dao poseban naziv »l'istrioto« (prema »veglioto«, također učenog porijekla, od Impastarija 1861). U novije ga doba talijanski lingvisti zovu »l'istriano«, što nije dovoljno precizno, jer se tim imenom ne označuje ovaj posebni govor (tako bi se naime mogli zvati i mletački i hrvatski i slovenski govori Istre). Zato je Ascoli dalmatski jezik nazvao »il dalmatico« nasuprot običnom etnikonu »dalmata« = dalmatinski (upor. i u francuskom razliku između »istrique« [Bourciez] i »istrien«, u njemačkom »dalmatisch« i »dalmatinisch«). Prema »veljotski« mogli bismo ga zvati »istriotski«. Ali najtočniji mu je naziv dao P. Skok: istroromanski (1936. g. zvao ga je »istriote prévénetien«), koje ime ima paralela u nazivima drugih romanskih jezika, na pr. istrorumunjski, retoromanski, galoromanski, balkanoromanski, iliroromanski i sl. Zato je taj naziv bolji negoli je »istrijski«, kako ga zove Ribarić (6 i d.).

Usprkos spomenutom Ascolijevu otkriću romanisti sve do danas u razdiobi romanskih jezika ne odvajaju posebno ovaj govor jamačno stoga, što je on još uvijek nedovoljno poznat. Na pr. jedanaest godina nakon Ascolijeve konstatacije ovako misli H. Schuchardt: »Das Altdalmatische war mit dem Friaulischen durch das Istrische verknüpft« (*Slavo-Deutsches und Slavo-Italienisches*, 1884, 29), G. Gröber petnaest godina kasnije: »... auf der istrischen Halbinsel, der Insel Veglia und in den dalmatinischen Städten ist ein jetzt italianisiertes Romanisch heimisch, das aus dem Lateinischen direkt entwickelt war« (*Grundriss der romanischen Philologie*, I, 1888 i 1904², 541), ali ga ne navodi u svom pregledu romanskih jezika (ib. 543). Ne spominju istroromanski govor u svojim

pregledima ni dugo vremena kasnije, na pr. W. Meyer-Lübke (*Grammatik der romanischen Sprachen*, I–III, 1890–99; *Einführung in das Studium der romanischen Sprachen*, 1901, 1909², 1920³; *Die roman. Literaturen und Sprachen*, 1909), E. Gorra (*Lingue neolatine*, 1894, 95 i d.), A. Zauner (*Romanische Sprachwissenschaft*, I–III, 1902, ni 1921⁴), E. Bourciez (*Éléments de linguistique romane*, u sva 4 izdanja 1910–46), G. Bertoni (*Italia dialettale*, 1916, 106 i d.; *Enciclopedia italiana*, 19, 1933, 925), E. Guarnerio (*Fonologia romanza*, 1918, 14), P. Savj-Lopez (*Le origini neolatine*, 1920, 218 i d.), C. Merlo (*It Di*, 1, 1924, 16 i d.), G. Rohlfs (*La struttura linguistica dell'Italia*, Leipzig 1937; *Historische Grammatik der italienischen Sprache*, I–II, 1949; *Romanische Philologie*, I–II, 1950–52), W. Wartburg (»Die Ausgliederung der romanischen Sprachräume«, *ZRPh* 51, 1936; *Die Entstehung der romanischen Völker*, 1939; *Les origines des peuples romans*, 1941), S. Pop (*La dialectologie*, I, 1950, 468, netočno).¹

Ipak je 1929. g. N. Maccarone s pravom istaknuo potrebu, da se Ascolijeva podjela dijalekata donekle revidira osobito s obzirom na istroromanski i susjedne mu govore (»... che vi si aggiungano o vi si ampliino o modifichino od illustrino meglio ... ad es. quelle [parti] concernenti l'istriano, il veglioto o, con parola più comprensiva, il dalmatico, il ladino«, *AGI*, 22–23, 1929, 318–19). A. Kuhn u svom najnovijem pregledu *Romanische Philologie* (I, *Die romanischen Sprachen*, 1951, 7, 154–56) prikazuje ukratko sadašnje stanje istraživanja bez iscrpnog osvrtu na cio dosadašnji rad o predmetu; oprezan je u sintetičkom izlaganju pitanja, koja nijesu još pročišćena, te ne zna ni sam, gdje bi svrstao istroromanski govor: »Stossen wir ... nach Istrien vor, so werden wir auf verstärkten westlichen Einstrom und entsprechende Schwächung der altdalmatischen Charakteristika rechnen können. Dabei gibt es besonders Vorsicht zu machen«.

Za nauku o jeziku najvažnije je utvrditi karakter toga govora i njegov odnos prema susjednim govorima, prema dalmatskom (s veljotskim), furlanskom (ladinskom) i mletačkom (starom i novom). Sâm Ascoli, koji je prvi naučno grupirao talijanske dijalekte (»L'Italia dialettale«, *AGI*, 8, 1880, 98–128), sedam godina nakon one prve fundamentalne studije »Saggi ladini«, ne spominje više »l'istrioto« jamačno zbog preglednosti i kratkoće članka pisanoga za *Encyclopaedia Britannica* (1880). (Za drugo izdanje 1911, 888 i d., pošto je Ascoli umro 1907., taj je članak dopunio C. Salvioni, dodavši dalmatski jezik, 889 n., između kojega i mletačkog narječja meće istroromanski govor, 892 n.; u najnovijem pak izdanju 1927. ispao je taj članak). Ascoli je ipak u vezi s istroromanskim dijalektima već u »Saggi ladini« bio oštromno opazio, da »la loro stratificazione dialettale, od etnografica, è sicuramente complicata, e se lo scernere con sicurezza le vene che vi s'intrecciano, riesce in parte ben

¹ »Le vénitien est employé à Trieste, en Istrie (à Rovigno et Dignano) et par les Italiens qui habitent les villes situées sur la côte dalmate. Dans ces dernières régions, on retrouve cependant, même de nos jours, des traces de l'ancien parler dont les caractères rappellent à la fois le frioulan (parler ladin), le dalmate et le roumain.«

difficile per la stessa loro natura, la difficoltà a noi si aumenta per la scarsa copia delle notizie» (l. c. 435). I ma da na osnovu vcoma oskudne grade, osnivač je talijanske glotologije ipak uočio, da taj starinski govor Istre, iako se odvaja od susjednih, od mletačkog i furlanskog, uza sve to ima i nekih specifičnih crta, koje ga djelomično povezuju s veljotskim, zamišljajući istarsko-ladinsku zonu [t. j. u Trstu i Milju] kao prelaznu zonu između »Italia alpina« i rumunjske jezične oblasti: »Nell' Istria il linguaggio ladino, nella sua varietà friulana, venne a toccarsi [u Trstu i Milju], e in parte a fondersi, con un linguaggio che si rannoda al veneto di terra ferma ed ha quindi in sé medesimo delle somiglianze ingenite coi parlari ladini. Ma qualche *altra* elaborazione del latino, che si avrà forse a riconoscere *propria e indigena* dell' Istria, qui ancora deve entrarci; e più a levante, nel Quarnero [t. j. Krk], si può legittimamente sospettare di aver le reliquie di qualche dialetto [t. j. veljotski], che formasse come anello di transizione fra i parlari dell' Italia alpina e quell' estrema latinità orientale che si stese dall' Illirico [t. j. veljotsko-dalmatski] al Ponto [t. j. rumunjski]« (l. c. 435). Uza sve te distinkcije Ascoli se nije usudio odgovoriti, kako je želio, na ta pitanja i morao se na koncu zadovoljiti konstatacijom: »Confortiamoci almeno col pensiero, che son tutte esplorazioni non mai prima d'ora tentate« (l. c.) Ostao je na toj genijalnoj intuiciji, koje će ispravnost tek tri decenija kasnije potvrditi M. Bartoli (*Anzeiger der Wien. Akad. der Wissensch.*, 25, 1899, i *Dalm.* 1906).

Tako je dakle mislio Ascoli pred punih 80 godina i nažalost mogla bi se još i danas ponoviti ta njegova rezignirana tvrdnja. Jer nakon te studije ni sâm Ascoli, a ni drugi osim Ivea nijesu obratili mnogo pažnje tom zamršenom i još uvijek nejasnom pitanju. Ponekad se čak i zastranilo u tom pogledu zbog nelingvističkih kriterija u rasuđivanju.

A ipak je poznavanje toga govora važno ne samo za romanistiku. Time se može koristiti i naša dijalektologija, toponomastika i onomastika zbog vjekovnih dodira između istarskih Romana, Hrvata i Slovenaca, kako je to na primjerima pokazao P. Skok.

Iza Ascolija havi se u toku dva i po decenija (1875–1900) istroroman-skim dijalektima *Antonio Ive*, rodom iz Rovinja; na to ga je uputio njegov učitelj A. Mussafia (*Saggi del dialetto rovignese* 1888, 7). On ih je prvi prikazao i objavio je nešto jezične grade i tekstova (u knjizi *I dialetti ladino-veneti dell'Istria*, Strasburgo 1900, XIX–XX, daje i popis svojih radova o predmetu). Ali Ive nije dobro shvatio Ascolijevu misao i drži, da je veljotski krajnje ladinsko narječje: »due dialetti che segnano, per così dire, i limiti estremi del territorio ladino dell' Istria, cioè del mugese da un lato, e del veglioto dall' altro« (o. c. XXIII); upor. Bartolijev osvrt na to Iveovo gledanje (*Dalm.* I, 59–74). Ive je ta arhaička istarska narječja smatrao zapravo ladinsko-mletačkom mješavinom i prelaznom grupom između ta dva susjedna govora, pa ih je prema tome i nazvao krivo »dialetti ladino-veneti«. Pošao je u tome čak tako daleko, da mu je narječje Pule i susjednog Šišana »quisi estremo lembo della 'Ladinia orientale'« (o. c. XVII.). Jer je zamišljao, da je cijela Istra jednoć pripa-

dala jedinstvenoj ladinskoj oblasti, koju je pak u sredini poluotoka razdvojio pridošli mletački govor, tako da je na sjeveru do Milja (Muggia) ostao furlanski, a na jugu se sačuvao ovaj govor *ladineggiate*.

Zatim u toku posljednjih decenija osvrću se, ali samo usput, na istroromanski govor poneki lingvisti, osobito talijanski, Matteo Bartoli, Carlo Battisti, Clemente Merlo, Giuseppe Vidossi, a kod nas se njime dosad bavio samo Petar Skok u dvjema raspravama. Kako će se vidjeti, pogledi se lingvista ne slažu, te oni ne dolaze do neprijepornih rezultata.

Matteo Bartoli, također Istranin (†1947), odmah se opro Iveovu shvaćanju (popis njegovih radova vidi u *Saggi di linguistica spaziale*, Torino, 1945, XXI–XXXI, i u članku G. Vidossija u *Atti e Memor. della Soc. Istr.* 53, N. S. I, 1949, 19–26). Zbog same srodnosti između mletačkog i ladinskog govora u njihovoj najstarijoj fazi (kako je Ascoli utvrdio) ne može se istroromanski smatrati ladinsko-mletačkim govorom. Bartoli 1903. g. u polemičnom tonu ovako formulira svoje gledanje: »Nel passato: Sopra un substrato che non si può ancora precisare ... il verbo di Roma seminato nelle terre giuliane fe' germogliare due idiomi profondamente distinti: nel Nord, un dialetto ladino (friulano) ... nel Sud, un dialetto italiano: l'istriano ... Nel presente: Sparito in parte il ladino ... è sostituito dal veneto. Sotto il quale resta quasi soffocato e circoscritto in piccola cerchia (Rovigno-Dignano) l'istriano ... L'istriano è un dialetto non solo non ladino, ma anzi l'opposto del ladino: è un italiano che si trova, col veneto, a disagio nell'Alta Italia (ladineggiate e ladina); tutti e due i dialetti di Rovigno e Dignano gravitano in vece verso l'Italia subappenninica ...« (*Lettere giuliane*, Capodistria 1903, 23–26).

Studirajući dalmatski jezik Bartoli se zanima i za njegov odnos prema susjednom istroromanskom: »Gibt es Spracherscheinungen, die dem Istrianischen (Rovigno und Dignano) und dem Vegliotischen eigen sind und in den nahen romanischen Idiomen nicht auftreten? Keine einzige. Alle die dem Vegliotischen und dem Istrianischen gemeinsamen Erscheinungen finden sich auch in anderen, nahen und fernen romanischen Idiomen« (Dalm. I, 268). On nahodi zajedničkih obilježja između istroromanskog, veljotskog i južnotalijanskih govora, te istroromanski smatra talijanskim narječjem: »Das Friaulische reichte im Mittelalter ... bis zum Formiotale, südlich von Triest ... Das Venetische Istriens umfasst sodann das übrige, breitere Küstenland Istrien, ausgenommen Rovigno (mit Fasana) und Dignano, wo das Volk noch das einheimische Romanische Istriens, *Istrianisch* und von anderen Istriotisch genannt, spricht. Diese italienische, nicht ladinische, Mundart grenzte einst an das Ladinische (Friulanische) und vielleicht auch an das *Rumänische* Istriens, das heute um den Monte Maggiore gesprochen wird. Doch sind heute in den davon weit gelegenen Rovigno (mit Fasana) und Dignano gar keine Elemente aus dem Ladinischen und aus dem Rumänischen Istriens zu treffen. Auch sind umgekehrt keine aus dem Istrianischen entlehnten Elemente im Ladinischen .. bisher bekannt. Sehr zahlreich sind dagegen die venetischen Elemente des Istrianischen ... Auch kann man noch heute das Venetische der Bourgeoisie von der Mundart des Volkes ... in Rovigno und

Dignano (Istrianisch) ... unterscheiden ... Doch darf man immerhin sagen, das die genannten Städte Venetiens je zwei Mundarten haben« (Dalm., I, 273–4).

Pri rasuđivanju o položaju našeg govora Bartoli – a i neki drugi talijanski lingvisti – daje važnosti jednom pitanju, koje za nauku nije od odlučnog značenja, naime da li taj govor ide u red talijanskih narječja. Na pr. on ovako razlaže (1910. g.): »Il parlare di Rovigno e Dignano e quello, testè spento, di Veglia sono, si è detto, ladini, o ladineggianti, ... e perciò non sono punto italiani o solo in parte ... – Quali sono le prove o gl' indizi addotti a provare o rendere probabile la tesi che il parlare di Rovigno e Dignano e quello di Veglia sono ladini o ladineggianti? – Sono elementi, per lo più lessicali, raccolti senza nessun riguardo alla storia o alla geografia delle aree, senza nessuna distinzione tra aree appaiate e disperate, tra forme antiche e nuove« (»Alle fonti del neolatino«, *Miscellanea Hortis*, II, Trieste 1910, 905–7). U svom pregledu razgraničenja romanskih jezika Bartoli također ističe, kako »l' istriano è l' italiano preveneto dell' Istria«, a na istom mjestu malo dalje promatra drukčije susjedne govore: »Al ladino e al sardo e al dalmatico si può assegnare un posto a parte nell' Italia dialettale o sui confini di essa, nel senso che le tre aree laterali ladina, sarda e dalmatica costituiscono una 'zona grigia', ma più interna che esterna, della unità linguistica e geografica d' Italia« (Meyer-Lübke, *Grammatica storica della lingua italiana*, 1927, Introduzione, 3). I ostao je do kraja vjeran toj koncepciji. U jednom od posljednjih radova, dvije godine prije svoje smrti, pravi čak ovakva poređenja: »il veneto e l'istriano sono più italiani del piemontese, del lombardo, dell' emiliano e, s' intende, del friulano« i zbog toga polemizira sa Skokom (Dialetti, 1945, 21). Kad u drugim radovima govori o talijanskom karakteru ladinskog i dalmatskog govora, on ni ne spominje istroromanski, jer to za nj ne dolazi u pitanje (»L' italianità del dalmatico, del sardo e del ladino«, *Archivio storico per la Dalmazia*, 20, 1936; *Atti del IV Congresso nazionale di studi romani*, Roma 1938; Dalmatico, 1942, 167–85). Taj je stav velikog lingviste prema ovom govoru to čudnovatiji, što on inače sasvim točno prikazuje položaj romanskih jezika u neposrednoj blizini istroromanskog (t. j. položaj dalmatskog i ladinskog), s kojima on ima zajedničkih karakteristika kao što su na pr. ove: »hanno un' importanza particolare nella storia della tradizione latina e neolatina ... conservano fasi antiche, che in altre regioni della romanità sono state soprafatte da diverse rivoluzioni« (»Tradizione e rivoluzione nella storia del latino e dell' italiano«, *Romana* 5, 1941, 628); ne spominje dakle istroromanski, ma da bez sumnje i on ide u red tih jezika.

U pogledu diftongacije Bartoli meće istroromanski govor u t. zv. jadransku grupu: »l' area *adriatica* comprende diversi parlari degli Abruzzi e della Puglia settentrionale e di qualche altra area dell' Italia meridionale; inoltre il dalmatico e l' istriano, cioè l' italiano preveneto dell' Istria«, i toj grupi suprotstavlja sjevernu, t. zv. helvetsku, »l' area *elvetica*« (AGI 20, 1926, 132–33).

Pa ipak posljednji je rezultat glavnog lingvističkog problema Bartoli na koncu s rezignacijom – kao ono i Ascoli pred tri četvrtine vijeka – ovako formulirao: »È addirittura impossibile decidere se l'istriano concordi più col veglioto che col friulano, o viceversa: è certo soltanto che esso discorda profondamente da ambedue questi suoi vicini. E sono vicini solo per modo di dire ... I consensi fra l'istriano di Rovigno e Dignano e il ladino sono per la maggior parte negativi e soltanto in piccola parte positivi ... Quanto ai dissensi, si tratta, in massima parte, di innovazioni dell'istriano, di fronte a fasi anteriori conservate nel ladino e talune anche nel veglioto. E sono innovazioni fonetiche, morfologiche, lessicali. Molto meno frequenti sono i casi in cui l'istriano innova col veglioto o con l'italiano meridionale, di fronte alla conservazione nel ladino« (Dialetti, 21–22, 24–25). Od šest karakteristika ladinskog Bartoli četiri ne nahodi u istroromanskom govoru, a ako su nekoé oba ta govora imala zajedničkih crta (na pr. *-s*, *au*, *l* iza suglasnika), to je bilo, kaže, još u doba kad nije bilo toliko razlika među romanskim govorima kao danas. U odnosu pak sa dalmatskim ističe: »l'istriano discorda più profondamente dal dalmatico di Veglia che per es. dal veneto« (ib).

Bartolijevo gledište, ali sa rezervom, prihvaća *Pier G. Goidanich* (*L'origine e le forme della dittongazione romanza*, Bh. 5 ZRPh. Halle 1907, 144). Mjesto Bartolijeve naziva »iliro-romanska« grupa on upotrebljava termin »iliro-italska« grupa, u koju misli da možda ide i istroromanski govor: »sotto questo nome (Illiro-Italici) andranno compresi anche il dalmatino, il veglioto e forse anche l'istrioto«.

Više ili manje jednako kao Ive, a, vidjet ćemo, donckle i kao Skok, misli *Clemente Merlo*. On se protivi Bartolijevoj tezi, da je istroromanski, zajedno s dalmatskim, povezan s južnotalijanskim narječjima (»Dalmatico e latino«, *Rivista di filologia e d'istruzione classica* 35, 472–84; »Degli esiti di lat. -gn-«, *Memorie dell'Accademia di Torino*, S. II, t. 58, 1908, 149 i d.; *Revue de dialectologie romane* 2, 1910, 450 i d.). Merlu je istroromanski prelazan govor između ladinskog i dalmatskog. U uvodnom članku svoga časopisa *L'Italia dialettale* (I, 1924, 16 i d.) među talijanskim narječjima on ne spominje istroromanski, ali ga jamačno podrazumijeva pod nazivom »le parlate venete« (o. c. 21), koje svrstava u grupu »dialetti che si distaccano dal sistema italiano vero e proprio, ma pur non entrano a far parte di alcun sistema neo-latino estraneo all'Italia«. U pregledu »Lingue e dialetti d'Italia« (*Terra e Nazioni, Italia*, Milano 1937, 18) kaže, da u ono šest mjesta na jugu Istre »vive pur sempre un dialetto diverso dal veneziano, indigeno, un tempo certo esteso a tutta l'Istria meridionale. Lo si suol chiamare istriano ed è qualcosa d'intermedio tra il ladino e il neo-latino dell'Illiria o dalmatico«.

Ladinsku teoriju o istroromanskom govoru prihvaća i *Alberto Trauzzi* (*Aree e limiti linguistici nella dialettologia italiana*, Rocca S. Casciano, 1916, 10) i vraća se na staro Iveovo mišljenje, ali bez ikakve nove motivacije: »alcuni punti della costa sud-ovest (dell'Istria), quali Pola, Rovigno, appartengono a dialetti friulani«. Bartoli u svom prikazu Trauz-

zijeve knjige nastoji opravdati te njegove riječi («ma questa è una distrazione», *Giornale storico della letteratura italiana*, 69, 1917, 389 n).

Éduard Bourciez (*Éléments* cit., § 154 b) približuje se tom gledanju naslućujući, da se diftongacija iz Recije širila na jugoistok: »La Rhétie paraît avoir pris part à la diphtongaison initiale en *ie*, *uo*, qui de là, par le Frioul et Istrie, s'est propagée le long de la côte de Dalmatie, même dans le cas d'entrave (istr. *mierlo*, *kuorno*, *puorta*, vgl. *fiasta*, *puarta*)«.

P. E. Guarnerio (*Fonologia romanza*, 1918, 14, 18) ide i još dalje u tom pravcu, ma da ni on ne donosi novih potvrda u prilog toga mišljenja: »I territori ladini erano un tempo ben più estesi ... Dalle Alpi, scendendo al piano, raggiungevano il litorale adriatico lungo l'Istria e lungo la Dalmazia ... Propaggini friulane si protendevano sui limiti orientali dell'Adriatico, fino ad incontrarsi con le reliquie del ... dalmatico«.

Takoder bez ličnih istraživanja i *N. Maccarone* traži neko kompromisno rješenje između Bartolijeve i Merlove teorije. Jednom kaže, da je »l'istriano di Rovigno e di Dignano, nonostante che questo si allontani dal veneto per il vocalismo accentuato, affine a quello ladino e dalmatico«, drugi put ga zove »istriano ladino«, a treći put usvaja protivno, Bartolijevo mišljenje: »Tra l'Istriano e i dialetti meridionali ... sta il dalmatico ... a cui il Bartoli dette un posto a sé coordinato più che subordinato al sistema dei dialetti meridionali e formante un anello di congiunzione tra questi e il sistema linguistico valacco-romeno, da una parte, e istriano-ladino, dall'altra« (AGI 22–23, 1929, 323).

Carlo Battisti više se puta osvrće na istroromanski govor. Slaže se s Bartolijevim pogledom («Le dentali ... nei dialetti italiani», Bh 28a ZRPh, 1912, 66) i dva rovinjska teksta unosi u svoju krestomaciju *Testi dialettali italiani* (Bh. 49 ZRPh, 1914, 17–20). Zatim odlučno osporava ladinsku teoriju o istroromanskom govoru (*Popoli e lingue nell'Alto Adige*, Firenze 1931, c. VI), a i njegove veze s dalmatskim: »Questi dialetti (Rovigno-Dignano) meglio si prestano a farci comprendere gli antichi strati istriani, nettamente distinti dai dialetti friulani (le cui ultime propaggini s'arrestano a Nord dell'Istria, a Muggia) e dai dalmatico-vegljoti« (*Enciclopedia ital.*, 19, 1933, 684). U pozitivnom pravcu Battisti smatra te istarske govore staromletačkim: »Le loro caratteristiche rientrano, secondo le premesse storico-geografiche, nel veneto comune di terraferma, quale è documentato dal Quattrocento in poi« (ib.). Ali on pritom navodi samo jednu certu, u kojoj naslućuje, da se mogao sačuvati trag autohtonog predmletačkog govora, ako to ipak nije inovacija («fatta eccezione per i dittonghi *éi* e *óu* da *ī*, *ū* latini che, se non sono innovazioni, rappresentano quanto rimane, in questi dialetti, di realmente 'preveneto', cioè di una fase romanica indigena«, ib.). Ustvari se za Battistija istroromanski govor izdvaja od općemletačkog zbog svoje usamljenosti, koju je prouzrokovao dolazak Morlaka 16. v.: »Il veneto di Parenzo è separato da quello del gruppo polesano, e, siccome sappiamo che la deduzione di colonie morlacche data in genere dal sec. XVI, non sarà azzardato di attribuire a questo isolamento del veneto di Pola, Dignano, Valle, Sissano e Rovigno le speciali caratteristiche di tale

complesso dialettale di fronte al comune veneto-istriano («Istria alloglotta», *It Di* 9, 1935, 9–10). Drugi put naš govor smatra samoniklim narječjem Istre i ne svrstava ga ni u koju grupu: »un dialetto indigeno, l'istriano, che non può essere identificato con il solito veneziano giuliano e dalmatico« (*Enciclopedia ital.*, 35, 1937, 103).

Giulio Bertoni, kako smo vidjeli, u svom pregledu talijanskih narječja 1916. g. (*Italia dialettale*, cit.) ne spominje nikako istroromanski govor jamačno stoga, što ga tada nije još poznavao ili nije smatrao talijanskim. Sedamnaest godina kasnije (*Enciclopedia Italiana*, XIX, 1933, 925) odvaja ga kao donekle poseban dijalekat smatrajući ga već izumrlim i prelaznim govorom između mletačkog i dalmatskog: »L'istriano, che è pur sempre un dialetto alquanto diverso dal veneto, era esteso una volta nell'Istria e dimezzava fra il veneto e il dalmatico oggi scomparso«. Posljednji put prije svoje smrti (1942) Bertoni spominje naš govor u svom *Profilo linguistico d'Italia* (Modena 1940, 44, 53), ali mu još uvijek nije jasan njegov položaj; jednom ga kao posebno (ne mletačko) narječje ubraja u sjevernotalijansku grupu, drugi put mu je to osobita verzija mletačkog, a na koncu ga proglašuje već nestalim («veneta è anche l'Istria, che conserva in qualche parlata, come a Rovigno e Dignano, tracce di un dialetto indigeno, istriano ... il vecchio e ormai scomparso istriano«).

U posljednje vrijeme istroromanskim se govorom bavio *Petar Skok*, koji mu je, kako smo vidjeli, dao taj naziv. U svojoj knjizi *Dolazak Slovena na Mediteran* (Split 1934, 135–8) na osnovu toponima zaključuje, »da su se glavne osobine istro-romanskog i furlanskog govora razvile nakon doseljenja Slovena u ove krajeve, dakle poslije VI. i VII. vijeka«, »da je istro-romanski govor geografski nastavak starog dalmatinskog govora i da čini prijelaz k reto-romanskom (ili furlanskom ili ladinskom) govoru«, »da se istro-romanski govor morao prostirati u srednjem vijeku do sredine Istre, gdje mu danas nema traga«. Također na osnovu nekoliko toponima izvodi zatim na drugom mjestu ove zaključke: »Ce sont les noms de lieu slaves qui prouvent péremptoirement que le roman de deux thèmes byzantins, de la Dalmatie et de l'Istrie, était phonétiquement le même dans ses origines« (*Contrib.*, 1936, 311). U svojim *Osnovima romanske lingvistike* (I, 1940, 42) ovako formulira svoje mišljenje, koje je uglavnom zadržao i kasnije: »Lingvistički su nekada spajale obje Romanije (istočnu i zapadnu) romanski dijalekti, koji su se govorili u srednjovjekovnim dalmatinskim i istarskim gradovima. Oni su činili vezu sa dijalektima u Furlaniji i Mlecima. Razvitak mletačke republike u Istri i Dalmaciji prekinuo je tu vezu na taj način, što je u gradovima mletačko narječje istislo posvema stariji romanski jezik ovih pokrajina, koji se razvio u njima još u vizantinsko doba. Južnoslovensko (srpsko, hrvatsko i slovenačko) selo ovo je kidanje samo pojačalo time, što je u ove gradove i njihovu okolinu dolazilo iz njega novo neromansko pučanstvo.« Istroromanske elemente iz starije periode u historičkim spomenicima Istre Skok poređuje s istromanskim reliktima u hrvatskim narječjima toga poluotoka i tako osvjetljuje hronologiju i geografsku

raširenost nekih pojava u tom jeziku. U svojoj posljednjoj raspravi o istroromanskom govoru (Consider, 1943, 472–85) proširuje svoje zaključke u ove tri točke: 1. u svojoj pretfurlanskoj fazi istroromanski govor pripada istoj istočno-latinskoj oblasti kao i dalmatinski jezik, 2. stari je romanski govor Cresa i Lošinja bio posrednik između veljotskog i istroromanskog govora, 3. zapadnoromanske fonetske karakteristike sonorizacije intervokalnih konsonanata, monoftong *o* za *au*, redukcija *ñ* za *gn*, zahvataju i Istru, gdje su ih zatekli Slaveni za svog prvog doseljenja. Prema tome moglo bi se ovako sintetizirati Skokovo mišljenje: u prošlosti taj je govor bio veoma sličan veljotskom, a kasnije je mnogo izmijenjen pod utjecajem jednog ladinskog dijalekta (t. j. furlanskog), a još kasnije i pod utjecajem mletačkog.

Giuseppe Vidossi, također Istranin, isprva usvaja negdašnje Bartolijevo mišljenje, da istroromanski dijalekti pripadaju t. zv. ilirsko-romanskoj grupi povezujući se s veljotskim i južnotalijanskim govorima (»Studi sul dialetto triestino«, ArTr., N. S. 23, 1900, 248). Još 1900 g. postavlja ispravno pitanje stratifikacije govora Istre, da se vidi, kada počinje venecijaniziranje tog indigenog govora i koji su se starinski elementi sačuvali u današnjem govoru (o. c. 251, 298–303). U najnovije vrijeme napušta spomenutu Bartolijevu teoriju (Stratificazione, 1945), kao i sâm njen začetnik (Dalmatico, 1942, 178 i d.). Vidossi smatra, da su se istroromanski dijalekti razvili samostalno u sredini i na jugu poluotoka nezavisno od furlanskog na sjeverozapadu i dalmatskog na jugoistoku. On te susjedne jezike na istočnim granicama Italije dijeli u dvije grupe: u prvu – »varietà appartenenti al sistema italiano« – meće mletački, istroromanski i furlanski, a u drugu – »varietà appartenenti ad altri sistemi neolatini« – ubraja samo istrorumunjski (o. c. 60–61). Osporava ladinsku teoriju Ivea i Skoka, a i srodnost istroromanskog govora s dalmatinskim (ib. 66). Zbog nekih zajedničkih fonetskih crta u najstarijoj fazi između ladinskog, staromletačkog i dalmatinskog kaže »non è lecito trarre conclusioni eccessive« (ib. 65). Ali ipak ni Vidossi, pobijajući tuda mišljenja, nije dao svoj siguran i pozitivan sud te i on, opet s rezignacijom, zaključuje: »Il velo che ricopre le fasi più antiche del romanico d'Istria non è stato finora squarciato, e quelle fasi rimarranno forse ancora a lungo – ma confidiamo non per sempre – un mistero« (ib. 74).

F. Schürr pretpostavlja furlanski, dapače predrečki supstrat u istroromanskom govoru (*Romanische Forschungen* 50, 1933, 297 i n. 116). Ne misli mnogo drukčije ni *E. Kranzmayer* (»Frühromanische Mundarten zwischen Donau und Adria...«, *Zeitschrift für Namenforschung*, 15, 1939, 193 i d.). On ističe furlanske tragove u nekim istarskim toponimima i ličnim imenima zabilježenim u latinskim spomenicima Istre 14. v. (o. c. 214) i drži, da je oblast furlanskog jezika dopirala daleko na istok i u Istru, ali ne precizira dovoljno svoje mišljenje (»Das Vordringen zuerst des Friaulischen nach Osten und Süden, ins illyroromanische Gebiet bis zu Rijeka, und bald darauf das neuerliche Vordringen des Venetianischen darüber...«, ib. 216–17). Kranzmayer dolazi do za-

ključka, slično kao *Ive i Skok*: »... in Istrien kam eine eigenartige Übersichtung romanischer Mundarten zustande. Auf illyroromanischen Untergrund setzte sich zunächst das Alpenromanische-Friaulische, später darüber das Venetianische« (ib. 214–15).

Na koncu *Carlo Tagliavini* u svom najnovijem pregledu *Le origini delle lingue neolatine* (Bologna 1952²) ne zaustavlja se na istroromanskom govoru. Jednom ga odvaja kao poseban sjevernotalijanski dijalekat (str. 346), a drugi put ubraja ga među julijsko-mletačka narječja (venetogiuliani). Odbija i on *Iveovu* ladinsku teoriju i kaže, da istroromanski dijalekti »presentano delle caratteristiche prevenete arcaiche (come le dittongazioni $i > ei$, $ū > ou$) ma che non possono dirsi ladine ... perché le concordanze fra l'istriano e il ladino sono, per la massima parte, concordanze nella conservazione di fenomeni latini e non innovazioni in comune, e dei caratteri peculiari del ladino, nessuno è comune all'istriano« (ib. 351).

I *Angelo Monteverdi* u klasifikaciji romanskih dijalekata u svom *Manuale di Avviamento agli studi romanzi, Le lingue romanze* (Milano 1952, 84) uklapa istroromanski govor u posebnu grupu sjevernotalijanskih narječja, u koju grupu meće također mletački, padovanski i veroneški.

2

Iz ovog, makar sumarnog, pregleda dosadašnjih istraživanja može se uočiti višestruka važnost i problematika istroromanskog govora. Vidjeli smo, srž je problema u tome, da se utvrde njegove karakteristične crte, njegov odnos prema neposrednim susjednim govorima, – prema dalmatskom (s veljotskim), furlanskom, mletačkom – i uopće njegov položaj među ostalim romanskim jezicima. Zato treba proučiti što više njegova materijala, kako bi se saznalo, koliko je on sačuvao latinsku starinu, kakve su njegove romanske inovacije, kakav je njegov sistem i struktura. To će biti predmet ovih studija, koje počinju s istraživanjem leksičke građe, jer se u rječniku najbolje očituje povijest jezika, a nastaviti će se s prikazom fonetike, morfologije i sintakse. Već se u ovom prvom prilogu mogu opaziti neke posebne, konzervativne crte i neke posebne inovacije ovog govora u njegovu rječniku, fonetici i tvorbi riječi, koje su crte posljedica njegova perifernog položaja.

Iz više razloga razmimoilaze se dosadašnja mišljenja lingvista o položaju ovoga idioma. Dosad se raspolagalo oskudnim, a i donekle ne baš pouzdanim materijalom. Nakon *Ivea* u prošlom vijeku malo je tko objavio nove građe, a specifične se crte istroromanske pomalo sve više gube pod naslagom mletačkog narječja, tako da ih je sve teže utvrditi. Nema starih spomenika pisanih tim jezikom prije 19 v., pa je slabo poznata njegova najstarija, čisto indigena faza. Radi se o neuglednom, nepisanom govoru (kao što je i dalmatski), koji je nastao već u srednjem vijeku direktno od provincijalnog, pučkog latinskog, što se govorio u

Istri prije importiranog mletačkog. Taj autohtoni jezik živi tu neko tisuću godina, ali je osobito od 14. v. izložen utjecaju i prestižu državnog i uopće poslovnog jezika Republike sv. Marka. S druge strane, zbog geografskih i historijskih razloga ne mogu se isključiti ni eventualni rani utjecaji furlanskih narječja, koja su do pred neko stotinu godina dopirala do Milja (Muggia) i Kopra. Zato je teško utvrditi tako dugu i složenu povijest jezika, kada se raspolože s građom samo iz njegove posljednje, venecijanizirane faze.

Ovaj se govor sačuvao do danas u šest mjesta na skrajnjem jugozapadnom kraju poluotoka, u Rovinju, Balama, Vodnjanu, Fažani, Galežanu, Šišanu, a prošlog se vijeka govorio još i u Puli, u Piranu, Vrsaru a možda i drugdje (v. kartu).² Veoma je malobrojno njihovo stanovništvo i u posljednje se vrijeme sve više smanjuje. Demografske promjene od 1880. do 1945. mogu se pratiti po šest popisa pučanstva u tom razdoblju (v. *Cadastre national de l'Istrie*, Sušak 1946, i C. Battisti, »Istria alloglotta«, *It Di* 9, 1933, 35 p. o.). Od ukupno 26.011 stanovnika u tim mjestima u 1910. g. bilo ih je u 1945. g. tek 20.532, a zatim zbog seljenja sve manje. U samom Vodnjanu njihov se broj nije mnogo mijenjao: 1835. g. bile su tu 3.933 duše (P. Stanković, *Ar Tr* 36, 1919, 10), a u spomenutom razmaku vremena od 65 godina: 1880. g. – 5.315, 1910. g. – 6.017, 1945. g. – 5.451 (od kojih 437 Hrvata, o. c. 121). U spomenutom *Cadastre* skupa s Talijanima navode se 1945. g. i Furlanci u tim mjestima, ali to je samo formula za sva mjesta na poluotoku u toj knjizi i odnosi se samo na sporadično i kasno naseljene poneke Furlance, a ne na starosjedioce. Danas tim jezikom govore samo starije generacije, ali ga znaju i mladi, a i djeca, ma da ga ona među sobom ne upotrebljavaju. I ovom je nepisanom govoru najsudbonosniji neprijatelj bila škola.

To šest mjesta ne čine geografsku cjelinu, nijesu međusobno uže povezana, usamljena su i okružena naseljima, gdje se govori što mletačkim što »slovinskim« (t. j. hrvatskim štokavsko-čakavskim) narječjima (Ribarić 6). Kako među njima nije bilo jednog jačeg centra, koji bi ih povezivao, nastala su njihova lokalna narječja s nekim osobinama, koje su se razvile u toku vremena. Ipak svi ti istroromanski dijalekti potječu od nekoć jedinstvenog govora i oni su ostaci jezika, koji se nekada govorio i u drugim krajevima poluotoka, kako na to upućuje njegova topomastika. Koliko se ovaj govor po svojim specifičnim crtama u starijoj fazi odvajala od svih ostalih kao poseban romanski jezik, vidi se i u drugim mojim radovima (»Remarques sur le système phonologique de l'istro-roman«, *Bull. Soc. Ling. Paris*, 48, 1952, 79–83; *Avviamento allo studio del dialetto di Rovigno*, Zagreb 1954.

² T. Luciani 1876. kaže, da se i u Vrsaru govori istro-romanski: »il dialetto di Rovigno ... ha una varietà in Orsera«, *Archivio veneto* 6, 239–40. J. Ribarić (6) među tim mjestima, ne spominje Šišan, a pozivajući se na Iveove *Saggi di dialetto rovignese* (Trieste 1888) tvrdi, da se tragovi tog govora nahode još i u Vrsaru. Ali Ive u svojoj monografiji o ovim narječjima 1900. g. ne spominje Vrsar.

Susjedi Hrvati nazivaju stanovnike tih mjesta Latini i dali su im nadimak Bumbari, a njihov jezik zovu latinski (P. Stanković 1835, l. c.; Ribarić 6).

Za bolje poznavanje istroromanskog govora nužna je dakle najprije obilnija, pouzdana i što starija građa.

3

Još od doba rinašimenta Talijani se bave pitanjima narodnog jezika («il volgare») i svojih dijalekata. Spomenuto je Danteovo djelo *De vulgari eloquentia* privuklo na se veću pažnju tek nakon prvog izdanja njegova talijanskog prijevoda 1529. (Vicenza, G. G. Trissino) i latinskog originala 1577. (Pariz, J. Corbelli). U 16. v. drže javne diskusije o jeziku (Bembo, Castiglione, Varchi, Salviati i dr.), objavljuju prve gramatike (Fortunio 1516, Bembo 1525), osnivaju 1582. g. Accademia della Crusca i t. d. Tada je fiorentinskom književniku *Leonardiju Salviatiju*, jednom od osnivača spomenute akademije, palo na pamet da objavi prijevod jedne novele iz Boccacciova *Decamerona* (giornata I, nov. 9) u dvanaest talijanskih dijalekata (*Degli avvertimenti della lingua sopra il Decamerone*, I–II, Venezia-Firenze, 1584–86; preštampano u Napulju 1712). Između tih dvanaest verzija ima i jedna »in lingua istriana« (I, 341). Ali taj tekst nije dovoljno pouzdan, potječe iz Kopra i pisan je u mletačkom narječju s mnogim furlanskim elementima. Ascoli ga je ponovo izdao (AGI 3, 1878, 470) i ne nalazi u njemu istroromanskih crta te kaže: »... tutto fa credere che gli (t. j. Salviatiju) venisse dalla regione settentrionale, da quella zona, cioè, cui appartengono la varietà *tergestina* e la *muggese*« (v. i Bartoli, *Festgabe Mussafia*, 1905, 304, i Dalm. I, 221). Prema tome u ovom se tekstu ne odražava vjerno ondašnja faza istroromanskog govora, a i uopće ne zna se, da li se na tom skrajnjem sjeverozapadu poluotoka ikada govorilo tim jezikom.

Nakon toga tek je u prvoj polovini 19. v. privukao pažnju na istarske govore *Giovenale Vegezzi-Ruscalla*, književnik iz Piemonta, koji se zanimao ne samo za talijanska narječja na Apeninu, nego i za sve jezike u Istri. Kao naš prijatelj naučio je hrvatski jezik i pisao je u prilog ilirskog pokreta. Sakuplja verzije Parabole o rasipnom sinu u svim talijanskim dijalektima, pa 1835. g. preko P. Stankovića dobija tekstove te parabole i iz Rovinja, Vodnjana i Bala, a također i hrvatske i albanske prijevode iz Istre (M. Bartoli, *Studi Albanesi* I, 1931, 7–9; T. D. Onciulencu, *Rendiconti dell'Accademia di Archeologia, Lettere ed Arti*, Napoli 1937, 10–12). Tu je svoju zbirku Vegezzi ustupio spomenutom lingvisti Biondelliju, koji je tek 1853. u svom *Saggio sui dialetti gallo-italici* objavio neke, ali ne one istarske verzije parabole; njih će publicirati 1919. C. Salvioni i G. Vidossi (Ar Tr 36, 7–60).

250 godina nakon izlaska Salviatijeve zbirke *Giovanni Papanti* u knjizi *I parlari italiani in Certaldo alla festa del V centenario di G. Boccaccio* (Livorno 1875), između sedam stotina verzija iste Boccacciove

(o. c., XXI), od kojeg je sačuvana građa samo za prva slova u Gradskoj biblioteci u Rovinju, dalje za *Dizionario rovignese* od G. Barsan i za *Vocabolario rovignese-veneto-italiano*, za koji je petnaest godina sakupljao riječi još živi rovinjski brijač Antonio Segariol; bio mi je pristupačan samo ovaj posljednji rukopis u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Osim toga, po saopćenju C. Tagliavinija na Filozofskom fakultetu u Padovi prikazana je pred nekoliko godina doktorska radnja o rovinjskom leksiku od A. Sponze. Napokon E. Rosamani spremio je za štampu veliki *Vocabolario Giuliano*, u kojem zahvaća i nešto istroromanskog materijala (v. zasad njegov »Saggio del Vocabolario Giuliano« u Ar Tr, 67–68, 1953, 133–94).

Treba još istražiti istroromanske elemente u starim historijskim spomenicima Istre, od kojih su mnogi i objavljeni u posljednjih sto godina. U tom pogledu nije dovoljno izučena ni toponomastika Istre, a ni hrvatske ni slovenske posuđenice istroromanskog porijekla; već je P. Skok u navedenim radovima pokazao, od kolike je to važnosti.

4

Dosad poznata građa istroromanskoga govora, kako smo vidjeli, sabrana je najviše u posljednjoj četvrti prošlog vijeka. Samo njegovo leksičko blago nije još sistematski kupljeno.

Međutim, sačuvao se obilan i stariji materijal vodnjanskog narječja u neobjavljenim rukopisima Vodnjanca *Giovanni Andrea Dalla Zonca*. Danas se nahode u Naučnoj biblioteci u Puli, na što me upozorio bibliotekar Šime Jurić; stavila mi ih je na raspoloženje upraviteljica te biblioteke Vera Bendiš. Ta je građa ostala dosad neiskorišćena; samo je Ascoli imao u rukama jedan Dalla Zonchin prijevod (AGI 1, 434; T. Luciani, o. c. 235). (Bartoli je poznao drugog čovjeka slična imena, apotekara Adolfa Pacifica De Zonca iz Krka, Dalm. I, 55 i d.). Dragocjen je ovaj materijal u mnogom pogledu i može poslužiti kao osnova za rječnik istroromanskih govora, na koji je već pred pola vijeka mislio Ive (»Lessico comparato dei dialetti istriani«, o. c. XXI). Trebalo bi ga objaviti što prije i stoga, što je dobar dio tih riječi danas već nepoznat i najstarijim mještanima. Istina ni ovo nije vrlo star materijal, ali je ipak bar za nekoliko generacija stariji od već objavljenog. Osim toga u dosad poznatim izvorima upravo je leksičko blago najoskudnije, a Dalla Zonca je sabrao obilje vodnjanskih riječi i izraza. Ostavio je u rukopisu:

1. Koncept *Talijansko-vodnjanskog rječnika* od 1066 strana kancelarijskog formata 30×20 cm, gusto ispisanih u više ispremiješanih stupaca, gdje riječi nijesu poredane alfabetskim ni ikojim drugim redom, a obilježene su brojevima, kojih je 26.752; uzimao je talijanske riječi i izraze iz raznih rječnika, koje navodi u predgovoru. Dovršio ga je uglavnom 1842. g. Na kraju je popis 200 ličnih imena i posebno dva popisa flore i faune, ali s malim brojem vodnjanskih sinonima.

2. *Vocabolario dignanese-italiano* u konceptu od 876 strana veličine 21×15 cm. Riječi i izrazi nijesu ni ovdje poredani po alfabetskom redu, nego samo po početnim slovima. Tu je i za folklor interesantno blago i opisi običaja, praznovjerja, svečanosti, igara, nošnje i sl.

3. *Le fimmene giluse*, prijevod u prozi Goldonijeve mletačke komedije *Le donne gelose*. Objavljene su samo prve dvije i sedma scena I. čina u *La Provincia dell'Istria* 1884 i u Iveovoj brošuri *La famiglia Dalla Zonca* (Milano 1877, 20–1).

4. Prijevode kraćih sastavaka u prozi i nekih pjesama, djelomično štampanih u časopisu *L'Istria* 1846.

5. Prijepis *Talijansko-vodnjanskog rječnika* od riječi *abaco – ábico* do *borsellino – burséin*, poredanih po alfabetskom redu na 392 strane veličine 24×17 cm.

6. Pregled konjugacija glagola *essere – sei ili essi, andare – zeì, dovere – begnà ili besognà, scognà* (ib.).

Giovanni Andrea Dalla Zonca, sin *Benedetta*, rodio se 1792. g. u Vodnjanu, gdje je i umro 1857. g. (T. Luciani, o. c. 234–41, 247–8; Rismondo 115–17, 257). Potomak je plemićke vodnjanske obitelji, koja potječe iz Milana, gdje se zvala Aliprandi. Neki njemu članovi, zamijenivši prezime nazivom svoga posjeda Zonca, presele se u Bergamo, a odatle u 18. v. u Vodnjan (Dalla Zonca, *Vocabolario*, Prefazione; Ive, *La famiglia Dalla Zonca*, Milano 1877, 7–19). Ne zna se, koje je školc izučio naš Giovanni. Živio je uvijek u svom rodnom mjestu kao posjednik. Pošto ga je 1854. g. udarila kap, napušta javne dužnosti (bio je triput gradski načelnik) i posvećuje se sav svom najmilijem zanimanju, izradi rječnika, jer je volio starinu i govor svoga zavičaja. G. 1835. onaj poziv *Vegezzija*, da na vodnjanski prevede parabolu o rasipnom sinu, a i ondašnje romantično shvaćanje živog narodnog govora, potakli su ga na prevodenje i drugih sastavaka. Štoviše, vođen tim idejama daje se na sastavljanje dvaju velikih rječnika, talijansko-vodnjanskog i obratno, ali ne s praktičnim ciljem čistunaca u borbi protiv jezičnog regionalizma. Pred očima mu je, kaže sâm, misao *Vegezzi-Ruscalle* o važnosti poznavanja dijalekata i o sakupljanju njihova blaga »a fine d'offrire nuova strada a curiose indagini scientifiche e filosofiche«. U *Gazzetti di Milano* 1842. vidio je, kako se ističe značenje regionalnih govora za povijest (»quando sulle origini o affinità d'un popolo sono muti od incerti la storia ed i monumenti, l'oracolo da consultare meno fallace è il dialetto«). To je doba živog zanimanja Talijana za jezik. Izlaze tada u Italiji mnogi dijalekatski rječnici, u sama tri decenija (1821–50) preko pedeset (upor. A. Prati, *I vocabolari delle parlate ital.*, Roma 1931, passim), od kojih je Dalla Zonca upotrebljavao Boeriov mletački (1829), a jamačno je znao i za još koji kao na pr. za *Cherubinijev milanski* (do 1843. četiri izdanja) ili za *piemonteški od Ponze* (do 1847. devet izdanja). I on sâm ističe to u predgovoru svog rječnika i poziva se na slične primjere, da se opravda, zašto je sastavio rječnike tako neuglednog lokalnog narječja: »... nè credo di meritarmi biasimo, se il mio [Vo-

cabolario] lo sia del dialetto di un piccolo luogo soltanto e non d'una città o provincia ... E se vi sono tali Vocabolari di dialetti (fuorchè il veneto) se non più, almeno barbari come quello della mia patria, perchè non potrà essere anch'egli?« Upućen je u jezične polemike i u pogledu čistunaca (V. Monti, G. Perticari, A. Cesari i dr.), ali on voli svoj govor usprkos svim prigovorima, jer vjeruje »che nel dialetto di questi luoghi dell'Istria siasi conservata una parte di quel volgare discorso plebeo, tanto riprovato da Dante ...«. S tim ciljevima radio je na rječniku neko 15 godina, počeo ga je u svojoj 49. godini života (1841.) i nije ga ostavio sve do smrti, ma da je sumnjao, da li će ga moći objaviti. Ipak svoj predgovor završava prijedlozima, kako bi se ovo djelo moglo štampati. Vjerovao je da će to netko makar i kasnije učiniti, kako bi jednom moglo poslužiti svojoj svrsi: » ... servirà almeno ad appagare la curiosità di alcuno in qualche parte nel tempo avvenire ed a conservare un dialetto, che col progresso della scolare civilizzazione va perdendo la sua originalità«. I nije se prevario. Premda je njegov rukopis čekao zapan više od jednog vijeka, moći će još da dobro posluži nauci. Nije se dakle zaludu naradio ni ovaj strpljivi i ustrajni leksikograf.

Pri izradi rječnika poslužili su mu: *Vocabolario della Crusca* (edizione veneta 1741), *Vocabolario Torinese*³ (2^a edizione, Venezia 1803), V. Monti, *Proposta di alcune correzioni ed aggiunte al Vocabolario della Crusca* (1817–31), Facciolatijevo izdanje *Calepinus septem linguarum* (1752), Boeriov *Dizionario del dialetto veneziano* (1829). Odatle uzima talijanske riječi i njihove definicije. U svoje rječnike, kaže, ne unosi talijanske riječi, kojih sinonime ne nahodi u vodnjanskom narječju, a ni one, koje se u tom dijalektu po obliku i značenju ne razlikuju od toskanskih i mletačkih. Stoga treba imati na umu, da je u ovom govoru bilo tada još više mletačkih elemenata, kojih ne ćemo naći u njegovim rječnicima. Osim leksičkih Dalla Zonca je opazio i drugih, morfoloških osobina vodnjanskih (»una molteplice diversità nelli casi dei nomi e nei tempi dei verbi«). Sabrao je i bogatu frazeologiju. Po vlastitom priznanju unosi hotimice i arhaizme iz 18. v., tako da je zbog toga još dragocjenija njegova građa. Interesantno je i njegovo opažanje, kako se taj govor naglo venecijanizira pred njegovim očima: »va perdendo la sua originalità nei vocaboli e nell'accentuazione, come me ne accorgo nella confezione stessa del lavoro«.

Koliko je dragocjen Dalla Zonchin materijal, ima da pokaže ovaj prvi prilog, koji je samo ogled, kako bi trebalo obraditi cio njegov rječnik. Ovdje je s leksikografskog i kulturno-historijskog gledišta obrađeno oko stotinjak riječi i izraza iz njegova vodnjansko-talijanskog rječnika. Data je ujedno i etimološka obrada, kako bi se bolje upoznale neke karakteristike ovog narječja i tako osvijetlilo poneko pitanje u vezi s istroromanskim govorima. Izabrane su ponajviše dosad nepoznate ili nedovoljno objašnjene riječi i oblici, kojima se nastoje naći nove ili revidi-

³ To je talijansko-latinski rječnik, kojim se šest decenija ranije služio i Petar Bašić u Dubrovniku za svoju priredbu dubrovačkog izdanja *Dizionaria* od Della Belle 1785. V. Dukat, *Rad*, 237, 1929, 236–61.

radi stare etimologije. Osobita je pažnja pritom obraćena tvorbi riječi i specifično istarskom značenju nekih sufiksa.

Interesantna je ta grada ne samo u lingvističkom nego i u kulturno-historijskom pogledu, na pr. nazivi i potanki opisi u vezi s folklorom, običajima, nošnjom, poljoprivredom, društvenim odnosima i sl.; vidi dalje primjere *buréičo*, *káligo*, *kupíto*, *péirulo*, *skéiba*, *sóka*, *spalaréina*, *tása*. U istroromanskom rječniku ima prilično i slavenskih elemenata, koji mogu osvijetliti vjekovne odnose između Hrvata, Slovenaca i Romana u Istri, pa zaslužuju da se i njima obrati pažnja; vidi na pr. s. v. *ribéba* shr. posudenicu *brunkaléitsa*, zatim *krakóna*, *sóka*, *tsérne* (v. moj prilog »Voci slave nell'istrioto«, *Ricerche slavistiche*, III, Roma 1954.). Ima tu i kasnijih kulturnih nanosa s Apeninskog poluotoka, na pr. *grogán*, *páčóto* (v. dalje). Neke riječi pokazuju specifične, često osamljene, morfološke i semantične pojave, kao na pr. *béina*, *dúmo*, *karéga*, *káta*, *kazalído*, *kotésto*, *laudaréin*, *mitarísa*, *souréina*, *stranséi* (v. niže). Česta podudaranja u arhaičnosti s Pirenejskim poluotokom mogu se samo donekle objasniti perifernim geografskim položajem Istre, jer će se valjda u leksičkoj građi i ostalih romanskih područja naći sličnih primjera.

5

Grafija Dalla Zonche nije uvijek pouzdana. Služi se talijanskom grafijom, prema kojoj bilježi i palatale č ġ ñ ł š i piše dvostruke suglasnike iza kratkih samoglasnika, ma da u istroromanskom govoru nema dugih konsonanata. Ne označuje posebno zvučne i bezzvučne s z; samo kad su dvostruki ss zz, sigurni smo da su bezzvučni. Grupu sč piše *sci* (rijetko *s'ci*). Ne označuje nikako poluvokale, ne upotrebljava slovo j. Refleксе predakeenatskih latinskih i u označuje diftozima *éi óu* isto kao i refleксе naglašenih dugih latinskih *i ū*; v. dalje *inseinítí*, *krciǵél*, *leinséini*, *pestéigá*; *bouréičo*, *souréina*, *suoriòn*, *spourǵá*. Čini se da je diftonge osjećao kao specifičnu ertu svoga govora (kao i Bartolijev Udina u veljotskom), pa ih je metao i ondje, gdje se jamačno nijesu izgovarali; da je to njegov hiperistrijanizam, vidi se i po tome, što se ti oblici Dalla Zonche razlikuju od ostalih potvrđenih oblika u Ivca, u AIS i u današnjem izgovoru, jer nije vjerojatno, da su ti diftonzi nestali kasnije pod utjecajem mletačkog izgovora. Dalla Zonca piše *ae* za otvoreno *e*, a u predgovoru nastoji sâm objasniti svoj način pisanja osobitih vodnjanskih samoglasnika: »Le vocali emettono [t. j. Vodnjanci] aperte, larghe, prolungate; a e o in bocca dei Dignanesi hanno suono composto: l' a esce in e, l' e in i, e l' o in u. Perciò l'autore le convertì in tre dittonghi *ae ei ou*«. O fonetskom karakteru istroromanskih diftonga bit će govora u drugoj prigodi.

Stoga se često ni pomoću provjeravanja današnjeg izgovora ne može točno odrediti glasovna vrijednost nekih Dalla Zonchinih slova; danas su starinski leksik i oblici bolje sačuvani negoli izgovor (upor. dalje *fónzo*, *gerátso*, *kastradéizo*, *spónza*, *súltsa*, *tsérni*). Tom se nestalnošću

izgovora donekle objašnjava, zašto je neke oblike Dalla Zonca u prvoj polovini 19. v. zabilježio na jedan način, a Ive 50 godina kasnije na drugi, Scheuermeier 1922. na treći način, a ja sam ih 1951. često čuo opet drukčije izgovarati. Da je objavljena građa, koju je 1932. sakupio Ugo Pellis za *Atlante linguistico italiano* (Bollettino dell'ALI, II, 44), imala bi se valjda još koja varijanta. Interesantno je u tom pogledu, da su se do danas sačuvale neke fonetske crte, koje su starije od Dalla Zonchinih (na pr. oblici sa *j* mjesto mletačkog *ǵ*, v. dalje na pr. *inǵerbádo*, *maǵól*. *spurǵá*).

Ovdje se riječi iz Dalla Zonchina rječnika daju u fonetskoj transkripciji prema REW (XII) uz dvije promjene: afrikata *ʒ* mjesto *dz* i palatal *ʃ* mjesto *ʎ*.

Sve riječi, o kojima se dalje govori, provjerene su u Vodnjanu (1951–52). Konsultirani su ponajviše: Giuseppe Moscheni (rod. 1891), Antonio Debeljuh, Albina Gortan. Pri kontroli pomogla mi je i studentica Silvana Mihovilović. Gdje se izričito ne spominje današnji oblik, znači, da je on identičan Dalla Zončinu. Iza fonetski transkribiranog oblika daje se on u zagradama također i u grafiji Dalla Zonche.

Radi poređenja uz vodnjanski dodajem i današnji rovinjski oblik riječi, koje sam dobio ponajviše od starosjedilačke obitelji seljaka Pietro Malusà u Rovinju.

Samo kao primjer donosi se ovdje od riječi do riječi i alfabetskim redom poredano nekoliko interesantnih riječi onako kako ih je Dalla Zonca opširno obradio u svom talijansko-vodnjanskom rječniku. Na kraju ovog priloga obrađeni su pak drugi primjeri iz njegova drugog, vodnjansko-talijanskog rječnika.

attizzatoio – forchetto, strumento a lungo manico di legno per maneggiare facilmente i tizzoni e le brace nel forno – *càghera*.

angue – serpicello, piccola serpe come vipera che sta sotterra, e specialmente nei luoghi umidi della campagna (in venez. *anza*) – *cugarèin*.

carne del basso ventre – cioè la parte carnea di tutta la pancia degli animali macellati – *peicadùr*.

doccia – strumento di ferro di cui si servono i bottai per fare il davanti delle botti e fermarvi il buco della fecciaia in cui si mette la spina – *cogonèr*.

erpicare – spianare e tritare la terra coll'erpice dopo aver seminato – *grappà*.

gamella – è quel recipiente fatto a guisa di piccolissimo mastello adogato ... – *mochèra*, che qui non serve altro che in campagna, dove portasi la minestra, od altro, alla gente dell'abitato.

lazzezza o *lazzità* – il sapore delle nespole, cioè aspro e astringente – *spagountida*.

letargia – malattia del cavallo e del bue, che fa loro tenere la testa bassa, per lo più appoggiata alla gripia [mletački, a talij. *greppia*] e li rende insensibili agli stimoli del pungolo e della frusta – *mal mazòuco*.

madonna – nome d'onore che qui si dà alle donne – *sa*; per es. *madonna Maria* – *sa Marèia*, m. *Giovanna* – *sa Zuàna*, m. *Lucia* – *sa Louzèia* ... Alla madre però: *na maro*. Alla Santissima Vergine – *Madonna*.

messere – nome di onore che qui si dà agli uomini ammogliati, se anche giovani, e di rado agli attempati o vecchi, se sono nubili – *bàra*; per es. *messer Antonio* – *bàra Antògnio*, *Tòni*, *Tunèin*, *Tòtto* ... Al padre però: *ser pàro*.

mezzaiuolo o *colono* – *culòno*, *suzzàl*.

mietere – tagliare colla falce le biade mature – *sisulà*.

ribeba o *ribeca* – strumentino d'acciaio a guisa d'arpa quanto al contorno, spartito per lungo da una linguetta o laminetta elastica e mobile, attaccata all'uno dei capi e staccata dall'altro col suo finimento a foglia di manico. Adattando esso strumentino trasversalmente alla bocca, ritraendo il fiato e stuzzicando col dito il predetto manichino, dà allora in tremore la linguella e rende non ingrato, tutt'occhè sordino ed ottuso, suono. Alcuni esperti ne suonano anche due in una volta – *bruncaleizza*, voce di origine slava dal verbo *brencať* 'ronzare', corrispondendo appunto il suono di questo istrumentino ad un ronzio [*danas je nepoznata riječ*].

rubiglia o *robiglia* o *pisello minore* – pianta leguminosa salvatica, le cui silique sono simili a quelle del pisello comune ma minori. Ella si semina per pastura al bestiame. Dai botanici è detta *Vicia pisiformis*. I suoi granelli piaciono molto ai colombi – *sezarèla*.

scagliola – seme noto da una specie di gramigna che fa la spiga onde si nutriscono le passere di Canarie – *grandògna*.

sperone – dicesi a quell'unghione che ha il cavallo alquanto di sopra del piè – *zonfitto*.

terra cretosa – argilosa, tegnente, o terra creta – *terra pizzolida*.

tinaja – *bugidùr*, se è separato dalla cantina dove si tiene il vino, ciò che qui è assai raro, non essendovi grandi tenute che diano uva in copia.

vino adacquato – da non confondersi però con quello che si adacqua in qualunque tempo, dopo la sua bollitura – *scavizzo*, che si fa mettendo la quantità di acqua, che si crede nell'uva subito dopo vendemmiata, e nel tino in cui deve bollire, e in questa acqua bollendo insieme col mosto per il tempo conveniente dà un vino più leggero, ma sano e che resiste alla varietà della stagione almeno per l'anno successivo.

Vodnjan je danas gradić na otvorenoj visoravni 12 km sjeverno od Pule i 26 km jugoistočno od Rovinja. Povezan je direktnim putovima s ostalim mjestima, gdje se još govore istroromanska narječja; samo put između njega i Šišana vodi preko Pule. Imao je, kako smo vidjeli, donekadno oko 5.000 stanovnika, kojih se broj smanjuje u posljednje doba iseljavanjem. Gotovo svi su zemljoradnici. Nema nikakve industrije.

Potječe jamačno od naselja kolonista Pule na istočnoj granici rimske provincije Istre, koja je dopirala do obližnje Raše. Ime mu je latinskog porijekla. Godine 1194. potvrđen je naziv *Adignano*, koje je postalo od (*praedium*) *Atinianum* (Rismondo 2–5), t. j. dobro, koje je pripadalo nekom posjedniku *Atiniusu* ili *Attinianusu* (Thesaurus). Ima mjesto *Dignán* (Pirona) i u Furlaniji na Tagliamentu zapadno od Vidma. Aferezom *a-* i palatalizacijom *ni* u *ñ* od *Atinianum* postalo je vodnj. *Diñán*, talij. *Dignano*. Hrvatski je naziv istog porijekla i veoma je star. Početno *a-* pretvorili su Hrvati u *o*, kao u svojim najstarijim posuđenicama iz balkanskog latinskog i dalmatskog jezika (upor. *kolende*, *komin*, *obrum*, *orsan*, *ostura*), i dodali su mu prostetično *v-* kao u *valiga*, *voga* < *alga* (Skok, ZRPh 54, 192 i d., koji me na to upozorio). Prema tome u ovom toponimu imamo potvrdu, da su Hrvati veoma rano upoznali ovo mjesto i napravili svoj oblik *Vodnjan*, prije nego što je došlo do afereze *a-* u njegovu latinskom imenu, t. j. još za vrijeme prvog naseljavanja Hrvata u Istri u srednjem vijeku.

Kraj, u kojem je *Vodnjan*, imao je dugo vremena jednaku povijest kao i ostali dijelovi poluotoka Istre osim sjeveroistočnog (Liburnije). Najstariji poznati stanovnici tog poluotoka bili su ilirsko pleme Istri. Oko 400. g. prije naše ere osvajaju ga Kelti a 177. Rimljani. Otad počinje njegova latinizacija osobito useljavanjem kolona s Apeninskog poluotoka i držanjem jakih vojničkih posada radi čuvanja puta za Italiju. Doseljenici latiniziraju i starosjediocce. Ni pohodi Gota i Avara, ni vladavine Bizanta, Langobarda, Franaka i Nijemaca od 6. do 10. vijeka ne prekidaju romanske tradicije, a potom ni romanski govor stanovništva u ovom jugozapadnom dijelu poluotoka. Naseljavanja Slavena, Slovenaca i Hrvata, u sjeverne, središnje i istočne krajeve počinju u 7. vijeku. To potvrđuju i naši oblici nekih imena mjesta, koja su mogla nastati najkasnije do 10. v., kako je pokazao P. Skok (Brtonigla, Milje, Motovun, Nugla, Pićan, Sočerga i dr.). Od sredine 12. v. spominju se Slaveni i u Puli (M. Rojnić, *Istrie*, 1945, 19). Po svoj prilici Slaveni svojim prvim dolaskom u kraj između Milja i Kopra, Rižane i Sočerge, razdvajaju romansko stanovništvo Istre u dva dijela. Na jednoj, sjeverozapadnoj strani toga slavenskog klina ostala je furlanska (ladinska) grupa do Milja, a na drugoj, južnoj strani rijeke Rižane istroromanska grupa, kako ću nastojati pokazati na drugom mjestu. Na taj se način na jugu i u sredini poluotoka rano, mnogo prije mletačkog osvajanja, razvio poseban autohton govor, koji se može smatrati jezikom, jer se toliko razlikuje od svih ostalih romanskih govora. Zatekli su ga u njegovoj najstarijoj fazi Slaveni, kako se vidi opet po nekim toponimima, kojih se oblici razlikuju od talijanskih (mletačkih). U 13. i 14. vijeku bore se za posjed ovoga kraja oglejski patrijarh i Mletačka republika, koja 1421. g. uspije zagospodariti većim dijelom Istre, a njen središnji i sjeveroistočni dio potpao je pod austrijske Habsburgovce. Takvo je stanje bilo sve do kraja 18. v. i do Napoleona, a od 1814. cio poluotok potpada pod Austriju do

1918. Od sredine 15. v. počinje novo useljavanje Hrvata, koji bježe ispred najezde Turaka u ispražnjene predjele Istre, sve do juga i dalje od Vodnjana.

Od 1283. g. Vodnjan je pod mletačkom upravom, a 1331. dobija svoju općinsku autonomiju. Mleci također drže u njemu posadu od tisuću vojnika (*cernida*) i odio konjice (B. Benussi, *Storia di Rovigno*, 1888, 65). Godine 1492. stvara svoj statut. Kako mjesto nije dovoljno napućeno, providur 1583. poziva Hrvate, da se nasele na neobrađena polja (Rismondo, 9). Zbog mnogih ratova i epidemija u toku vjekova mijenjaju se demografske prilike tako, da je u mjestu ostalo malo starosjedićkih obitelji od davnine. Zato starinski govor i iz toga razloga gubi sve više svoja obilježja pod naslagom mletačkog.

Kao zemljoradničko naselje od svog postanja Vodnjan je konzervativan u načinu života. Usprkos spomenutim promjenama u njegovu stanovništvu sačuvao je ipak svoju patrijarhalnost, tradicije, nošnju i govor. Tome je jamačno pridonio i običaj, da Vodnjanci uzimaju za žene same mještanke; još je i danas živa u mjestu rečenica: *Povaro quil ke va a katá la pígora fóra del so tegúr, póvara quila pígora ke va fora del so čápo* (Rismondo, 286), (Jadan ti je onaj, koji uzima ovcu izvan svoga tora, jadona ti je ovca, koja napušta svoje stado).

Vodnjan, Bale, Galežan i Šišan nijesu primorska mjesta kao Rovinj i Fažana. Stoga je govor prvih bogat arhaičkim poljoprivrednim nazivima, a govor dvaju drugih mjesta obiluje starinskom pomorskom i ribarskom terminologijom. U Vodnjanu na pr. ne razlikuju dobro ni morske ribe (ni sam Dalla Zonca u svojim rječnicima, kako će se vidjeti). Kako Vodnjan nije u primorju, njegovo je narječje bilo manje izloženo mletačkom utjecaju negoli rovinjsko, jer su osobito luke bile u intenzivnom saobraćaju s Mlecima, a zaleđe je s lošim i nesigurnim komunikacijama bilo teže pristupačno. Nasuprot dalmatskom, koji je bio gradski jezik, istroromanski govor ima seoska obilježja i u vezi je sa zanimanjima radnog svijeta, a po tome još dragocjeniji u svojoj arhaičnosti.

U Vodnjanu žive od davnine uz Bumbare i Hrvati. To je od važnosti ne samo za povijest tamošnjeg stanovništva, nego i u jezičnom pogledu.

Po vodnjanskoj matici krštenih upoznajemo imena i prezimena tih Hrvata, a ponekad i njihovo porijeklo i zanimanje. Tu bi sliku jamačno upotpunili podaci iz najstarijih matica vjenčanih i umrlih u mjestu, ali do njih nijesam mogao doći. U Historijskom institutu Jugoslavenske akademije nalazi se latinički prijepis hrvatskih zapisa glagoljicom u najstarijoj vodnjanskoj matici krštenih, koja je pisana na talijanskom jeziku; to je prepisao 1929. dr. Ivan Pavić, kanonik u Poreču. U njenu prvom dijelu, od 1559. do 1588. g., uz talijanske ima 174 glagoljska zapisa krštenja; nastavak do 1641. nedostaje, a od 1642. do 1772. g. nema više hrvatskih zapisa. U razmaku dakle od nepunih 29 godina dva vodnjanska

kapelana glagoljaša, Mate Sladić, a zatim Mate Sinošić, bilježe tu našim narodnim jezikom i pismom, da su u Vodnjanu krstili 174-oro hrvatske djece. Crkva je postavljala te kapelane glagoljaše jamačno zbog ne malog broja Hrvata u mjestu i najbližoj okolici. Ta su dva svećenika dakle zabilježila imena i prezimena odnosno djece, njihovih roditelja, kumova i kuma, a i u talijanskim će zapisima te iste matice biti jamačno također naših imena. Kako ta onomastička građa nije objavljena, iznosi se ovdje ne ulazeći u pitanje točnosti spomenutog prijepisa. Navode se ovdje posebno prezimena i imena po alfabetskom redu bez obzira na njihovo slavensko ili romansko porijeklo i na njihove oblike, koji su katkad nejasno, a jamačno i netočno zabilježeni. Među tim imenima ima ih, koja su se sačuvala u samom Vodnjanu, a i drugdje u Istri sve do naših dana; upor. popis stanovnika 1945. g. u *Cadastre national de l'Istrie* i u *Index patronymique de l'Istrie* Jadranskog instituta (Sušak 1946); ta su do 1945. sačuvana prezimena ovdje štampana kurzivnim slovima.

Prezimena

Bajanovac, Baković (ARj), Bcere (?), Bevijakv (Bevilacqua), Betiga, Bičić, Bižene (?), *Bijažol* (mlet. Biasio), *Blažević*, Blažio, Blažolić, Blijažolić, *Bonašin*, Brajnovac (danas Brajnović), Braković, *Branković* (ARj), *Bravarić*, *Brdarić* (ARj), Brešanin (danas Brešan), *Brščić*, Brtinić, Brtinović, Brtuci, *Bubičić* (ARj), *Bubić* (ARj), *Bučić* (ARj), *Bursić*,

Cetinić (ARj), Cetinović, *Cezarić*, Cineja, Citarić (danas Citar), Citiko, *Civitik*, Cvitigo, Cvitiko (jamačno za Cvitko), *Cukrić*,

Čatun,

Čevirić (ARj), Čirjak (? ARj),

Damark (danas Demark, Demarchi), Decabijaže (?), Degujermo (?), *Dejak* (ARj), Delarota (Della Rota), Delviže (De Alvise), Dešago, Dežuto, Dežužti (De Zusti), Devrnice (De Vrbnik?), *Dijanić*, Djanić, Dišić, *Divšić*, *Dobričić* (ARj), *Dokić* (ARj), *Duimović*,

Fijaković, Fijurante, *Fjuranti* (danas Fioranti), Fušketić (danas Foškić, Fosković),

Gabaleta, Gabaletić, Gabaletin, *Gabelić*, Gabrovac (ARj; danas Gabrović), Gašpar (ARj), Gašparović (ARj), Golubić (ARj), Gomolica, *Gorlato*, *Gortan*, Grdalić, Grdijakov, Grinta, Grošo, Gržan (ARj, Grgur), Gulić (ARj), Gjačić (ARj, Dijak),

Hirić, *Hrvatinić* (ARj),

Ičić (toponim Ičići kod Opatije), Ičinović, Ijači, Iljačić, Ivšev, Izbić.

Jačić, Jagin, Jatrbić, Jegalin (?), *Juršić* (toponim kod Vodnjana Juršići, ARj),

Karnel, Karnil, Karnjelen (talij. Carniolo?), Kiličar (iz Barbane), Kisice (ili Gisice?), Kisinski, Kiski, *Klarić* (ARj), Kleževac (ARj Kležić), Kodušić, Kotušić, *Kovačić* (ARj), Kožlanin (danas Kožlan), Kožljan (toponim Kožljani kod Vodnjana), Kožulinin (ARj Kožulj), Krancić, *Krančić* (ARj), *Kršin* (toponim u Novigradu), *Krtalić*, Kudaković (ili Hudaković?), Kurlavić, Kutević (ili Hutević?), *Kužinić*, Kužugić,

Laničvić, Livović, *Lukačić* (ARj), Lunardinić (danas Lunardis), Maglinić (danas Maglić), Malfakun (?), Maluža (danas Malusà), Manzin, Matajuci, Matašić (danas Matasić), *Mavrović* (ARj), Mekuca, Mekulin, *Meštrić* (ARj), *Miletić*, (ARj) *Momić* (ARj), Mučajev, *Mušković* (ARj),

Nadihnić (ARj), Namura, Nigrinov,
Orban,

Pacić (ARj), Parcan (ARj s. v. Parcanov; upor. *parzogna* 'dioba' 1355., Monum. Ragus. II, 358, sttalij. *parzoniere* 'dionik'), Peharić, Peingov, Perhić, Peružin (talij. Perugino), *Peteršić*, Pilišan, Pinešić (danas Pinezić, Pinežić), Pleteničić, Ponav, Poropatić (danas Poropat), Premuževica (žensko, danas Premuž), Pretroliž, Pulčić (ARj Pulčević), *Pustijanac*,

Radešić (ARj), *Roković*, Rokulić, *Rota*, Rubičić (danas Rupčić), Rušeto (danas Rossetto),

Sići (?), Sikirić, Sista, *Skočaj*, Sladić, *Smilović*, Sota, Srdarić, Srinac (Srimac, staro ime otoka Murter), Srsete, Srseto, *Stanišić*, Staverović (danas Staver), *Stojišić*, Stefinić,

Šajinović (toponim Šajini kod Vodnjana i drugdje u Istri), Šimuvic (danas Šimović), *Šolić*, *Šošić*, Štrkovac, Šuškal (danas Šušklan),

Tihorić, Tobrčinić (ili Dobrčinić?), Trliš, Tudorović, Tumović (ili Dumović ?), Tutrović,

Vatasi, Velanović (danas Vellan), *Veliko*, Venir (mlet. Venier), Ver-
cia (?), Vičinović, Virnuca, *Vitasović*, *Vitić*, Vlaginić (valjda Vla-
hinić), Vradin, Vraduk, Vrčić, Vrtač, Vrtača, *Vrtačić*, *Vukušić*,

Zabtinić, Zavro, Zkol (?),

Žus (mlet. Zusto).

Imena

Agata (ARj), Agnija (ARj Ἀγνία), Alviž (ARj, mlet. Alvise), Andrija, Anica, Antica, Anton, Antunel, Asjulo (mlet. Anzolo ?),

Barc, Barić (ARj), Bastijan (ARj, Sebastijan), Baštijan, Batišta (talij. Battista), Bene gen. Beneta (ARj, Benedikt), Božo, Brna (ARj, Bernard),

Čara (mlet. Ciara, talij. Chiara),

Danijel, Dominik, Domjan (ARj, Damianus), Dorotija (ARj), Duminig (ARj), Dunat (ARj),

Francisko (ARj),

Gašpar, Gašpara, Gile, Grga, Grgo, Grgur, Grgurica (ARj), Guštin (Augustin),

Ivan, Ivka, Ižepo (mlet. Izepo, v. dalje Žepo), Ižip,

Jadre (ARj, Andre), Jadrij (ARj), Jagnija (Agnija), Jakometo (talij.), Jakov, Janka (ARj, ispor. Janko), Janton (Anton), Jasu (?), Jelena, Jelina, Jerolim, Julijana, Juraj, Jurica,

Kaja, Kata, Katarina, Kirina (žensko prema Quirinus), Kvalo (valjda Hval ?), Krištofor (ARj), Kusma,

Lorenzo (ARj), Lovrenac (ARj), Lovrencu, Lucija, Luka, Lunardo (ARj), Luvre,
 Ljuba (žensko),
 Madalena (talij.), Magdalena, Mara, Margarita, Marica, Marija, Marin, Marko, Martin, Mate, Matej, Mati(j) (ARj), Mego (ARj, mlet. Menego), Megu, Mengo (ARj), Meniga (mlet., Domenica), Menigo, Miho, Mihol (ARj), Mihovil, Mikel (talij. Michele), Mikela (talij.), Miko (ARj, Nikola), Minin (ARj samo prezime), Mrtin,
 Neža (ARj Agneža),
 Nježa (ARj v. Neža),
 Paško, Paškvín (talij. Pasquino), Pava (žensko, ARj), Pave (žensko, ARj), Petar, Petrin (ARj, talij. Pietrino), Pjero (talij. ARj Piero), Pujan (ARj Puja ili Buljan ?),
 Stana, Staniša, Stipan,
 Šimun,
 Toma, Toman (istrorom. Tumán), Tomas, Tomaš, Tone, Tonin (mlet.), Tunin,
 Ursa,
 Vicenc, Vid,
 Zabun, Zahar, Zane (mlet.), Zaneto (mlet.), Zorica, Zovan (mlet. Zuan), Zuja(n), Zuvan, Zuvana, Zvane (mlet. Zuáne),
 Žane (mlet. Zane), Žepo (v. gore Ižepo).

Između prvih Morlaka doseljenih iz Dalmacije u Istru u 16. v. spominje se 1526. g. nekoliko obitelji baš na vodnjanskim poljima, ali im imena nijesu pobilježena (E. Nicolich, »Colonie di Slavi di Dalmazia nell'Istria«, *Biblioteka za povijest dalmatinsku*, IV, Dubrovnik 1882-3, 135).

Prednja imena osvjetljuju simbiozu stanovnika dviju narodnosti. Navedeni su Hrvati ikavci, na pr. Cvitko, Sikirić, Stipan. Neki od njih potječu iz drugih mjesta u Istri, iz susjednih otoka, a iz ostalih naših krajeva, gdje također nahodimo od davnine ta ista imena i prezimena. Koji put zabilježeno je i odakle su pojedina lica, na pr. iz Barbane, Labina, Raba (*Arbežan*), Furlanije (*Frlan*). Dobar dio tih obitelji registriran je 1945. g. u samom Vodnjanu i u njegovu kotaru, na pr. u naseljima Šajinima, Juršićima, Marčani, Krnici.

Po nekim oznakama njihovih zanimanja vidi se, da ti Hrvati nijesu svi samo zemljoradnici. Samo je uz jedno ime zabilježeno, da je odnosno lice *pastir*. Neki su označeni kao zanatlije, na pr. *kovač* (a i *fabro*), krojač (*šertur*; upor. mlet. *sartór*), mastilac ili valjar sukua (*fula*, ako potječe od *fullo*, sttalij. *follone*, REW 3562, Prati), poslastičar (*pašticar*; upor. mlet. *pastiziér*), postolar (*kaligar*; upor. mlet. *calighér*), preprodavač (*barater*; upor. sttalij. *barattiere*), *tesar*, vozar ili kolar (*karater*; upor. talij. *carrettiere* 'vozar' i mlet. *caradór* 'kolar'), zvonar (*kampaner*; upor. mlet. *campanér*). Uz neka je imena naslov *meštro*, što se odnosi također na neki zanat (kao i u mlet. *maestro*). Među njima ima i javnih službenika, kao što su pisar (*kancelir*), općinski podvornik

(*kumandur*; upor. mlet. *comandador*; a i *pijacar*, jamačno prema sredlat. *plazarius*, u Splitu 1312, Gl La It, Gl La Em), vojnik (*sodat*). Ima i uglednih građana, kojima se daje naslov gospodin (*miser*, *mišer*; upor. sttalij. *messèr*, *missèr*).

Ta je građa važna, jer su imena zabilježena u ovom obliku pred četiri stotine godina i jer pokazuju, kako su tamošnji Hrvati u simbiozi s Romanima asimilirali njihovu onomastiku. O tome bit će govora na drugom mjestu.

8

anurá 'ne znati' 'ignorare'. Danas *añurá*, rovinj. *iñurá*. – Od *ignōrāre* 'id.', koji se glagol nije sačuvao kao narodna riječ ni u jednom roman-skom jeziku (v. REW 4258; FEW s. v.). Zato ovdje promjena *gn* > *n* ne će biti istroromanska pojava, kao u vodnj. *linaró*i i *póuno* (v. dalje). nego arhaiziranje, kako misli P. Skok. Tako je nesiguran refleks grupe *gn*, da u jednom istom govoru on može biti dvojak, i *ñ* i *n* (Rohlf's I. § 259). Zamjena početnog *i-* u *a-* može se objasniti čestom zamjenom predakcenatskog *i* u *a* u rovinjskom, upor. *bazáse* 'bisage' < *bisaccium*. *mazaná* 'mljeti' < *machinari*, *daskúri* 'govoriti' < *discurrere*, *vadiél* 'tele' < *vitellus* (Ive 19).

árbo s. m. 'crni jasen' 'orniello' *Fraxinus ornus*, »somiglia al frassino. *Fraxinus excelsior* [bijeli jasen], ma è piú piccolo; albero notissimo nelle campagne«; vidi dalje sinonim *frášeno*. AIS 533 *árbo* 'stablo'. 1255 *árbu* 'id'. Danas rovinj. *árbo* 'stablo' i 'crni jasen'. – Od nominativa *arbor* s. f. 'stablo', koje je značenje također sačuvalo, kao i u Rovinju. s pluralom *árburi* (Ive 50, 189; Sansa). Do promjene ženskog u muški rod došlo je kao i u ostalim romanskim jezicima (osim u portugalskom i logudoreškom) zbog dočelnog *-o*, kojim obično svršavaju imenice muškog roda. U Vodnjanu je riječ mogla postati i specifičan naziv za jednu vrstu stoga, što su tu veoma brojna ta stabla; do slične je promjene značenja došlo i u drugim romanskim jezicima, na pr. lombar. *arbol* 'kestenj', Bas-Maine *abr* 'jabuka' (REW 606; FEW).

ársena s. f. biljka 'veliki muhar, konopljena trava' (Šulek) 'panica-strella', *Echinochloa crus-galli*, *Panicum crus-galli*. Danas rovinj. *ársana*. – Od **alsinus* < *alnus* 'joha, jalša' s neobjašnjenom promjenom značenja. Ista promjena *al* > *ar* nastala je i u sinonimima u kalabr. *árzanu* od **alsinus* (Di Tr Ca), i u monferr. *arnú* 'Erlenghölz' i možda u provans. *arn* od *alnus* (REW 376), kao i inače u istroromanskim narječjima, na pr. vodnj. *farkunító* 'sokolić' < *fulco* (Ive 112). U kalabreškom ima i *arzaneja* 'specie di erba che mangiano gli animali' (Di Tr Ca bez etimologije).

béina s. f. u izrazu *piantáda de béine lárge* 'vinograd s razdaleko zasadenim lozama' 'campo seminato a grano, che oltre alle viti nelle prode ha ancora altri filari di viti'. Ive (189) 'brazda'. AIS 1306 *béyna*

'filare di viti' 1420 *béna* 'brazda', samo u Vodnjanu. Rismondo (119) i Vidossi (AGI 30, 106) *in béina* 'a coppia'. Ive (59, 156) daje još galež. *béina*, fažan. *bina* 'tratto di terreno tra un solco e l'altro', a puls. 'tratto doppio di terreno fra due solchi', šišan. 'striscia di terra rovesciata dall' aratro'; ali Ive ne objašnjava porijeklo riječi. Danas znači 'vigna a filari larghi'. – Poimeničen brojni pridjev *bīni* 'po dva' u pluralnom obliku srednjeg roda *bina* 'par' u izrazima kao *bina castra*, *dona* i sl. Najstarije se značenje sačuvalo u navedenom primjeru iz Pule. U talijanskom jeziku i u nekim narječjima *bina* s. f. znači 'par' i 'više komada kruha prilijepljenih jedan na drugi' (Boerio; Mazzucchi; AIS 985; Vidossi, o. c. 77–8; DEI), a u veron. 'red čokota'. Od glagola *bīnāre 'prekopavati zemlju' izvedeno je u Kalabriji *arrabbina* 'id.', u južnoj Francuskoj *biner*, u Galiciji *binhar* 'prekopavati vinograd', a u Poitiersu deverbarna imenica *bine* '2e labour' (REW 1108, 1111; FEW; Di Tr Ca). U vodnjanskom se obliku sačuvalo stari istarski diftong *ēi* < *ī*, kao i u *buréičo*, *kréibio*, *kurtéina* (v. dalje), a u puls., fažan., šišan. obliku *bina* on je promijenjen u *i* jamačno prema mlatačkom izgovoru.

biká (*biccà*) 'svrbjeti' 'pizzicare' u izrazu *k' a ge bika o paitsega le man* 'koga svrbi dlan, koji će lako udariti' 'manesco, pronto a menar le mani per percuotere'; sinonime vidi dalje s. v. *menestrá*. Danas rovinj. *beká*. – Denominalni glagol izveden od *beccus* 'kljun' kao i u drugim romanskim jezicima u značenju 'kljuvati' i 'ujesti, pecati', upor. talij. *beccare*, stfranc. *bechier*, španj. *becar* (REW 1013; FEW; DEI), ali ovdje u osobitom značenju 'svrbjeti'. Po svom postanku i semantičkom razvoju naliči na talij. *bezzicare* 'kljuvati', koji je nastao križanjem *beccare* 'kljuvati' i *pizzicare* 'svrbjeti' od osnove *pīts*- 'vršak' (REW 6545; DEI).

bonáse (*bonasse*) 'zaći (o Suncu, Mjesecu)' 'nascoudersi, del sole, della luna, delle stelle, sotto l'orizzonte'; particip prošli i pridjev *boná* 'zašao' i izrazi *k' a se bonía*, *sul boná* 'na zalazu', *lúna bonáda* 'zašao Mjesec'. Ive bilježi vodnj. *bunáse*, *inbunáse*, galež., bales. *bunáse*, bales. *da sol boná* 'a sole tramontato, quasi abbonaciato, abbonato', fažan. *a sol buná* 'ad occidente' (93, 99, 103, 110, 128). AIS 360 vodnj. *ze sül buná* 'il sole tramonta'. Danas *a sul boná* 'appena tramontato il sole'. – Refleksivni oblik glagola *bonare, izvedenog od *bōnus* 'dobar', što uz 'učiniti dobrim' znači i 'smiriti', kao s prefiksima i s promjenom konjugacije u talij. *abbonire*, *imbonire*, *rabbonire*, franc. *abonnir* i t. d. (FEW). Prijelaz značenja od 'smiriti se' na 'zaći' ne ograničuje se samo na istroromanski govor, upor. furl. *a (soréli) bonât* 'a ponente' (Pirona), puljiški *imbénni o iyo* 'il sole tramonta' (AIS 360). Za identičan semantički pojav ima primjera i u slikovitim srphrv. izrazima kao što su *smirilo se sunce* (Vuk), *od rodaja do smiraja sunca* (Ristić i Kangrga, *Rečnik srphrv.-nem. jez.*), a i u njem. *die Sonne geht zur Ruhe, zur Rüste* (Grimm, *Deutsches Wörtb.*).

brokolá (*broccolà*) 'pupiti' 'germogliare, pullulare'. Sinonimi *butá, dá fòra, gatá fòra*, koje vidi dalje. – Pridjev *bröccus* 'sa stršećim zubima' pa 'zašiljen' poimeničen je u sttalij. *brocco* 'klica', od čega je deminutivnim nastavkom *-olo* < *-ulus* izvedeno talij. *broccolo* 'prokula, mladica u kupusa', mlet. *bròcolo* (REW 1319; DEI). Od *broccolo* pak napravljen je ovaj glagol, kome ne nađim drugdje potvrde; u istom značenju postojao je u sttalij. glagol *broccare* (FEW; DEI; VEI).

buréičo (*bourèiccio*) s. m. 'vrsta seljačke kabanice' 'mantello di contadino del luogo'. Ive (8, 130, 140, 194) vodnj., rovinj. *buréičo* 'sorta di mantello', fažan. *buréiču*, galež. *buríčo, buríko*. Rismondo (231, 265) *bureicio* 'mantello talare, fatto a sacco'. AIS 1570 rovinj. *buríči* plur. 'mantello largo'. Danas *buréičo*, ali se više ne nosi. – Ive izvodi riječ od *burríc 'lo i upućuje na rovinj. i piran. *buréiko, buríko* u značenju 'magarac'. Navedeni oblici sa č (< c l) označuju kabanicu i potječu zapravo od *bŭrr-īclus, za koje nema potvrda u drugim romanskim jezicima, gdje su sačuvani refleksi sa sufiksom *-icus*, kao u furl. *buríc* 'panciotto', regg. *boricca* 'abito da contadino', sttalij. *buricco, boricco* 'cappotto di velli di lana', sicil. *birricu* 'veste che usano i villici', *birlicu* 'panciotto', upor. i poznolat. *birrica* 'vestis ex lana caprarum'. DEI te riječi dovodi u vezu sa sttalij. pridjevom *birro* 'ružičast' i s poznolat. *bŭrrus, bŭrrus* < *πυρρός* 'crven'. Taj je pridjev za oznaku boje mogao poimeničen označiti kabanicu te iste boje, upor. na pr. *burránica* i *burranicum* (DEL s. v. *burrus*). Ive (8) krivo sve te riječi identifikuje s *bŭr(r)īcus* 'kljuse', jer odatle potječu samo one sa *k*, kao rovinj. i piran. *buréičo, buríko* 'magarac' i mnogi nazivi iste životinje u drugim romanskim jezicima, na pr. talij. *buricco*, franc. *bourrique* i t. d. (REW 1413; FEW; DEI). O predakcenatskom *ou* u grafiji Dalla Zonche, *bourèiccio*, vidi naprijed u uvodu).

dúmo s. m. 'zemlja crnica' i 'ustajao, strunuli gnoj' 'terriccio, letame macero e mescolato con terra; 'anche letame smaltito o ben consumato'. – Poimeničen skraćeni oblik partic. prošlog *dŏmītus* ukroćen, obrađen, konsumiran, u eliptičnom izrazu kao (*terrenum, solum*) *domitum* od glagola *dŏmāre* u značenju 'obraditi (zemlju)', na pr. u izrazu *domare terram aratro, rastris* (Ciceron). Isti je sinkopirani oblik i u sttalij. nazivu *terreno domo* 'obrađeno zemljište' (Tommaseo-Bellini; DEI) prema punom obliku u portug. *terra dómita* 'id.' (REW 2744). Slična je promjena značenja u srednjefranc. *dompter* 'améliorer (du terrain)' od *dŏmītāre* 'krotiti' (FEW). Prema tome je vodnjanska imenica na sličan način mogla dobiti svoja nova, metaforička značenja u odnosu na zemlju i gnoj; za takav prijenos značenja ne nađim potvrda u drugim romanskim jezicima.

éra s. f. 'logorište' 'accampamento, campo di combattimento', »si dice per relazione od uditto, ma non per aver veduto in questi luoghi tal cosa«. Riječ je danas nepoznata u tom značenju, jer se izgubila uspomena na stvar, koju je označavala; naprotiv sačuvala je do danas jedno od svojih

prvotnih značenja 'gumno' (AIS 1468; Rismondo 279), kao i u mnogim drugim romanskim jezicima, upor. i rovinj. *iéra* (Ive 3), *yéra* (AIS 1468). – Od *ārea* 'ravnina, slobodan prostor' s istroromanskom metafonijom *a - i > e - i*, kao u sufiksu – *arius > rovinj. -èr, facio > bales. fégi* (Ive 2,89) i u vodnj. *đerátso* i *greiñól*, koje vidi dalje. Identičan je piran. toponim *Lèra* (Ive 71) sa stopljenim članom *l*.

fonzéra (*fonzèra*) s. f. 'meko, mokro tlo' 'malafitta, terreno che si sfonda e non regge al piede; terra frigida dove scaturiscono polle d'acqua che stagnano'. – Izvedenica od *fündus* 'tlo' pomoću sufiksa *-iéra* od *-aria*. U obliku *fundiaria* došlo je do grupe *di*, koja u istroromanskim narječjima, kao i u sjevernotalijanskim, može prijeći u *z*, upor. rovinj. i fažan. *virza* (Ive 27, 142) 'zelje' mlet. *verza*, od *virdia*, rovinj. *tarmúza* 'mlinski koš' (Ive 27), mlet. *tramoza* od *trimōdia* (Rohlf's I § 276–7). Slična je promjena značenja u franc. *terre fondriere* 'terre où l'on enfonce', srednjefranc. *fonciere* 'cercux dans un terrain', u franc. glagolu *s'enfoncer* 'upadati (u zemlju)', provans. *founsalho* 'bas-fond humide' (FEW s. v. *fundus* I, 2 a).

fónzo (*fònzo*) s. m. 'gljiva' i 'smrčak' (vrsta jestive gljive) 'spugnolo, specie di fungo', u množini *fónzi* (Ive 189), deminutiv *fonzéte* plur. 'funghetti; prugnoli'. Ive (10) daje također vodnj. *fónzo*, ali bez objašnjenja. AIS 621 ima vodnj. i rovinj. *sfónzo*, cres. i piran. *fònzo*. Danas vodnj. *sfónzo*, rovinj. *fónzo*. – Od *fūngus* 'gljiva'. Ovdje se nije sačuvalo lat. *ŭ* kao obično (upor. dalje *kúpa, núčo, zúgo, zúra*) jamačno pod utjecajem mlet. *fongo* (Boerio) ili furl. *fónghe, fóngie* (Porena). To je analoški oblik prema češće upotrebljavanom pluralnom *fónzi*, kao i u mnogim narječjima s frikativnim ili palatalnim refleksom, na pr. pučkotoskan. *fungio*, lombar. *fonž*, genov. *funzu*, piemon. *fons*, emil. *fonz*, furl. *fongie*, engad. *funš*, franc. dij. *fonge* (Rom. Gr. II, § 54; Salvioni, Rom. 29, 549, 551; Penzig II, 240–2; FEW; Rohlf's, § 358, 374); upor. dalje vodnj. *súltsa*, a i pučkotoskan. *sparagio* 'špargla' < *asparāgus*) prema množini *sparagi*. Današnji vodnjanski oblik s početnim *s-* čini se da je osamljen; Penzig ne navodi nijedan takav primjer iz talijanskih narječja. – Dalla Zonca je zabilježio i slikovit izraz *zèi a fá fónzi* 'andar sotterra, morire'. Deminutiv *fonzéta* izveden je neposredno od *fónzo* kao i talij. *funghetto* od *fungo*, promijenivši pritom rod, kao u talij. *corame – coramella, corno – cornetta, velo – veletta* (Rohlf's, § 387).

frášeno i **frášene** (*fràsceno, fràscene*) s. m. 'crni jasen' 'orniello'; vidi sprijeda sinonim *árbo*. AIS 588 *frázino*. Današnji izgovor *frášeno*. – Od *fraxīnus* 'jasen'. Zamjena latinskog *x* glasom *š* pretpostavlja stariju prelaznu fazu *is*, isto kao u nekim talijanskim narječjima (Rohlf's, § 225), upor. ligur., kalabr. *frašu* (REW 3489; Di Tr Ca), emil. *frašan*, puljiš. *frášana*, sicil. *fráššu* (AIS 588). Drugi se oblik *frášene* s dočelnim *-e* može objasniti neobičnom promjenom deklinacije (obična je naime obratna promjena *-e* u *-o*, na pr. *árto, párto, sóрто, prezénto* (Ive 117). Današnji je izgovor venecijanizam, upor. mlet. *frássene* (Boerio). Ako

je u AIS 588 točno zabilježen vodnjanski oblik *frázino*, teško je objasniti taj osamljen prijelaz lat. **x* u frikativno *ʒ* (Rom. Gr. I, § 463–4; Rohlfs, l. c.).

galópo (*galòppo*) s. m. 'crni trn, trnovina' 'prugnolo, susino selvatico'. Rovinj. *galuópo* i *galúpo* 'pruno' (Ive 33). Danas rovinj. *galuópo*. – Ive rovinjske oblike izvodi od **viluppo* ili od *faluppa*, od kojeg posljednjeg na drugom mjestu (137) izvodi također i istrorom. *falòpa*, *faluópa* 'faloppa', što iz fonetskih i semantičkih razloga nije moguće. Ova je riječ identična sardin., logud. *galoppo*, *goloppo*, *goloppe*, *goloppu* 'variazione di vite a frutto bianco', marchig. *gajope*, *gajopa* 'specie di uva nera', sicil. *galoffu* 'specie di pera' (REW 4688; Wagner, Ländl. Leb. Sard. 82, a u Lin. sar. ne govori o toj riječi). Navedeni se oblici svode na grč. κέλυφος 'mohuna' (REW 4688), gdje je aspiratu *φ* (*ph*) zamijenilo *p* (a u drugim romanskim jezicima *f*), kao i u pučkolatinskim posuđenicama iz grčkog, na pr. *pürpüra*, *colapus* (Sommer, Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre, 1948³, § 117; Grandgent, Latino volgare, § 332; Richter, Beitrag zur Gesch. der Romanismen, 1934, I § 20). Trebalo bi još vidjeti, da li je ta riječ samo u Istri dobila posebno značenje 'trnovina'.

ğarèin (*giarèin*) s. m. 'zemlja pomiješana s pijeskom' 'tufo arenoso, terreno arido misto con l'arena'. Danas *ğirèin* u značenju 'pijesak i mulj u kanalima putova'. Vidi dalje *ğerátso* slična značenja. Rovinj. *ğarèina*. – Od *glarea* 'pijesak' pomoću pridjevnog sufiksa *-inus*, koji je izvedenici mogao dati značenja samog materijala i elipsom postati imenica, kao na pr. u talij. *calce* – *calcina* od *calx* – *calcina* (*petra*), *bronzò* – *bronzino* od **brundium* – *bronzinus* (DEI). U ostalim romanskim jezicima izvedenice od *glarea* napravljene su drugim sufiksima (v. Rom. Gr. II § 452; REW 3779; FEW). Prijelaz *gl* – *ğj* – *ğ* običan je u istroromanskim narječjima kao i u sjevernotalijanskim, upor. neke reflekske *glarea*: rovinj., lombar., piemon. *ğera*, mlet., emilij. *ğara*, ligur. *ğea*, ili *ğlis*, *ğliris* 'puh': vodnj. *ğéira* (Ive 2, 3, 30, 113; FEW; Rohlfs § 250, 285). Glede *i* za *a* u današnjem vodnj. obliku vidi dalje s. v. *ğerátso*.

garnél i *ğreiñól* (*ğreignòl*) s. m. 'koščica u zrnu grožđa' 'vinacciolo'. AIS 1313 rovinj. *garnyéł* 'zrno grožđa', *ğarñól*, *ğrañól* 'koščica u zrnu grožđa'. Danas vodnj. *garnél* 'zrno grožđa', a *ğreiñól* 'koščica u zrnu grožđa'. – Prvi je oblik izveden od *granum* 'zrno' pomoću deminutivnog sufiksa *-ellus*, kao i talij. *granello*, sttalij. *granella*, stprovans. *granela* 'zrnce', franc. dijalekt. *graineau* 'grain de haricot encore demi-vert', *gronel* 'tige de chou monté en fleur' (FEW s. v. granum I, 1, str. 230). Prvi je vodnj. oblik s metatezom *gra* – *gar*, kao i talij. *carabattole* 'trice' od *grabatulus* od *grabatus* 'loš krevet', odakle i lombar. *garovat* 'kola za smeće' (Valtellina), pa cremon. *garnera* 'metla' od *granum*, ladin. *garmandi* 'bezobraznik' od *grammaticus* (REW 3827, 3838, 3846; FEW s. v. granum I, 1, 2 c). Drugi se vodnj. oblik *ğreiñól* svodi na deminutiv iste latinske riječi napravljen pomoću sufiksa *-eolus*, **graneolum*, isto

kao i **gran(d)eōla* 'zrno grāda' od *grando* -ine 'grād', talij. *gragnola*, talij. dijalekt. *gragnolo* (Nizza) 'zrno grāda' (REW 3840, 3843, 3843; FEW s. v. *graneola). Promjena *a* > *e* u *greiñól* nastala je zbog istroromanske metafomije, kao i u vodnj. *éra* i *đerátso*, koje vidi ovdje, a i u drugim istrorom. narječjima, na pr. rovinj. *bales. sekristán* od *sacristanus* 'crkvenjak', *karetilútso* 'bačvica' od *carratum* (DEI s. v. *caratello*), galež. *lezáñe* 'rezanci' od *lasanía (Ive 23, 30; REW nema tih istrorom. refleksa). Vokal *i* u *greiñól* objašnjava se anticipacijom idućeg u grupi *nj* kao i u sttalij. *straino* (uz *stragno*) prema *extraneus*, gdje je zbog toga talij. *strano* izgubilo palatalni elemenat u *ñ* (Rohlfs § 282).

gatá (*gattà*) i *gatá fòra* 'pupiti' 'germogliare, pullulare'. Sinonime vidi gore s. v. *brokolá*. Dalla Zonca daje i izraze: *gatá zúta* 'preorati polje tako, da se zemljom prekrije zasijana trava u svrhu gnojenja' 'sciovesciare, sotterrare piante coltivate per render fertile il suolo', pa *gatá sóun* 'zagrnuti biljku zemljom' 'rimettere coll' aratro la terra alle piante' (vidi dalje *sóun*). Ive (190, 193) bilježi vodnj. *gatá zú* 'baciti dolje, srušiti' i *gatá zúra* 'zakopati' (vidi dalje *zú*, *zúra*). – Vodnj. *gáti* (I. lice sing. prez.) Ive izvodi od *ejecto*, ali treba zapravo poći od *jěcto, odakle potječu refleksi i u ostalim romanskim jezicima (Meyer-Lübke, *Einführ.* § 138; REW 4568; FEW; Rohlfs, I, § 129). Ive pritom nije objasnio osnovno pitanje promjene *j* > *g*. U istroromanskim je narječjima *j* preko *ǵ*- postalo postdentarno *z* (upor. fažan. i puls. *zázi* < *jacēre*, Ive 142, 158), pa zatim zvučno *s* (= *z*) kao u sjeverotalijanskim narječjima (Rohlfs, I, § 158). Velarno *g* u *gatá* nahodi se još i u istarskom toponimu *Gheticio* 'luogo dove approdava il traghetto' (Gravisi, »Toponomastica del Canal di Leme«, Atti e Mem. Soc. Istr. 51–52, 1939–40, 215), u *Osüorski gēt* na Lošinju (Skok, Slavenstvo 51, 54), u prvobitno mlet. *tra-ghetto*, gdje se velarno *g* sačuvalo pod utjecajem *trag-* prema tipu mletačkih gerundija *fagando*, *stagando*, a po kojima i *tragando* (Rom. Gr. II, § 129, 223; Bartoli, Ar Tr 29, 1903, 146–7; REW 8843). Na taj je način s asimilacijom *e* – *a* > *a* – *a* napravljeno i vodnj. *gatá*, upor. i neasimilirano furl. *ghetá(r)* (VEI s. v. *traghettare* < *tra* – *jěctāre*).

gavije i *gaviže* (*gavie*, *gavigie*) s. f. plur. 'naplaci' u kola, komadi obuće ili drvenog kruga u točka' 'quarti della ruota, segmenti del cerchio di legno stretti insieme dal cerchione di ferro'. I danas žive oba oblika. Rismondo (272) *gravie*, valjda griješkom. AIS 1230 daje rovinj. *li gavie*, *i rági* za 'i razzi della ruota' 'paoci, žbice u točka', vodnj. *un ráyo*, *i ráyi*, što je vjerojatno lapsus, jer 'naplaci' i 'paoci' nijesu sinonimi. – Rovinj. *gaviu*, galež. *gavéja*, puls. *garéa* 'naplatak', faž. *kavéa* 'ordigno di barca' Ive (40, 138) izvodi od *gavello od stvisnjem. *gabala*. Ali u mnogim se romanskim jezicima na mediteranski korijen **gabilo-* 'palac u točka' svode nazivi negdje za 'paoci' a negdje za 'naplaci', na pr. emilij. *gável*, *gávi*, odakle i sttalij. *gávio*, zatim lombar. i piemon. *gavèl*, furl. *gavéi* (Pirona), engad. *gavail'*, soprasilv. *giavi* (Ascoli AGI 7, 547; DEI), franc. dijalekt. *gabil'o*, *gabillo* i dr. (REW 3029; FEW s. v. **gabilo-*). Običniji su oblici u pluralu, kako ih daje Dalla Zonca, jer su

na kolu barem četiri naplatka, a i više paoca (Meyer-Lübke, ZRPh 39, 1919, 364). Kako se srphrv. 'naplatak' zove *gòbela*, u Lici *gòbelja* (u ARj »nepoznata postanja«), a sloven. *gombéla* 'lúk na zipci' i lúk na kralješku' (Pleteršnik), Štrekelj je tu riječ (Slav. Lehnw., 20) doveo u vezu s istrorom. *gavéja*. Naprotiv Skok (ZRPh 54, 482) misli obratno, da istroromanski naziv potječe od našega, koji je kao i grč. kalabr. *kambédidi* 'gebogenes Holzstück, an dem das geschlachtete Schwein aufgehängt wird' (Bova) deminutivna grčka izvedenica *καμπέλιον od κωτίλι 'zavijutak' (EWUIG 879). Skok pritom upućuje i na parm. *gambòl* 'naplatak' (od gals. *camb* 'savijen', REW 1542) i na druge slične posuđenice kao na pr. u mletačkom narječju Krka *conábula* 'pastaioia di legno' od srphrv. *konàblja* od *cannabula ili istrorom. *kataráča* od srphrv. *kotàrača* od *cataracta (ZRPh 54, 425, Consider., 480; Vidossi, Stratif, 90). Gubitak *m* u riječi Skok upoređuje s pojavom u srphrv. dubleti *dubok* i *dumbok*. Svi istroromanski oblici pokazuju prenošenje naglaska kao i u nekim sjeverotalijanskim narječjima (na pr. bolonj. *gavél*), a i u furl. *ġavéi* i soprasilv. *giavi*. Drugi je vodnjanski oblik *gaviġe* venecijaniziran, kako pokazuje zamjena *j* > *ġ*; upor. dalje *krejoló* uz *kreiġoló*, *majól* uz *maġól*, *uriól* uz *orġól*.

ġerátso (*geràzzo*) s. m. 'pjeskovita zemlja' 'terra ghiaiosa, renaccio'; danas *ġirátso*, rovinj. *ġarásó*. – Kao i vodnj. *ġaréin* slična značenja (vidi naprijed) i ovo je izvedenica od *glarea* 'pijesak', ali pomoću drugog sufiksa *-aceus*, kojim se često označuje sličnost na stvar označenu izvornom riječju, a i u pejorativnom smislu, kao na pr. *arēna* 'pijesak' – *arenaceus*, talij. *arenaceo* 'pjeskovit' i *renaccio* 'pjeskovita zemlja', provans. *arenas* 'lieu plein de sable' *arenasso* 'gros sable' (Rom. Gr. II, § 414, 535; FEW). Prijelaz od *a* u *e* u ovom vodnjanskom obliku objašnjava se istroromanskom metafonijom kao i u vodnj. *éra*, *ġiréin* i *greiñól*, koje vidi ovdje. Do prijelaza pak od *e* u *i* u današnjem vodnj. *ġirátso* došlo je zbog njegova predakcenatskog položaja, za što upor. vodnj. *trimúja* uz *tremúja* 'mlinski koš', rovinj. *liménto* uz *leménto* 'tuženje' (Ive 13. 91), tršćan. *ġirál* (uz *ġeral*, *ġerao*, 'riba gavun', *Atherina hepsetus*, Kosovitz), koje Vidossi s pravom izvodi od lat. *glareatu »quasi 'punteggiato'« (ZRPh 27, 754). Za promjenu lat. *c* (u *-aceus*) pred palatalnim vokalom u *ts* vidi dalje *martséi*, *súltsa*, *tsirká* i *tsiél* 'nebo' < *caelum*, kao i u bales. i piran. (Ive 80, 96, 113) a i u nekim zapadnim roman. govovima (Rom. Gr. I, § 403, 406, 441; Rohlfs, I, § 214, n. 1).

ġiróuko (*giróuco*) adj. u nazivu *vistéido ġiróuko* 'sukno od miješane vune' 'pezza di lana mista, dal color naturale della lana'; sinonim *vistéido gréizo*. Danas nepoznata riječ. – Pridjev izveden od *glis gliris* 'puh', koji se u vodnjanskom zove *ġéira* i što Ive (113) ispravno izvodi od iste riječi *glis*. Ovaj je oblik pridjeva proširen sufiksom *-ūcus*, prema tipu *cadūcus*, koji sufiks nije običan u romanskim jezicima i nahodi mu se potvrda samo u zapadnoj Romaniji, na pr. provans. *astruc*, stšpanj. *astrugo* < *astrūcus 'rođen pod sretnom zvijezdom' (obratno od *astrōsus*) < *astrum* 'zvijezda', te u složenicama stfranc. *benastru* 'sretan',

malastru 'nesretan', novofranc. *malotru* (odakle i sjeverotalij. *benastruo*, *malastruo*), ili stprovans. *frejuluc* i franc. dij. *fredeluc* 'zimomorán' < *frigidu* + *-ucus*, novoprovans. *paurük* 'strašljiv' < *pavor* + *-ucus*. (Rom. Gr. II, § 412; REW 747; FEW s. v. *astrucus i frigidus). Po značenju sufiks *-ucus* odgovara sufiksu *-osus*, upor. navedene provans. primjere *frejuluc*, *paurük* i talij. *pauroso*, *freddoloso*. Semantični se odnos između 'puh' *gèira* i 'sivkast' *gíróuko* objašnjava sličnošću boje između sukna od sive, miješane, neoprane vune i sivkastog puhovala krzna, analogno talij. *color topino* 'boja miša', *mantello sorcino* 'siva dlaka (u konja)'. Neobično je značenje, koje je deverbarna imenica *věstitus* 'odijelo' dobila u vodnj. *vistéido* 'sukno', a njeni su refleksi u drugim romanskim jezicima sačuvali latinsko značenje.

grogán s. m. 'vrsta naborane crne sukne' 'gonna di lana colorita in nero e con molte pieghe'. Danas *gurgán*. Također puls. *gurgán* 'sottana che portano, oltre le polesane, anche le donne del popolo di Valle, Dignano, Gallesano, Sissano e Fasana; era per lo più di color nero', bales. *grungál* 'sorta di vestito di panno greggio', koje primjere daje Ive (93, 161) ne ulazeći u pitanje njihova porijekla. Rismondo bilježi dva oblika, *gurgan* i *gorgan* (73, 233, 235, 264) i to sa značenjem 'domaća tkanina za hlače i suknu', koje se od osamdesetih godina 19. v. više ne nose. – Od fran. *gros-grain* 'espèce d'étoffe à gros grain' od *grössum granum* (FEW s. v. granum I, 2 d, II 6), odakle i sttalij. *grossagrana*, izveden je engleski naziv *grogoram* za neku vrstu tkanine. Iz engleskog se jezika pak riječ vratila u francuski u obliku *gourgouran* (Thomas, Rom. 26, 428–9, ni REW 3878 ne bilježe refleksu u drugim romanskim jezicima) i prešla je u sttalij. *grograno*, *grograna*, *grogano* (DEI), pa i u istroromanski govor. Do vodnj. *grogán* došlo je disimilacijom *gr – gr* > *gr – g*, kao u sttalij. *grogano*, a do *gurgán* metatezom *gro* > *gur*, kao u franc. *gourgouran*. Bales. *grungál* nastalo je možda disimilacijom dentala *r – n* > *r – l*, kako misli Skok, upor. niže *marsán* – rovinj. *malsán* i *paledána* od *parietana, sttalij. i portug. *astrolomia* od *astronomia*, talij. *Girolamo* i portug. *Jerolmo* od *Jeronimo* (upor. i srphrv. *Jerolim*), lucc. *stralomare* od *stranomare* 'dati nadimak', franc. *orphelin* od *orphaninu*, španj. *Barcelona* od *Barcenona* (ali ni u jednom od tih primjera *l* nije na kraju riječi); upor. M. Grammont, *Traité de phonétique*, 1950⁴, 308–9. Svakako taj je manufakturni naziv kasno importiran i u Istru zajedno s odnosnom pomodnom robom.

gróste s. f. plur. u slikovitom izrazu *dá le gróste* 'grepsti svrab (kome)' u značenju 'povrijediti koga' 'grattar la rogná o la tigna; cioè: offendere, far male, per lo più con percosse'. AIS 689, 990 vodnj. i rovinj. *grósta* 'crosta'. – Od *crústa* 'kora, ljuska' i 'krasta', gdje se *c* sonoriziralo zbog utjecaja bliskog pridjeva *grossus* 'debeo', kao i u nekim talij. narječjima, na pr. parm. i pistoj. *grosta* (Rom. Gr. I, § 427; REW 2345). Slično su značenja dobili refleksi te latinske riječi i u drugim romanskim jezicima, na pr. talij. *crosta lattea*, franc. *croûtes de lait* 'mliječni perušac (kod dojenčadi)' i t. d. (Petrocchi; FEW). Vodnjanski slikoviti izraz odgovara sttalij. *dar le groste*, talij. *dar le croste* 'izmlatiti (koga)'.

gróuo s. m. 'čičak' 'lappola'. Ive 116 *gróuvo*. – Od *crūdus* 'sirov' s istro-romanskom zamjenom $\bar{u} > \acute{o}u$ i s gubitkom *-d-*, kao i u vodnj. *grávia* od *grávida* 'bređa', *grúvio* od *ruvidus* 'hrapav', *tívio* od *tepidus* 'mlak' (Ive 116). U drugom obliku *gróuvo* umetnuto je *v* da se izbjegne zijeve. Za prijelaz značenja 'sirov' – 'čičak' i za poimeničenje latinskog pridjeva uporedi puls. (*èrba*) *grúva* 'sorta di erba ruvida' (Ive 156), srednjefranc. *herbe du cru* 'kukurijek' 'helleborus', poit. *herbe-do-creux* 'id.', flandr. *cruaud* 'travurina', flaman. *krúo* 'id.' (RED 2342; FEW s. v. *crudus* 1). U monografiji o čičku Gamillschega i Spitzera (Die Bezeichnungen der »Klette« im Galloromanischen, Halle 1915) nema galsko-romanskih paralela za naziv 'čičak' od *crudus*, a ni u ostaloj Romaniji.

ílara (illara) 'grančica u bršljana puna zrnja' 'grappolo di coccole d' ellera'. AIS 619 vodnj. *lílera*, rovinj. *írula*. Danas *lílera*. Ive (113) *lílera* 'bršljan'. – Od *hēdēra* 'bršljan' s neznatnom promjenom značenja. U latinskim proparoksitonama $\underline{\underline{e}}r$ zamijenilo je $\acute{a}r$ kao i u nekim drugim romanskim jezicima, upor. rovinj. *léibaro* 'slobodan' od *liber*, *lítara* 'pismo' od *littēra*, *tínaro* 'mck' od *tēner* (Ive 17), a i furl. *númar* 'broj' od *nūmērus*, *púlvar* 'prah' od *púlvis* $\acute{e}ris$ (Rom. Gr. I, § 327–8; It. Gr., § 121, 129; Rohlf, § 139). Uporedi jednaku fonetsku promjenu $\acute{a}r > \acute{e}r$ u toj istoj riječi u kalabr. *édara*, *dédara* (Di Tr Ca) i u korsik. *léllara*, *édđara* (FEW; ALC 154). Današnje vodnj. *lílera* nastalo je, kako je već Ive opazio, stapanjem određenog člana s imenicom kao i u mnogim refleksima u drugim romanskim jezicima, na pr. sttalij. i tosk. dij. *lellera*, genov. *lélwa* (REW 4092; FEW).

indéigulo s. m. 'izlika' 'scusa, pretesto'; sinonime *kotésto* i *portésto* vidi dalje. – Od *indicūlum* deminutiv od *index*, $\acute{a}ce$ 'kazalo' u značenju 'kratak navod, iskaz', pa u sudbenim spisima 'popis isprava ili priloga' a odatle i 'cavillo curialesco, rampino giuridico', kao i stmlt. *indégolo*, novomlet. *endégolo*, (*en*)*dégola* 'izlika' (Salvioni, *Bausteine* 309–10), bergam. *andégola* 'id.' (REW 4376). Za *e* (< lat. *ĭ*) očekivalo bi se u vodnj. narječju i (**indígulo*), kao u *bívi* < *bībēre*, *marevíja* < *mīrabīliu*, *sía* i *siña* < *cīlium* (Ive 108–9). Nije vjerojatno, da se u diftongu *ei* sačuvala starija faza, od koje bi nastao današnji monoftong *i*; vjerojatnije je, da je do toga došlo po analogiji prema etimološkom diftongu od latinskog dugog *ī*, kao u *béine*, *bouréičo*, *kréibio*, *péivulo* i t. d. Uporedi paralelnu pojavu za diftong *óu* dalje s. v. *póuno*.

inđerbádo adj. u nazivu *tópa inđerbáda* 'travna gruda zemlje' 'piota, zolla erbosa'. Danas *tópa inijerbáda*, a rovinj. *suópa inđerbáda*. Za *topa* vidi dalje. – Prefiksom *in-* denominalnomo se glagolu daje značenje dovođenja u neko stanje, na pr. sttalij. *in-cespare* 'obradi busenjem' od *in* + *caespes* 'busen' ili talij. *in-fiorare* i franc. *en-fleurir* 'prekriti cvijećem' (Rom. Gr., II, § 607); tako je i od *hērba* 'trava' napravljen glagol **in-herbare*, odakle sttalij. *inerbare*, *inerbarsi* 'obradi travom' i franc. *s'enherber* 'id.' a i mlet. *inierbar* 'mandar gli animali a pascer l'erba'

(Boerio). U mletačkom (Belluno) *inerbar*, trent. *inerbá*, franc. *enherber* 'otrovati otrovnom travom' (FEW s. v. herba, I) došlo je do iste semantične promjene kao i u srphrv. *o-trovati* prema *trava*. Od participa prošlog i pridjeva **in-herbatus* izveden je gornji vodnjanski oblik, kao i stfranc. *enherbi*, provans. *enherbá* u istom značenju 'obrastao travom'.

Od *hërba* u vodnjanskom je dijalektu diftongiranjem *ě* u zatvorenom slogu postalo *jerba* (Rismondo 269); Ive (112, 193) misli da je to *j*-protetično kao i u šišan. *járba* 'trava', *jerbéte* 'vrsta jestivih trava' i bales. *jerbámi* (ib. 63, 163, 167). Oblik *inđerbádo* s palatalnim *ğ* pozniji je od danas potvrđenog *inijerbádo* i nastao je jamačno prema mletačkom izgovoru (upor. Rohlf's, I, § 220) kao i rovinj. *ğíerba* 'trava', *ğarbíte* 'jestive trave', *ğarbámo* i *ğarbulámo* 'sve vrste zeleni', galež. *ğerbuláme* 'id.', fažan. *ğerbáme* 'id.' (Ive 6, 41, 49, 63).

inigréi 'crnjeti, šarati, sazrijevati (o plodovima)' 'invaiare, cominciare a colorarsi o a nereggiare; dicesi di uva, di olive e di altri frutti quando cominciano a maturare'. Danas 'pocrnjeti' i za osobe. U vodnj. i rovinj. za 'crn' kaže se *nigro* (AIS 1574). – Od **in-nigrare* 'pocrnjeti'; upor. potvrđeni, prelazni i neprelazni, oblik *nigrare* (DEL) i poznolat. složeni *innigrisco* neprelazan (Arnaldi). U romanskim jezicima za 'pocrnjeti' nahode se refleksi *nigrēscēre* i *nigrīcāre*, na pr. talij. dijalekt. *nervecare* (Lecce), španj. *negrecer*, a s prefiksom *in-* portug. *ennegrecer* (REW 5919, 5920). Na **in-*, **ad-* *nigrare*, **nigrare* svode se sttalij. *innegrare*, *annegrare* i talij. *annerire*, *annerare*. U vodnjanskom ima i refleksi *nigrēscere* u refleksivnom *s' inigréiso* 3. l. sing. indik. prez. 'zrije' < **in-nigrēscit* (u izrazima kao *l' ulí s' inigréiso*). Prema tome je prvom vodnjanskom obliku najbliži sttalij. *innegrare*, a drugome portug. *ennegrecer*. Za gubitak dočetka *-re* vidi dalje s. v. *méti*.

insinití (*inseinítì*) adj. 'zakržljao (o biljci)' 'intristito, detto di pianta'. Danas *insinitéi* 'zakržljati'. Rovinj. *insinikí*. – Od **insenectitus*, koje je izvedeno od *sēnēcta* (*aetas*) 'starost', sačuvanom u stlombar. *senechia*, genov. *seneta* 'sušica' (REW 7818). U mletačkom također u istom značenju *insenētír*, particip prošli *insenétio* (Boerio, valjda pogrešan naglasak), i u tršć. *insenitír* 'propadati' (Kosovitz), u julij. mlet. *insenití*, *insinití* u prenesenom značenju 'podjetinjio, oronuo' (Rosman). Trent. *ensenegir* 'uvenuti' i logudor. *assenegare* 'ostarjeti (o drveću)' izvedeni su od **sēnīcus* 'star' (REW 7819, 2). U vodnjanskom i drugim istarskim narječjima sačuvali su se refleksi i lat. sinonima *veternus*, vidi dalje s. v. *vedurno*. Piranski sinonim *dezvirigá* 'zakržljati (o biljkama)' koje Ive (73) ne objašnjava, izvedeno je od *vīridis*, a ostali poznati refleksi te riječi u romanskim jezicima potječu od **viridis* (REW 9368 a, 2). O predakce-natskom diftongu *ei* u grafiji Dalla Zonche *inseinitì* vidi naprijed u uvodu.

káligo s. m., plur. *káligi* (*càligo*, *càlighi*) 'klepetuša, mjedenica, zvono za stoku' 'campanaccio, rozzo campanello che si sospende al collo di alcune bestie nelle mandre'. Ive 19 rovinj. *kálago* 'sonaglio' 'praporac'. AIS 1190 rovinj. *káligo*, *kálago*. – Ive misli da je riječ mogla nastati po-

moću metateze od *cagalo u vezi sa *cloca, *cocula, *coc(h)lea*, ali to nije moguće iz fonetskih i semantičkih razloga. Vodnj. *káligo* stariji je od rovinj. *kálagó*, gdje je nenaglašeno *a* asimilirano naglašenom u početnom slogu. Jer se *káligo* svodi na *calicus od *caliculus*, deminutiv imenice *calix* -ice 'čša' (REW 1513, 1519). Prijelaz značenja 'čša' – 'praporac' sličan je semantičnoj promjeni *caccabellus 'zvonce', deminutiv riječi *caccabus* 'lonac' (FEW) i franc. dijalekt. *poté* 'klepetuša' od *pottus 'lonac' (REW 6705) i *pela* 'id.' od *patella* 'tava' (REW 6286). Ova se riječ u Vodnjanu upotrebljava i u slikovitom izrazu *sonáda de káligi* za 'scampanata, il sonare di diversi strumenti in occasione dello sposalizio di vecchi o vedovi, perché il maggior numero si fa con káligi'; taj je običaj raširen po svoj Italiji kao i na našim obalama, na pr. mlet. *batarèla d'un matrimonio* (Boerio), furl. *batarele* (Pirona), polesano *batelá* (Maz-zucchi), tosk. i umbr. *scampanata*, romanesco *scampanaccia* (Chiappini), napulj. *scampaniata* (Enciclopedia ital. XX 692 i XXXIV 664); mletački je naziv prešao i k nama u čakavskom *batarèla*, štokavskom *batàrela*.

karéga (carèga) 'bok; bubreg' 'lombo; rene'; ima i glagol i particip prošli *deskaregá*, sinonim *dezlombá*, 'sakat u kukovima' 'animale od uomo nei lombi offeso che trascina le parti deretane o ne ha perduto l'uso. Danas znači 'bok', a pod utjecajem mlet. *carega* također i 'stolica'. – Od *cathedra*, grč. καθέδρα 'stolica', što je u romanskim jezicima sačuvalo svoje prvotno značenje (REW 1768; FEW). Analogna se promjena značenja 'bubreg' – 'bok' može naći i u refleksima na Pirenejskom poluotoku, na pr. španj. *cadera*, katal. *caera*, portug. *cadeira* (ib.); ne može se kazati, da li je to podudaranje na dva skrajnja područja Romanije samo slučajno, jer nedostaju eventualne slične potvrde iz središnje oblasti (v. naprijed u uvodu). Glagol *deskaregá* 'osakatiti' izveden je od *cathedra* pomoću prefiksa *dīs-*, srphrv. *raz-*, kao u *dīs-rēnāre 'iščašiti kukove' i odatle u istom značenju provans. *desrenar*, portug. *derear* (REW 2685) od *rēn*, *rēne*, što uz 'bubreg' u romanskim jezicima znači i 'krsta' (ib. 7206), ili kao u franc. *ereiner* 'slomiti krsta' (ib.) i sttalij. *srenirsi* 'ohromiti', koji su napravljeni pomoću prefiksa *ex-*. Tako je i vodnjanski sinonim *dezlombá* sastavljen od *dīs-* i imenice *lūmbus* 'bok', upor. talij. *dilombare*, franc. dijalekt. *se delombé* od *de-lumbare* (FEW). Za raširenost refleksa *cathedra* 'stolica' u srphrv. narječjima vidi Skok ZRPh 36, 1912, 646.

karpíta (carpitta) u izrazu *sóka karpíta* 'vrsta suknje' 'gonna con frangia di falso oro od argento'. Danas *karpíta* samo u značenju 'vrsta tkanine', koja se više ne upotrebljava; vidi dalje s. v. *sóka*. Mlet. *carpeta* 'suknja' (Boerio). Galež. *karpiéta* 'coperta greggia da coprire il pane per farlo lievitare e sorta di gonna', a u ostalim istroromanskim narječjima samo 'suknja'. – Ive (136) izvodi riječ od poznolat. *carpita* prema Du Cangeu 'panni villosi vel crassioris genus, et vestis ex eo panno'. Upor. srednjelat. *carpeta*, *carpita* 'coperta e specie di giacca' (Gl La Em; Gl La It). Sttalij. *carpetta* i melt. *carpeta* u DEI izvode se od stfranc. *car-*

pette 'debelo sukno', a sttalij. *carpita* 'dlakavo sukno' od poznolat. *carpita* (*vestis*), koje potječe možda od *carpere* 'čupati (vunu)' (v. i FEW s. v. *carpere* i VEI; drukčije EWFS i DEF). Prema tome riječ je ženske mode i donesena je u Istru preko Mletaka zajedno sa samim predmetom, koji označuje.

kastradéizo (*castradèizo*) s. m. 'položnica, povaljenica' 'margotta, ramo circondato di terra affinchè possa mettere radici e vien poi trapiantato'. Danas *kastradéiso*. – Imenica izvedena od pridjeva *castraticius, koji je napravljen od participa prošlog *castratum* od glagola *castrare*, 'obrezati stabljike'. Pridjev *castra-ticius* proširen je sufiksom *-icius*, kao *advent-ticius* > talij. *avventiccio*, *fac-ticius* > talij. *fatticcio*, ili u poimeničenom obliku kao talij. *avanzaticcio* 'ostatak' (Rom. Gr. II, § 415). Ova vodnjanska izvedenica dakle ne potječe od potvrđenog oblika *castricius* kao njegovi poznati refleksi u ostalim romanskim jezicima (FEW s. v. *castrare*). Od više značenja *castrare* u romanskim je jezicima sačuvalo značenje 'škopiti' (i rovinj. *kastrá* AIS 1089), a samo u nekima i sporadično 'obrezati drveće' (Tommaseo-Bellini; Petrocchi; DEI; FEW); tako i kod nas u dubrovačkom narječju još i danas afektivno *kàštrat koga* ima samo preneseno značenje 'udcsiti koga' prema mletačkom *castràr qualcùn* (Boerio).

káta (*càtta*) s. f. 'drvena štipaljka, zakvačka' 'legno inciso che serve a tener ferma qualche cosa'. Danas se ne govori. Sinonim *kávria* nepoznata postanja. – Od *catta* 'mačka' u prenesenom značenju stoga, što se tim predmetom nešto hvata. Identična je semantična promjena u franc. dij. (Dauphiné) *tsáto* 'morceau de bois fendu pour retenir le linge de lessive sur le cordeau' (FEW II, 519). Slična prenošenja značenja riječi *catta* odnose se i na druge predmete, koji naliče na mačke šape, na pr. španj. *gatillo* 'kokot na pušci' (REW 1770; FEW I. c.). I u srphrv. 'sidro' zove se također *mačka* zbog »nokata« na njemu (Belostenec, Vuk, ARJ, rukopisni *Dizionario italiano-illirico-latino* od I. Tanzlinger-Zanotttija, 1670). Paralelno s tim objašnjava se i naš naziv *kotva* za 'sidro', stsl. *kotōka*, poljs. *kot* 'mačka' i 'sidro' (ARJ; EWSS; SEW). U analognom su odnosu i talij. dij. (Imola) *louf* 'klijesta', holonj. *louf* 'kvačilo' od *lūpus* 'vuk', te monfer. *lupa* 'rogulje' od *lūpa* 'vučica' zbog oštih zuba te zvijeri (FEW s. v. *lupus*). Ako je točna ta etimologija vodnj. *káta*, bio bi to osamljen primjer očuvanog *k-* u ovom govoru; naprotiv u današnjem vodnj. i rovinj. nazivu za 'mačka' *gáta* (AIS 1115) sonorizirano je *k-* prema mletačkom izgovoru.

kazalido (*casalido*) adj. u izrazu *téra kazalida* 'zemlja prikladna za rano povrće' 'terreno sottile e caldo, che giova alle produzioni primaticce'. – Postoji i imenica *kazali* 'polje'. – Participski oblik s dočetakom *-itus* u ovom pridjevu pretpostavlja glagol, koji završava na *-ire*, a koji bi u istroromanskom glasio *kazali izveden od poznolatinskog pridjeva *casālis*, 'koji pripada poljskom imanju', upor. bearn. *acasali*, Aire *encasali* 'mettre un terrain en jardin, acclimater une plante au jardin' (FEW s. v.

casalis l. c.) Takva je tvorba riječi obična u glagola složenih s prefiksom kao u navedenim primjerima iz francuskih dijalekata. Vodnjanski oblik s aferezom odgovara tipu Agen *cazalejá* 'mettre un terrain en jardin' (FEW) ili talij. *rugginito* prema *arrugginito*, *irugginito* (od *ruggine* 'rđa') ili mlet. *rostío (-ido)* prema talij. *arrostito* 'pečen' (od sttalij. i mlet. *rostire* 'peći'). Ta je vrsta zemlje dakle dobila ovaj naziv stoga, što je kao okućnica dotjerana za rano povrće. Slično je istim sufiksom *-itus* napravljen i vodnjanski naziv za drugu vrstu zemlje *téra pitsolída* 'terra cretosa, argillosa'. Osamljeni primjer imenice *kazali* 'polje' jamačno je skraćeni oblik iste izvedenice; upor. u drugim jezicima i s drugim nastavcima kao stprovans. *cazal*, bearn. *casalère*, *casalaa*, gask. *kazan* 'vrt', katal., španj., portug. *casal* 'poljsko imanje' (FEW).

kotésto (*cotèsto*) s. m. 'izgovor, izlika' 'pretesto, scusa, sotterfugio'. Danas samo *skóuza*. Sinonimi *indéigulo* (vidi gore) i *portésto*. – Tvorba je riječi *kotésto* analogna tvorbi njena sinonima vodnj. *portésto* < *praetextum* 'id.', samo je ona napravljena pomoću prefiksa *con-* s gubitkom *n*, da se izbjegne konsonantska grupa *nt* u *contextu, upor. emilij. *det* < *dente* 'zub', bergam. *cotra* < *contra* 'protiv', piemont. *sait* < *sancti* 'sveti' (Rohlf, I, § 271). Knjiškog su porijekla romanski refleksi *contexere* 'splesti' i *contextus* 'sveza, sklop' u kojima se ta grupa konsonanata sačuvala, na pr. talij. *contessere*, *contesto*, franc. *contexte*, *conttexture* (FEW). Gubitak *n* u toj vodnj. riječi razumljiv je i stoga, što se u jezičnoj svijesti izgubila etimološka veza s lat. *cum*; upor. na pr. stmlet. *cognèr* < *convenire*, (REW 2149). Metaforička se upotreba glagola *texere* 'plesti' nahodi već i u latinskom (na pr. *texere sermones*, *epistulas*, DEL), a i u drugim romanskim jezicima (na pr. talij. *tessere un discorso*, *lodi*, *inganni*, *insidie*, franc. *tisser des mensonges*, rumunj. *a țese intrigi*), isto kao i u srpskohrvatskom (na pr. »gdje su remete od života sveta, tuj gnijezdo ne plete oholas prokleta«, Vetranović; »plest nevire svak nauči«, Zanoliti; »jezik tvoj plete prijevare«, Daničić, ARj; a i danas u familijarnom govoru kažemo: »što mi tu pleteš«). P. Skok misli drukčije i drži, da je vodnj. *kotésto* nastalo vjerojatnije od *contrastus 'opreka, prepirka' (od *contrastare) prema vodnjanskom sinonimu *portésto* < *praetextum*.

krakóña (*cracògna*) s. f. 'korice za kosir' 'arnese appeso dinnanzi in cui i potatori inseriscono i potatoi'. Danas nepoznata riječ. Ive (113) daje i vodnjansku dubletu *karkóña* 'astuccio di legno, tavola a cui si attacca il coltellaccio'. – Prema Iveu od *carchesium* 'časa' < *καρχήσιον*, koje poredi s talij. *carcasso* 'tulac', španj. *carcaj* 'fodera in cui, nelle occasioni solenni, si porta attorno il crocefisso'. Čini se, da je *kark-óña* i s metatezom *krak-óña* uistinu u vezi sa sttalij. *carc-asso* < srednjelat. *tarc-asius* < srednjegrč. *ταρκάσιον* < persij. *tirkāš* (REW 8571; DEI); prema tome bi u ovoj riječi stranog porijekla završetak *-asius* bio zamijenjen pejorativnim sjeverotalijanskim sufiksom *-asso* < *-āceus*, a u vodnjanskom također pejorativnim *-onia*. Ali u romanskim jezicima riječi izvedene sufiksom *-onia* imaju apstraktno ili pejorativno značenje,

upor. na pr. izvedenice *carōnia 'strvina', *ebrōnia 'pijanstvo', *mentīōnia 'laž' (Rom. Gr. II, § 462; REW 1707, 2819, 5509; FEW), a za oznaku alata ne nađodim nijednog primjera s tim nastavkom. Možda bi se završetak *-ña* u *karkōña* dao objasniti utjecajem završetka u srphrv. *kŕnja* s. f. i *kŕnje* pl. nožnice, korice za nož i sl. (u Hrvatskoj, ARj), ako se govori u Istri, jer je riječ i po značenju veoma bliska vodnjanskoj, a *ar* je talijanski refleks srphrv. sonantnog *r*, pogotovu ako postoji njen čakavski oblik *kàrnja.

krébio i **kriḡél** (*crèibio*, *creigièl*) s. m. 'rešeto' 'vaglio' i tri deminutiva: *kribiuto*, *kribioutso*, *kriḡolito*. Ima i glagol *krijolá*, *kriḡolá*, 'rešetati' (v. dalje sinonime *tsérni*, *tsernéi*) i deverbale imenice *krijoladóra* 'rešetanje' i *kriḡoladúra* 'žena koja rešeta'. AIS 1482 vodnj. *kríbiu*, rovinj. *krébio* i (Malusà) *kréibio*. Danas vodnj. *krijél* s. m. i glagol *krijolá*. – Prvi oblik *krébio* od poznolat. *criblum*, t. j. *cribrum* s disimilacijom (REW 2324, 4) kao i u Comelico *kríbyu*, Como *críbio*, piem. *kribi* (FEW s. v. *cribrum*), vales. *críbbiu*, milan. *cribi*, franc. *crible* (DEI). Drugi je vodnj. oblik *krijél*, i vencijskizirani *kriḡél* (*j* > *ḡ*), refleks deminutiva *cribellum* kao i stsjeverotalij. *criello*, bergam. *krüèl* (FEW s. v. *cribellum*). Odatle i denominalni glagol *krijolá*, *kriḡolá*. Napravljene su i navedene dvije deverbale imenice, jedna sufiksom *-ātūra* za oznaku radnje *krijoladóra* (upor. dalje *spurḡadóra*, *tsernidóra*) kao i talij. *crivellatura*, a druga imenica *krijoladúra*, nomen agentis ženskog roda, pomoću sufiksa *-atōra*, kao i talij. *crivellatore* (upor. talij. slične nazive za radnice s ovim nastavkom: *cucitora* 'švelja', *stiratora* 'glačalka', *tessitora* 'tkalja' (Rom. Gr. II, §§ 365, 492). U zemljoradničkom mjestu nije čudo, da imaju čak tri deminutivna oblika za taj alat, od kojih su dva oblika izvedena sufiksom *-ittus*, *kribiuto*, *kriḡolito*, a treći, *kribioutso*, sufiksom *-uceus*. U dvostrukim oblicima ovih riječi vidi se također konservativnost vodnjanskog narječja, u kojem noviji oblici nijesu mogli posve istisnuti starije. U istroromanskom govoru dakle sačuvala su se dva refleksa: *criblum*, kao i u »pobočnoj« oblasti, u Daciji i Iberiji, te *cribellum*, kao i u »središnjoj« (Bartoli, Saggi, 39). O predakcenskom *ei* u grafiji Dalla Zonche, *creigièl* i izvedenice, vidi naprijed u uvodu.

kuladúr (*culadùr*) s. m. 'močvarna zemlja' 'terra acquitrinosa, che ha sortita d'acqua'; sinonim *reitsadúr*. AIS 1526 *koladúr* u značenju 'krpa za luženje' 'ceneracciolo' samo u Vodnjanu. – To je refleks srednjelat. *colator, izvedenog od glagola *cōlāre* 'cijediti, teći' (< *cōlum* 'cjediti') pomoću sufiksa *-tore*, kojim se u latinskom i u romanskim jezicima deverbale imenicama označuje ne samo agens i oruđe, nego gdjekad i mjesto, gdje se radnja događa (kao i sličnim sufiksom *-toriu*), na pr. stfranc. *ovreor*, provans., španj. *obrador* 'radna soba', stlucch. *dormentore*, stfranc. *dormeour* 'spavaća soba', stfranc. *parleour* 'soba za razgovor' (Rom. Gr. II, § 489–91, 525–7; upor. slične franc. dijalekt. izvedenice u FEW s. v. *colare* 3 a).

kúpa i **kupadéla** (*cùpa*, *cupadèlla*) s. f. 'zatiljak' 'callottola, cuticagna'. AIS 119 vodnj. *kupadéla*, rovinj. *kúpa*. Danas samo *kupáčo*. – Prvi je oblik od *cùppa* 'pehar', koji je sačuvao to svoje osnovno značenje u vodnj. *kupíta* 'vrč' (Rismondo 72, 238), a napravljeno je deminutivnim sufiksom *-itta*, običnim u sjevernoj Italiji (Rom. Gr. II, §§ 505, 507). Oblik *kupadéla* nastao je možda od *cùppa* proširenog dvjema sufiksima *-ata* i *-ella* (Rom. Gr. II, §§ 476, 500) kao i talij. *barbatella* 'talea', *bracciatella* 'ciambella' (DEI). Današnje je *kupáčo* također od *cùppa* proširenog nastavkom *-aclum* (upor. rovinj. *spiéčo* < *speculum, *padúčo* < *peduclus, Ive 29, a i mlet. *specio*, *peocio*). Promjena značenja 'pehar' – 'zatiljak' nahodi se i u sjeverotalij. *kopa*, mlet. i furl. *copín* (Boerio, Pirona), ancon. *kupítsa*, versil. *coppetta*, piem. *kùpis* (REW 2409; FEW s. v. *cuppa*, I, 2 b). – Dalla Zonca i Ive (109, 121) bilježe vodnj. i galež. *kupíto* (*cuppíto*), Rismondo (73, 231) *kopíto* u značenju 'ženska frizura' i 'ukras za kosu'. Ive nesigurno svodi ovu riječ na deminutiv *capetto od *caput* 'glava', ali to nije moguće iz fonetskih razloga. Jer u istroromanskom govoru: 1. nema zamjene *u* za lat. *á*, 2. latinsko intervokalno *-p-* nije se sačuvalo (Vidossi, Stratif. 66–68) osim u slavenskim posuđenicama u doba prvog dolaska Hrvata u Istru (na pr. *Kopar*, *Kopra* < *Caprae* ili *Capris*, Skok, *Consider.* 477). Kako se *-p-* poslije dolaska Slavena pretvorilo u *v*, za etimološko objašnjenje vodnj. *kúpa* i njenih izvedenica treba poći od latinskog oblika s dvostrukim *-pp-*, a to je *cùppa*. Morat će se još objasniti, kako je *kupíto* dobilo navedena značenja u vezi sa ženskom kosom.

kurtéina (*curtèina*) s. f. 'obor' 'ovile'. Ive (114, 121, 192) daje značenje 'casetta di campagna, tugurio' a i dubletu *kurtéigo* 'corte, cortivo', te nabraja oblike i drugih istarskih dijalekata, piran., puls. *kurtina*, fažan. *kurtéina*, a izvan Istre, ladin. *curtgin* 'vrt', grdn. *kurtina* 'groblje', comel. *cort* 'cascina d'un pascolo'. Danas ta riječ znači 'corte delle stalle per pecore'. – Pozivajući se na Körtunga i Salvionija Ive sve te riječi izvodi od *curtina. Ali one potječu od *cōhōrtile* 'dvor' s promjenom sufiksa *-ile* u *-inus* (Skok, *Contrib.* 315), kao u ladin. *kurt'in* 'vrt', sicil. *kurtoina* 'piccolo piazzale innanzi a fabbricati di campagna', Annecy *cortná* 'petite cour', Semine *cortena* 'cour et place', Salamanca *cortina* 'tierra pequeña, cercada', i t. d. (REW 2032–3; FEW s. v. *cohors* i *cohortile*). Ive (114) vodnj. *kurtéigo* navodi kao primjer za promjenu *v* > *g*, jamačno misleći na mlet. *cortivo* (Boerio), ali to ne će biti točno; upor. i kalabr. *cortíghiu* (Vidossi, ZRPh 27, 757; Di Tr Ca). Promjena značenja u Vodnjanu od 'dvorište' u 'obor' ista je kao i u engad. *kuort* 'mjesto ispred staje', comel. *kort* 'das Stück Wiese neben der Sennhütte' (Tagliavini, Ar Ro 10, 129), rumunj. *curte*, novogrč. *κούρτη* (EWRS).

kúska (*cùsca*) s. f. običnije u množini *kúske* 'osip (na stoci)' 'eruzione cutanea dei bovini, maiali, croste spesse come la lepra'; danas *grosta*; vidi naprijed *groste*. – Od oblika *cusca, koji je romanska dekompozicija lat. *cūscōlium*, *cūscūlium* 'vinoboja' 'Scharlachbeere' 'graine de kermès', mediteranskog porijekla; na *cusca svode se isto tako i sicil. *koska* 'kora

kruha' i 'žila u lista' i španj. *cuesco* 'koščica (od voća)' (REW 2424; FEW s. v. *cuscolium*). Semantični odnos između latinske i vodnjanske riječi isti je kao i između lat. *cōccum* (grč. κόκκος) 'koščica, bobica, zrno, grimiz', sinonim od *cusculium*, i talij. dij. (Belluno) *kòkola* 'puhica na koži' (REW 2009), ili između lat. *lente* 'leća, sočivo' i *lentigo* 'pjega na koži', talij. *lentigine*, engad. *lantiña* (REW 4981).

laudaréin adj. 'uobražen' 'presuntuoso'. Danas također *lodaréin* 'id.', *lavudá* 'hvaliti', *lavudáse* 'hvaliti se' (tako i Sansa). – Osamljen primjer izvedenice od *laudāre* 'hvaliti', napravljen pomoću sufiksa *-inus* za nomen agentis kao talijanske deverbale imenice *ballerino* (Rom. Gr. II, § 452), tršćan. *sbisigín* (< *sbisigár* 'rovistare'), *sparañin*, *stutsigín* (Vidossi, ZRPh 27, 754). Pravilan je diftong *ei* < *i* u nastavku, upor. na pr. *féila* 'red' < *fila*, *néil* 'gnijezdo' < *nīdu*, *zéi* 'iči' < *ire*. Osnovna je riječ stara, jer je sačuvala latinski diftong *au*, ili u drugom obliku (*lavudá*) s umetnutim labijalnim suglasnikom *v* u hijatusu kao u rovinj. *avula* 'coperta leggiera' od *aula* i *aulea* 'tapisserie, rideau' (DEL; a Ive, 13, krivo izvodi tu riječ od *avola habilis); upor. i bales. *Pávulo*, šišan. *Pávula* (Ive 91, 163). P. Skok misli, da će to biti prije učena negoli stara riječ.

linarói (*linnaròì*) s. m. pl. 'drvonoše (u pekarnici)' 'portatori del frascame al forno'. Danas *liñarói*. – Izvedenica od *lignarius* 'šumski radnik, drvar' pomoću deminutivnog sufiksa *-olus*, koji dodan sufiksu *-arius* označuje radno lice; na pr. talij. *legnaiolo*, izvedeno isto kao i vodnjanski oblik, a upor. i talij. *acquaiolo* 'vodonoša', sttalij. *ferraiolo* 'kovač', *farinaiole* 'brašnar' (Rom. Gr. II, § 431). Osnovna je riječ u vodnj. *lino* 'drvo', plur. *line* (Ive 115, 189) sa starom asimilacijom *gn* > *nn* > *n*, koja je jamačno istroromanska, jer se taj isti oblik nahodi i u drugim istroromanskim narječjima: bales. *lèno*, galež. i šišan. *léno* uz *léne*, puls. u plur. *léni* uz *léne* (Ive 90, 131, 155, 166). Sudeći po toj asimilaciji, kao i u vodnj. *póuno*, koje vidi dalje, čini se, da se ovaj govor u toj pojavi povezuje s dalmatskim i južnotalijanskim (Dalm. II, § 398; Skok, *Considér.* 484; Di Tr Ca; Rohlf, I, § 259), upor. veljot. *lano*, umbr. *leno*, abruz. i campan. *lena*, kalabr. *linnu*, *linna* (Blasi, It Di 14, 66). U istroromanskim dubletama opaža se kolebanje između *ñ* i *n*, a danas je prevladao mletački i talijanski izgovor s palataliziranim *ñ*. Riječ *linarói* interesantna je i zbog njena specifičnog značenja u vodnjanskom narječju. – Druga vodnjanska riječ *liñito* 'drvce, kojim djeca prate slova pri čitanju' knjiška je talij. *legnetto*, unesena preko škole s talij. promjenom *ñ* < lat. *gn*.

linséini (*leinsèini*) s. m. pl. '(četiri) kuke na samaru' 'quattro legni fatti ad arco spezzato che si mettono sul basto, quando si caricano legna e sim.'. Danas *linséini*, isto kao i u Ivea 'uncini del basto', koji na drugom mjestu i u jednini daje drugi vodnj. oblik *linzéin*, (78, 113). I u ostalim narječjima, fažan. *linséini*, galežan. *linsinni*, bales. *linsini*, piran. *renzím*, (ib.

92, 123). – Od *ūncīnus* 'kuka', s kojim se stopio član kao i u romanj. *linzen*, genov. *lensin*, korsik. *lenčinu* (REW 9055). U toj je riječi došlo do asimilacije $u - i > i - i$, kao i u vodnj. i rovinj. *linguento* < *unguentum* (Ive 23, 111), puls., bales., piran. *teribolo* < *turibulum* (ib. 75, 153), bales. *fermentón* < *frumentum* (93), puls. *molimento*, šišan. *munimento* < *monumentum* (153, 164). O predakcenatskom diftongu *ei* u grafiji Dalla Zouche, 'leinsèini', vidi naprijed u uvodu.

mágo (*màgio*) adv. 'više' i 'bolje' 'più' i 'meglio' u rečenici *mágo póko e beŋ* (*màgio pòco e baèn*) 'bolje malo a dobro', 'è meglio contentarsi del desiderio del bene, che posseder ciò che nuoce o dispiace'. Danas je nepoznat taj prilog, koji je zamijenio *pióun* < *plus*. U vodnjanskom i rovinjskom ima i stariji oblik *májo* za 'više' i 'bolje' i u pojačanom komparativu *pióun májo* 'još više' (Ive 7,50). – Preko navedenog oblika *májo* od adverbijalnog komparativa *majus* 'više', koji je u perifrastičkom komparativu mogao zamijeniti obični *magis*, upor. na pr. *majus malum* (Horacije), *majus celebriorem obitum* (Fulgencius; Stolz-Schmalz, 464, § 74). Refleks *majus* potvrđen je i u sttalij. (na pr. u Guittonc d' Arezzo, Tommaseo-Bellini). U vodnj. i u drugim istroromanskim narječjima sačuvali su se također refleksi *magis*: vodnj. *mái* u značenju 'ne', rovinj. i galežan. *mái* za 'da', piran. *máde* (*de no*), puls. *máde sí*, *máde no* (Ive 138). U tim narječjima postoje refleksi i trećeg latinskog sinonima *plus* u navedenom obliku *pióun*. Prema tome treba voditi računa i o pomenutim istarskim primjerima pri određivanju raširenosti tih adverba u romanskim jezicima. I u Istri su se dakle uz latinsku inovaciju *plus* sačuvali također i stariji *magis*, *majus*, kao i u »pobočnim« oblastima (aree laterali) Romanije, na Pirenejskom poluotoku, u Provansi i na Balkanu (za hronologiju njihovih odnosa v. Stolz-Schmalz, l. c., a za njihovu geografsku raširenost: Rom. Gr. II, § 66; Bartoli, Introd. 7, 20, 51–3; id., Saggi 40, 81, 98, 105–6, 117). U vodnjanskom je narječju sačuvan refleks *majus* još i kao pridjev ženskog roda, na pr. u izrazu *la májo kòsu de stu mòndo* 'najveća stvar na ovom svijetu' (Ive 193), slično kao i u logudor. *maius* za muški i ženski rod, a valjda i u sttalij. *maggio* (REW 5247, 2), na pr. *che mattessa maggio* (Monaci, Crestomazia 179), *la maggio follia* (Tommaseo-Bellini), toponim *Via Maggio* (Petrocchi). Do ukrštavanja *majus* i *melior* došlo je u rovinj. *majúr* u značenju 'veći' i 'bolji', a i u dubleti *mijuréin* i *mağuréin* 'punoljetan' (Ive 7, 50).

mağól (*magiòl*) s. m. 'položnica vinove loze' 'barbatella, talea di vite piantata per poi trapiantarla quando abbia fatto radici'. Danas *majól*, kao i u Rovinju. – Od *malleólus* 'mladica od trsa' (REW 5267, 2). Latinska grupa *lj* u istroromanskom se govoru pretvorila u *j*, kao i u nekim sjeverotalijanskim narječjima, i zato je pravilno današnje vodnj. i rovinj. *majól*, koje Ive (24) krivo izvodi od *mariolo. Drugi oblik *mağól* mladi je i venecijaniziran, jer je u mletačkom govoru *j* postalo *ğ*, upor. mlet. *magio* < *malleus*, *megio* < *mēlius* (Rohlf's, I, § 280), a u vodnj. *tagá* 'rezati' < *taliare*; upor. naprijed *mágo*.

martsán (*marzàn*) i **marsán** s. m. 'kosir' 'potatoio, coltello adunco da potare viti o scapezzare alberi'. Rismondo (259) *marzan* 'id.'. Danas samo *marsán* 'vrsta oruđa za siječenje, slično sjekiri'. Rovinj. *marsán*, *malsán* 'coltello da tagliar marze' (Ive 27; AIS 542). – Od *Mārtius* (*mēnsis*) 'mjesec mart' izvedena su oba vodnjanska oblika pridjevnim sufiksom *-anus*, *martianus 'martovski' (Rom. Gr. II, § 449–50), jer se tim oruđem radi najviše u martu mjesecu. Tako su nastale i druge izvedenice u romanskim jezicima za oznaku pojava i radnja u proljeću, na pr. talij. *marza* 'cijep, kalem', španj. *marcear* 'podstrizati ovce', katal. *marcejar* 'mijenjati se (o vremenu)' i t. d. (REW 5383). U hrvatskom narječju u Klani (Vološko) kaže se *maršán* za 'veliki nož za siječenje drva' i u Vrbniku na Krku (ARj), u Trogiru *marsán*, *-ana*, u Segetu *mřšan*, *-ana* 'vrsta kosira (s oštricom i na jednom dijelu hrbata' po saopćenju M. Barade). Talijanske izvedenice od *marzo* odnose se sve na druge stvari u vezi s tim mjesecom, a nijedna na oruđe. Promjene *rtj* > *rts* > *rs* obične su u istroromanskom govoru, isto kao i u sjeverotalijanskim narječjima, upor. vodnj. toponim *Ka Marsán* (Ive 112; danas prema mlet. *Marzana*, službeno toskanizirana *Marciana*), mlet. *marso* 'mart', lombar., piemon. *mars* (Rohlf, I, § 291). U rovinj. *malsán*, koje Ive (31) neodlučno dovodi u vezu s *marzano*, došlo je do zamjene likvida *l* za *r* valjda zbog disimilacije dentala *r - n* > *l - n*, kao u vodnj. *paledána* < *parietana (vidi dalje s. v.).

martséi i **inmartséi** (*inmarzèi*) 'namočiti, umekšati' 'macerare, tenere in macero (canape, lino, qui a Dignano la ginestra, per farne tela)'; sinonimi: *indultséi*, *infruléi*, *meći* (v. dalje), *muleifeiká*, *fa stá in móužo* (v. dalje). Danas *marséi* u značenju 'truliti' jamačno zbog homonimije s mlet. *marzír*, talij. *marcire*. – Od *macērāre* 'namočiti', s prijelazom u *-ire* konjugaciju kao i u genov. *mažei*, a i s metatezom *tser* > *rtse* kao u bolonj. *marzà* 'id.' (REW 5203). Za promjenu pred palatalnim vokalom lat. *c* > vodnj. *ts* upor. ovdje *đerátso*, *súltsa*, *tsirká*. Sačuvan je diftong *éi* < lat. *ī* kao i u primjerima *béina*, *buréičo*, *guluvéina*, *kréibio* i t. d. P. Skok misli, da je ovo *marcēre* 'truliti' s promjenom konjugacije (REW 5345) a i značenja.

masčiér (*mascièr*) adj. 'nerodau (o mladici vinove loze)' 'tralcio pampinario, di quei tralci che nascono attorno al duro e in sommo della vite e fanno poco frutto'. Vodnj. i rovinj. *masčér* 'vrsta grožđa' i 'nerodno stablo', šišan. *masčéri* 'sorta di vite maschio' Ive (35, 114, 164–5) izvodi od *masclario (?) »*cynthia microcosmus*' quasi 'maschio'. Danas *masčiér* znači 'vite che non fa uva'. – Od *mascūlus* 'muški', koje je prošireno sufiksom *-arius* > *-iér*, isto kao i talij. *pampinario*, sinonim vodnjanskog pridjeva, od *pampīnus* 'vinov list'. Pretpostavljaju se ove fonetske promjene u toj riječi: *scul* > *sc* > *skj* > *sč*, upor. mlet. *masčo* 'muški'. Tako otpada pretpostavka Ivea (l. c.), da je *sč* postalo od *stj*, za što ne daje ni etimološko objašnjenje ni potvrde. Vodnjanski dvostruki oblik *masčiér* i *masčér* obična je pojava u istroromanskim narječjima, gdje su različiti refleksi sufiksa *-arius*: *iér* i *-ér*, a sporadično i *-ár*

(Ive 2, 89, 126, 139, 151); upor. ovdje *fondzéra, nočár, somedér, spalári*. Promjena značenja 'muški' – 'nerodan' sačuvala se i u drugim romanjskim jezicima, na pr. kalabr. *mašku* 'che ha perduto la floridezza' (Di Tr Ca), portug. *machio* 'prazan (o klasju)', *machiar* 'postati neplodan (o poljima)', španj. *macho* 'mazgov', *machorra* 'neplodna žena i životinja' (REW 5392); Rohlf's, ZRPh 47, 1927, 403), rumunj. *mascur* 'uškopljena svinja' (EWRS).

menestrá u izrazu *menestrá le man* 'udariti (rukóm)' 'percuotere, menar le mani'; sinonimi: *mená, treská kule man*. Danas nepoznat glagol. – Od *mñiŕträre* 'poslužiti, pružiti, dati' s istom promjenom značenja kao u talij. složenici *amministrare* 'pružiti, dati' u sttalij. frazi šaljivo *amministrare un calcio, un pugno* 'udariti nogom, šakom' za 'dare un calcio, un pugno' (Petrocchi), što je u dubrovačkom govoru točno prevedeno *dati komu nogu, pes* (ARj s. v. dati, str. 291 a). Odatle i deverbalni pridjev *manestrón* 'koji će lako udariti', koji se danas ne govori, a napravljen je pomoću sufiksa *-one* za oznaku osobe, koja nešto često radi, kao u mlet. sinonim *manescón* (Boerio); upor. i talij. *burlone* 'šaljivac', *ciarlone* 'brbljavac', *imbroglione* 'varalica' (Rom. Gr. II, § 456). Ima i vodnjanski sinonim *manísko*, kao mlet. i talij. *manesco*, izvedeno od *manus*. Tako se zamjena vokala *a* za *e* u vodnj. *manestrón* može objasniti utjecajem tog sinonima *manísko*, koji ima *a* u prvom slogu. Drugi su vodnjanski sinonimi: *k' a ĝo le man lónge* (kao i u mlet. *che ha le man longhe*, talij. *che ha le mani lunghe*), i *k' a ge peiiáz zlongá le man* (zapravo 'kome je drago pružati ruke') i *k' a ge bíka o péitsega le man*, koje vidi naprijed s. v. *biká*.

mèti (*maètti*) 'namočiti' 'macerare'; vidi sinonime naprijed s. v. *martséi*. Danas samo u značenju 'staviti'. – Od *mittère* 'staviti' (REW 5616, 2) s karakterističnim istarskim gubitkom *-re* u infinitivu (upor. ovdje *tsérni*, rovinj. *spéndi, krídi*) kao u furlanskom i rumunjskom i u mnogim talijanskim narječjima, ali ne u mletačkom (Rom. Gr. I, §§ 555–6, II, § 128; Rohlf's II, § 612). U Šišanu je taj glagol promijenio konjugaciju u obliku *metí* od *-ire* (Ive 168). Do prijelaza značenja 'staviti' – 'namočiti' došlo je u izrazu tipa mlet. *meter a mogíe* (Boerio), u Dalmaciji *meter in moio*, talij. *mettere in macero o in molle* 'namočiti'. genov. *mete a mažei* 'mettere a maturare, le frutta' (Parodi AGI 16, 139; REW 5203). I u korsikanskom narječju samo (*m*)*mette, mett* znači isto što *mmett a mmol'u, mette a mol'u* (At Li Co 938).

misúr (*missùr*) s. m. 'drvena zdjela za juhu' 'gamella, catino di legno in cui si pone la minestra ecc. per ogni pasto dell' equipaggio sul mare e anche scodella grande di legno o di terra per la gente di servizio od operai'. Danas nepoznata riječ. Upor. vodnj. sinonime *mokéra* i *vernegál* (mlet. *vernicaie* i t. d.; REW 1048) nejasna porijekla. – Od (*vas*) *míssōrium* 'zdjela' (< poznolat. *mittere* 'staviti na stol'), koje se sačuvalo u milan. *mesó* 'zdjela' i stfran. *messoir* s promijenjenim značenjem

'satara, veliki nož, (REW 5611). Ive (109) daje vodnj. *mesúr* 'specie di scodella', koje je mlađe od prvoga zbog *e-* mjesto *i-*; upor. dalje *mitarisa*. Riječ *missorium* ostavila je tragova i u srphrv. govoru u Dalmaciji. U Marulića ima *masur* vjerojatno za 'kuhinjsko posuđe' (ARj), gdje je *a* Skok objasnio prijelazom u *i* preko *b*, tako da ne treba misliti na kontaminaciju s *massarium (ZRPh 36, 1912, 650–51). Drugi je naš refleks *missorium mäsūr* 'korito za prenošenje kamenja' (ARj; Skok, l. c.) još živ u Dalmaciji i mlađa je posuđenica, kako pokazuje njegovo š prema *s* u *masur*.

mitarisa (*mitarissa*) s. f. '(u pekarnici) žena koja loži peć i peče kruh' 'donna che rischalda il forno con frascume fresco e inforna e cuoce il pane', dok je *portarisa* (Dalla Zonca), puls. *portarésa* (Ive 151) 'žena koja iz pekarnice raznosi kruh po kućama', a *mandarisa* 'žena koja, vičući *suváin*, sakuplja po kućama umiješen kruh i nosi ga u pekarnicu' (Dalla Zonca; Ive 110, 112, 123). Danas *metarisa* (kao i Ive l. c.). – Ive pomišlja, da riječ potječe od *mittitrissa 'mettitrice'. To je uistinu de-verbalna imenica izvedena od poznolat. *míttēre* 'stavljati' pomoću sufiksa *-trix*, *-trice*, koji je u furlansko-mletačkim govorima zamijenio *-trissa* > *-dresa* > *-resa* (Ascoli AGI 10, 256; Rom. Gr. II, § 367). Tako se objašnjava i promjena *er* > *ar*, koja je redovita u spomenutim jezičnim oblastima. Zamjenu je sufiksa omogućila promjena *c* > *s* u navedenim govorima, tako i u *portarisa* od *portare* 'nositi', *mandarisa* od *mandare* 'poslati'. Uporedi izvedenice s istim sufiksom na pr. u mlet. *filaressa* 'prelja', *menaressa* 'motačica, žena koja namotava svilu', furl. *for-nadrésse* 'pećarica' (It. Gr. §§ 175, 496; Rom. Gr. II, § 367). Drugi je vodnjanski oblik *metarisa* mlađi zbog *e* pred naglaskom mjesto *i*, upor. naprijed *misúr*. Vodnj. *mandarisa*, fažan. *mandrísra* znače također 'ralla, una pertica con cui si stacca la terra dal vomere' (Rismondo 277), koje Ive izvodi od *mandatrissa.

mizóko (*misòcco*) s. m. u izrazu *fa al mizóko* 'praviti se bijednikom i prositi milostinju' 'finger miseria e chieder la limosina'. – Od *miser* 'jadan' prošireno sufiksom *-occo* < *-occus* prema talij. sinonimu *pitocco* 'prosjak' < grč. πτωχός 'id.' (REW 6803), a ne od osnove *pēt-* u glagolu *pětēre*, kako misli Salvioni (It Di 12, 34). Upor. mlet. *far el pitoco*, talij. *far il pitocco*.

múre s. f. pl. u izrazu *múre zúta i óuči* (*múre zútta i óucci*) 'podočnjaci' 'occhiaie, lividore sotto l' occhio'. – Od *mōrum* s. n. 'dud, murva' i 'kupina' s promjenom srednjeg u ženski rod preko plurala *mura*, koje je kao kolektivna imenica zbog dočnog *-a* postalo singular ženskog roda za oznaku plodova. Prijelaz značenja u vodnjanskoj riječi objašnjava se sličnošću boje između tih plodova i podočnjaka; upor. slične pojave i u drugim izvedenicama te riječi u ostalim romanskim jezicima, na pr. talij. *morato* 'crn kao kupina ili dud', logudor. *muradu* 'crn, taman', provans. *morat* 'smeđ', katalan. *morat* 'tamnoljubičast'. Zbog istog razloga podočnjaci se nazivaju sličnim slikovitim nazivima,

na pr. i u talij. *pesche* (*agli occhi*) od singulara *pesca* 'breskva' ili *calamai* od *calamaio* 'tintarnica' kao i mlet. i piemon. *caramali*, lombar. *karimá*, piazz. (Sicilija) *caramái* i t. d. (REW 1485).

nočár (*nocciàr*) s. m. 'tele od jedne do tri godine' 'vitello da uno a tre anni'. Vidi dalje *vidiòn*. – Od (*vītūlus*) *annuc(u)lus* 'jednogodišnji', na natpisima u Dalmaciji *annuclo* (Skok, Pojave 15, 29), s aferezom *a-* i prošireno sufiksom *-arius*, kao i u francuskim narječjima izvedenice iste riječi nastavkom *-aria* u vezi s kravom: *anouillère*, *noguière*, *nollière* i t. d. (REW 481; FEW). Latinska grupa *cl* između vokala sačuvala se, čini se, samo u starijoj fazi istroromanskog govora (jedini primjer *Kršikla* < *Carsic(u)la*, Skok, *Considér.* 478), kao i u staromletačkom i starofurlanskom (Rohlf I, § 248; Vidossi, *Stratif.* 72, 91), a kasniji je refleks *č*, opet kao u mletačkom, upor. ovdje *bouréičo*, *kupáčo*, *masčiér*, *núčo*. Ovdje je refleks sufiksa *-arius* > *-ár* arhaičan, a danas je običniji mletački *-(i)er*, upor. ovdje *masčiér* i *somedèr*. Dalmatska je paralela u latiniziranom obliku *anuclus* '(animale) d'un anno' (Dalm. I, 295, II, 241), čemu odgovaraju srphrv. posuđenice *onukle*, *-eta* 'janje ili jare od godine dana' i s aferezom (kao i u vodnj. obliku) na Krku *nūkle*, *-eta*, *nūklica*, *nūklić* (ARj; Skok, *Arkiv za arbanasku starinu*, 2, 345), na Cresu također *nūkle*, *nūklić*, (Colombis, *Ar Ro* 21, 254, 264, daje *nuklet*, što ne će biti nominativ proširen nastavkom *-ittus*, kako on kaže). Oblik *annuc(u)lus* povezuje Istru na istoku s Dalmacijom, a na zapadu preko ladinskog i francuskog područja s Pirenejskim poluotokom, ali nije potvrđen u srednjoj i južnoj Italiji, na Sardiniji i Korsici (REW 481, 2; Bartoli, *Dalmatico* 133, 152, kojemu je nepoznat ovaj vodnj. oblik). I mi imamo paralelu u narodnoj riječi *godišnjak* 'životinja, kojoj je godina' (ARj).

nonéla (*nonélla*) s. f. 'resica na mekom nepcu', 'ugola'. Danas samo *óugula*. – Od *lūna* 'mjesec' i 'resica' prošireno deminutivnim sufiksom *-ella*, kao i sttalij. *lunella* 'zjenica' i s asimilacijom *l – n* > *n – n*, upor. dalje *noníta* i rovinj. *ninsiól*, ankon. *nenzolo* 'ponjava' < *linteolum* (Spotti); upor. i korsik. *lunetta* (At Li Co), franc. *lune* 'resica' (FEW s. v. *luna* I, 1). Ovo je vjerojatno arhaičan oblik s refleksom *o* < *ū* u nenaglašenom slogu (vidi ovdje i *noníta*), a naglašeno je *ū* diftongiralo, *lūna* > vodnj. *lóuna*; a upor. dalje *suréina*, *suriòn*. – Slične izvedenice od potvrđenog latinskog deminutiva *lūnūla*, s istim ili i s drugim sufiksom, označuju u romanskim jezicima razne predmete srpastog oblika slične mladom mjesecu, na pr. spomenuto vodnj. *noníta* 'kosirić', zatim sttalij. *lulla* 'krajnja duga oblika polumjeseca na dnu bačve' (REW 5167), talij. *lunula* 'bijeli korijen nokata' i razni arhitektonski oblici, franc. *lunule* 'polumjesec' i 'predmet oblika mjeseca' (FEW I. c.). – Današnje je vodnj. *óugula* refleks *ūvūla* 'resica', odakle potječu obični nazivi tog dijela mekog nepca i u drugim romanskim jezicima (REW 5163, 9105; tu se sinonimi bergam. *lōnela*, bresc., parm. *lūnela*, genov. *lūneta* izvode griješkom, kao i u prvom izdanju, na dva načina, i od *luna* i od *uvula*, a u registru se upućuje samo na prvu riječ br. 5163).

noníta (*nonìtta*) s. f. 'kosirić, nožić za obrezivanje loze' 'piccolo potatoio'; vidi ovdje sinonim *marsán*. U bales. *nonéta* 'sorte di coltello ricurvo, quasi a mezza luna' (Ive 94). – Od *lūna* 'mjesec' pomoću deminutivnog sufiksa *-itta* i s asimilacijom $l - n > n - n$, kao i u vodnj. *nonéla* (vidi naprijed). Za promjenu značenja u vezi s oblikom predmeta uporedi primjere navedene pod *nonéla*, zatim talij. *lunetta*, franc. *lunette* za oznaku raznih okruglih predmeta, a i njem. *Mondsichel* 'mješečev srp, mlad mjesec'. Za promjenu $o < \bar{u}$ pred naglaskom upor. naprijed *nonéla*.

núčo (*nùccio*) s. m. 'koščica od masline', 'komine', 'nocciolo di oliva', 'pastone, olive macinate e ridotte come in pasta'. Rovinj. *núčo* samo 'komine'. – Od *nūcleus* 'jezgra', 'koščica (u voća)' $< nūx, nūce$ 'orah', 'voće s koščicom' s promjenom $cl > č$ (v. gore s. v. nočar); upor. abruz. *noče*, napulj. *nuttse* 'koščica' (REW 5983) i talij. *nòcciolo* 'id.', za koje Schuchardt drži da je ovako izvedeno u romanskoj periodi: *nucleus* $> *nukilo > *nucilo > nòcciolo$ (ZRPh 23, 1899, 333).

pačóto (*paciòtto*) adj. 'bucmast, puna lica' 'paffuto, grassotto', sinonim *bēn míso* (*baen míssó*). – Od grč. *παχύς* 'debeo', kojoj su po obliku i po značenju najbliži ovi talijanski dijalekatski refleksi: kalabr. *pacchiarottu* 'grassotto', *pacchiune* 'paffuto, grassotto', sicil. *pakkyu* 'debeo', *pakkyana* 'debelo čeljade', reatin. *pakkutu* (REW 6134; Di Tr Ca). U navedenim južnotalijanskim primjerima mora se pretpostaviti oblik s grupom *-kɨ-* i prema tome osnova vodnjanske riječi nije istoromanska (gdje *kɨ* postaje *s* ili *ts* ili *z*, kao i u mletačkom), nego je talijanska zbog promjene $kɨ > č$, obične u govorima srednje Italije. Stoga vodnj. *pačóto* može biti »kulturalna posuđenica«, kao što je na pr. prema književno-talijanskom *faccia* $< facies$ 'lice' u sicil. *faccia*, kalabr. *facce*, *faccia*, lukan. *fačé* (Rohlf, I, § 275). Osnovna je riječ u Vodnjanu proširena deminutivnim i hipokorističkim sufiksom *-ottus* $> óto$ nasuprot navedenim talijanskim izvedenicama (osim kalabr. *pacchiarottu*), a u toskanskom sinonimu istog porijekla *paffuto* (REW 6134) pomoću sufiksa *-utus*.

paladéina s. f. 'žuljave izrasline na usnama od konja' 'escrescenze callose entro le labbra cui va soggetto il cavallo'. Isto i u Rovinju. Mletački je sinonim *rizzi*. – Od *palātum* 'nepce' izveden je sufiksom *-inus* pridjev, koji je poimeničen u eliptičkim izrazima kao (*ex crescentia*) *palatina*; upor. furl. *paladine* s. f. 'lampasso, infiammazione della membrana palatina nei cavalli e nei buoi' (Pirona), sttalij. *palatina* 'id.', talij. pridjev *palatino* 'nepčani' (na pr. *arco palatino, ossa palatine*). – Od *palātum* izveden je pomoću sufiksa *-aru* rovinj. oblik *palár* (Ive 42 bez oznake značenja) kao i sicil. *palataru*, provans., katal., španj. *paladar*, portug. *padar* (REW 6160); ali Ive (l. c.) pretpostavlja imenicu **palatare* 'nepce' i čini mu se neobičan gubitak *-d-*, za što v. ovdje *gróuo* $< crudus$.

paledána s. f. 'kolac, letva' 'palo, palanca, steccone', i u izrazu *rostél de paledáne* 'ograda od letava'. Ive (116) zabilježio je vodnj. *paledánna* »postierla, da chiudersi col *pustél*«, t. j. 'mala vrata grada ili tvrđave, koja se zatvaraju zasovnicom' (u REW 6442 rovinj. *pustiél* < *pěstëllum 'zasovnica'; Ive 5). – Od *parietāna 'što pripada zidu' od pučkolat. *parēs, *parēte* (klas. lat. *paries*) 'zid' kao i u furl. *paradáne* 'assito, tramezzo nell'interno delle case' (Pirona; REW 6242, 6243). Ista je disimilacija dentala $r - n > l - n$ i u vodnj. *grogán* – *grungál*, *marsán* – rovinj. *malsán* (v. naprijed) i u furl. dubleti *paladáne* (ib.) i s promjenom sufiksa u južno-tirol. (Gröden) *paladina* 'id.'. Možda je na tu promjenu likvida utjecao i sinonim *palus*, kako misli P. Skok.

palpíri s. m. pl. 'vjeđe, očni kapci' 'palpebre'. Danas samo plurale tantum. Isto i u rovinj. *palpíjri*, fažan. *palpíri* (Ive 5, 50, 140). AIS 102 vodnj. *kovérta de l'óço*, rovinj. *palpiábre* pl., a danas rovinj. *palpéibre*. – Od pučkolat. *palpétra* s promjenom $tr > r$ kao u mlet. *palpiera* (> *piran. palpiéri*, Ive 72), furl. *palpiére* s. f. (Porena), lombar. *palpera*, piamon. *parpera*, franc. *paupière*, katal. *paupera* (REW 6176, 2; Rom. Gr. I, § 594). Do prijelaza s latinskog ženskog u muški rod moglo je možda doći prema sinonimu *cilium*, koje je u jednini u mnogim romanskim jezicima prešlo u muški rod (REW 1913; FEW; ali u fažan. plur. *sía*, Ive 142); u staromletačkom je muškog roda u množini *palpieri* (Mussafia 185), a u nekim dijalektima zapadnih romanskih jezika u jednini kao u južnofranc. *paupieiro*, langued. *pauperlo* i t. d. (REW 6176, 2). Dalla Zonca daje i vodnjanski izraz *báti i palpíri* u značenju 'često treptati očima' 'muovere spesso le palpebre, come fanno alcuni per vizio o per malattia'; tu se sačuvao isti glagol kao i u talij. *non batter palpebra* 'ne trenuti okom, pažljivo slušati' i u adverbijalnim izrazima *senza batter ciglio* 'netremice', *in un batter di ciglio* 'u tren oka'.

pastóurin i **pasturéin** s. m. 'konjsko putište, zglavak na nozi kod kičice' 'pasturale, pastoaia, quella parte del piede del cavallo dove si legano le pastoie'. Ive (10, 75, 105, 141) daje bez objašnjenja njihova postanja vodnj., rovinj. *pastúra* 'pastoia', *piran. pasturín* 'garetto', fažan. *pasturéin* (bez značenja), rovinj., bales. *pasturúla* 'chiodo che tiene unito il giogo al manico dell' aratro', za koje posljednje drži da je diminutiv od *pastúra*. Danas vodnj. *pastóurin*, rovinj. *pasturál*. U srphrv. narječju Buzeta *paštòra* s. r. 'pùto' (Sirotić). – Od *pastor – *īnus* drugi oblik, a prvi, *pastóurin*, prema naglasku *pāstōria 'konjsko pùto, sapon' od *pāstōrius*; u drugim romanskim jezicima izvedenice od *pastoralis*, na pr. mlet. *pastoríl*, furl. *pastoríl*, sttalij. *pasturale*, talij. *pastorale* (REW 6280). U statutu Pule 14. v. ima *pastora* 'pastoia' (Gl La It). Samo su vodnjanski oblici izvedeni na taj način; jamačno je prethodna faza bila u izrazu kao *malum* *pastorinum, koji se sačuvao u vodnj. *mal del pastóurin* 'crepatura nelle pastoie' (mlet. *poreti*, Boerio).

péirulo s. m. 'na naušnici kolutić o kome visi ukras' 'sull' orecchino uno dei tre cerchi sottili ai quali è appiccato un pendente per ciascuno'. Rismondo (232, 235) daje u množini *píruli*, *píroli* i sliku predmeta. – Od *pílŭla* 'kuglica, pilula' s disimilacijom $l - l > r - l$ kao i u staro-mlet. i julij.-mlet. *pírola*, furl. *pírule* (REW 6507) a i u našoj posuđenici *pírula* (ARj). U vodnjanskom je riječ prešla u muški rod kao i u bales. *píruli* pl. (Ive 94), sulzb. (mletačka oblast) *pínulo*, staro-sjev.-talij. *pérola* (Tarvis), padov. *pérola*, veron. *píroli* i t. d. (Mussafia 187). Ženski se rod očuvao u rovinj. *péjrula* (Ive 8). Za sekundarno, hiper-istroromansko *éi* za *ĩ* vidi naprijed s. v. *indéigulo*.

pestigá (*pesteigà*) 'nabijati zemlju oko tek posađenog stabla' 'calpestare il terreno intorno all'albero appena piantato'. Danas *pistigá*. U drugim istroromanskim narječjima: galež. *pistigá*, šišan. *pestigá*, puls. *pistigár* (Ive 110, 115, 127, 152, 166). – Od *pĭstāre* 'nabijati' (REW 6536) proširenog sufiksom *-icare*, kojim se tvore učestali glagolski oblici kao talij. *rosicare* od *rodere* 'glodati', *sbarbicare* od *sbarbare* 'izguliti' (Rom. Gr. II, § 577). Predakcenatsko *i-* u današnjem vodnjanskom obliku mletački je refleks *i-*, kao u rovinj. *ligá* 'vezati', mlet. *ligár* < *lĭgāre* (upor. mlet. *istá* 'estate', *misurár*, *intrada*, Rohlf's I, § 130), nasuprot oblicima s očuvanim starijim *e-* u vodnjanskoj dubleti *pestigá*, šišan. *pestigá* ili vodnj. *seká* < *šiccāre* 'sušiti', rovinj. *desipá* 'raspršati' < *dĭssĭpāre*, bales. *beskóito* 'dvopek' < *bĭscōctum* (Ive 19, 110, 153). O predakcenatskom *ei* u grafiji Dalla Zonche, *pesteigà*, vidi naprijed u uvodu.

pezaróla (*pesaròla*) s. f. 'mòra' 'incubo, oppressione, quasi soffocamento, che alcuno prova nel dormire. – AIS 812 vodnj. *pezaróla* i *pezaróla*, rovinj. *pezaróla*. Izvedenica od *pĕnsāre*, pučkolat. *pesare* 'pritiskati' kao u mlet. i veron. *pezariól*, mantov. *pezaröl*, ferr. *pezarol*, furl. *pezarúl*, sve u značenju 'mòra' (REW 6391, 2). Za ženski rod u vodnj. *pezaróla* uporedi sinonime izvedene s drugim sufiksima kao u mlet. *pesántola*, španj. *pesadilla* (REW l. c.).

piurá 'kmečati, cviljeti (o malom djetetu)' 'vagire, piagnucolare, detto di bambini'. Jednako Ar Tr 36, 48 i Sansa, rovinj. *piurá*, a bales. *piorá* 'plakati, tužiti' (Ive 10, 105, 174). AIS 730 daje također vodnj. i rovinj. *pyurá* 'plakati', a u drugim istarskim narječjima mlet. *pyánzer*. Ima i vodnjanska izvedenica *piuríta*, *piuradúr* 'plačljivko'. – Riječ je istog postanja kao i stmlet. i stlombar. *piurár* i pistoj. *piurare*, koje Meyer-Lübke (REW 6606) objašnjava kontaminacijom *plōrāre* 'plakati' i *piulāre* 'cviljeti', ne pominjući ove istarske oblike. Ali ovaj bi se istarski glagol mogao izvesti i direktno od *plōrāre*, kad bi se znalo, da se u starijim fazama istroromanskog govora sačuvala grupa *pl-* kao u dalmatinskom (*plungere*, *plant*, Dalm. II, 371), staromletačkom (*ploba* < *plovia*), starolombardskom (*ploff* < *pluit*, Marco Polo *plano*, *plu*, *planto*) i nekoć u Milju i Trstu (*plúi*, *plantá*, *plora*; Ascoli AGI I, 460; 10, 462; Rom. Gr. I, §§ 421–5, 487–93; Bertoni § 52; REW l. c.; Rohlf's

I, § 186). Uporedi paralelni razvoj grupe *fl*, koja se sačuvala u istarskom hrvatskom nazivu Kvarnera *Plomin* od *Flanona*, u *Plaj* na Krku od *plagium* (Skok, Slavenstvo 17–18, 27), kao i grupa *cl* u *Kršikla* kod Pazina od *Carsic(u)la* (Skok, ZRPh, 54, 460), bar u doba doseljavanja Hrvata u Istru (upor. naprijed s. v. nočar). Od dublete *plōrāre* – *plangere* prvi se stariji glagol sačuvao u sjevernoj Italiji, u Reciiji i na Balkanu (piemon. *pjuré*, engad. *plürer*, rumunj. *plîng*), a mladi *plangere* u ostaloj Italiji i Iliriji (talij. *piangere*, veljot. *plungre*; Bartoli, Dalmatico 135); u tom pogledu dakle istroromanski i veljotski govori pripadaju različitim jezičnim oblastima. Ive (71) piran. *plakená* 'cviljeti', *plákeno* 'cviljenje' dovodi u vezu s *plangere* zbog sačuvane grupe *pl*, ali to bi mogle biti slavenske posuđenice, upor. slovenski *plákati* i srphrv. *plākati*, *plakinjati* (ARj). – Od glagolske osnove u *piurá* – a ne od *plōrāre*, kako kaže Ive – raznim su sufiksima izvedeni ovi nazivi za 'plačljivko' vodnj. *piuríta*, *piuradúr*, rovinj. *piuréta*, fažan. *pioróto*, šišan. *piuretér*, *piurazér* (Ive 105, 113, 165).

póuno (*pòunno*) 'pregršt' 'giumella, quantità che può stare nel concavo delle due mani accostate insieme'. Danas pod utjecajem mletačkog izgovora *póuno*, isto kao i u pulskom (Ive 12, 40). Ive daje (115) drugi vodnjanski i baleski oblik *púno*. – Od *pūgnus* 'šaka' s istim prijelazom značenja kao u piemon. *puñ* 'doppelte Handvoll' (REW 6814). Diftong *óu*, mjesto *u*, za lat. *ū* ima i puls. *póuno*, koje je novi oblik već zbog *ñ* mjesto *n*, i jamačno je sekundaran kao i u rovinj. *fóuga* < *fūga* 'bijeg' po analogiji na pravilnu zamjenu lat. *ū* > istrorom. *óu* kao u vodnj. *gíróuko* i *gróuo*, koje vidi naprijed. O karakterističnoj istroromanskoj promjeni lat. *gn* > *n* vidi naprijed s. v. *linarói*.

primargól (*primargiòl*) adj. 'zimi ojagnjeno (janje)' 'agnello nato d'inverno (cioè fuor di stagione)'. Rovinj. *primarjól*. Danas vodnj. *primaról* 'prvorodeni' uopće. – Izvedenica od *prīmārius* pomoću deminutivnog sufiksa *-eolus*, koja izvedenica, čini se, nema paralele u romanskim jezicima ni po obliku ni po posebnom značenju. Sardinski (Campidano) *sementuza primaža* odnosi se na 'ovcu prvojagnjenicu' (REW 6749), a starotalij. *primaiola* na 'ovcu, koja se pari u proljeće'.

radéige (*radèighe*) s. f. pl. 'žile (u biljke)' 'radici'. AIS 558 vodnj. *radíga*, rovinj. *radéga* i *radéiga*. – Riječ ne potječe od klas. lat. *rādix*, *-ice* 'žila', kao neki njeni sinonimi u drugim romanskim jezicima (na pr. talij. *radice*, furl. *radris*, stfranc. *raiz*, prov. *raitz*, REW 7000), nego od pretpostavljenog pučkolat. **radica* u istom značenju. Ovaj je vodnjanski oblik još jedna potvrda, da je bilo točno mišljenje Meyer-Lübkea, koji je na osnovu veljot. *radaika* (Dalm. II, 217, 377) i sard. *raiga* 'rotkva' pretpostavljao taj pučko-latinski oblik (Rom. Gr. II, § 17, 410; REW u I. izdanju 6990, I, a u III. izd. nema te riječi; tako su i u DEL, I. izd. 1932, navedeni prvi navodi iz REW, ali ih u III. izd. 1951 nema). Naprotiv drugi sinonimi te poljoprivredne riječi, kao tal. *rádica*, napol. *radaka*, lomb. *raka*, pretpostavljaju drugi pučko-latinski oblik **rādica*

s naglaskom na prvom slogu (REW 7000). U hrvatskom narječju na Cresu *râdig* 'razlika' u izrazu *nâc râdiga* (Tentor, ASPH 30, 199), prema mlet. *trouâr da dir* 'prigovarati', nepoznata je postanja; nema je u mletačkom dijalektu Cresa, a spominje se ovdje zbog suzvučnosti s prednjom vodnjanskom s kojom ju je nemoguće dovesti u vezu zbog semantičnih razloga.

séije 'šest' 'sei'. U rovinj. i fažan. *séje* (Ive 50, 144). AIS 286 vodnj. *séye*, rovinj. *sée*. – Od mlet. *sie* < *sěx* s promjenom *ě* > *ie* u slogu, koji je otpadanjem *-x* postao otvoren (upor. mlet. *pie*, *drio*, Vidossi, Dial. tr., 265). U tim je istroromanskim oblicima došlo do sekundarnog diftonga *ei* kao u *indéigulo*, *péirulo* (v. naprijed) po analogiji pravilne promjene *ei* < *i* u *béine*, *kurtéina*, *martséi* (v. naprijed). Inače druga istroromanska narječja imaju samo mlet. *sie* (Ive 99, 132, 156, 166).

skéiba (*schèiba*) s. f. 'klis, (drvece u jednoj dječjoj igri)' 'lippa, legnetto rotondato grossolanamente, corto poco men di una spanna, tagliato a sghembo ai due capi, ma in verso opposto'; mlet. *pandólo*, stfired. *aré busé* (Boerio), upor. sloven. *pandol* (Štrekelj 45). Rovinj. i bales, *zugá úle skéibe* (Ive 187) 'igrati se klisa'. AIS 539 rovinj. *skéba* 'scheggia'. – Od srvisnjem. *scibe*, njem. *Scheibe* (nema u REW 7687). U vodnj. je obliku diftong *ei* zamijenio germansko *i* (> njem. *ei*) izjednačeno s latinskim *i*, upor. ovdje *béine*, *buréičo*, *radéige* i t. d. Ive (39) rovinj. *skéiba* 'iver' 'scheggia alquanto grande' izvodi od iste germanske riječi, upućujući i na njen slavenski refleks *skyva* (EWSS).

skúsa i *skóusa* (*scússa*, *scóussa*) s. f. 'kora u drveta i u voća' 'guscio, cortecchia'. Kaže se na pr. *núze ke móla o pérdo la skúsa* 'orah koji ne treba komušati, koji se sam oljušti kad sazri', *taká la skóusa* 'ogrepsti, oguliti koru na stablu'. Postoji i prezime *Scussa*. AIS (564, 565, 1133, 1296, 1301) ima samo jedan oblik, vodnj. i rovinj. *skórsa*. Danas se govori samo mlađi oblik *skóusa*, koji je zabilježio i Ive, a nije AIS; ali Ive je u Balama čuo *skúsa* (95, 113). – Ne će biti – kako Ive (l. c.) naslućuje – refleks nepotvrđenog *sgusso (talij. *sguscio*) pod utjecajem *scórtea* 'kora', mlet., puls. *sgusso*, furl. *scus*, milan. *sguss* i t. d. Vjerojatnije je, da treba poći od oblika *scursa, izvedenog od *scórtea* < *scortum* 'id.', što je inovacija prema starijem *córtex* (Bartoli, AGI 21, 78), isto kao i za slične primjere iz navedenih govora (tih primjera nema u REW 7742). U istroromanskom obliku otpalo je *r* u grupi *rs* kao i u mletačkim i furlanskim sinonimima; upor. takvu promjenu i u rovinj. *muziká* 'masticare', piran. *mušíná* 'id.' ako potječu od *mórsicarē* (nije vjerojatno da su u vezi s *músus* 'njuška', kako kaže Ive 32). U obliku *skóusa*, ako je od *scúrsa*, sačuvao se osamljen primjer starije, prelazne faze promjene *ũ* > *ou* > *u*; upor. naprijed *kúpa*.

sóka (*sòca*) s. f. 'vrsta suknje' 'gonna attaccata all' imbusto', dok je 'donja suknja' 'sottana di lana colorita o no e con frangia di falso oro od argento' (*sóka*) *karpíta* (*carpítta*), a ako je 'di lana colorita per lo

più in verde e che si porta dalle fanciulle fino che non si credono da marito, però senza molte pieghe' *sóka tónða*. Gotovo sto godina kasnije Rismondo (233, 264) daje za *sóka* značenje 'gonna di gorgan, di lana oscura fittamente increspata alla cintola, sfaldata e orlata in rosso'. AIS 1572 *sóka* 'suknja' samo u Vodnjanu. Rovinj. *sóka*, galež. *suóka* i *suókena*, piran. *þúkiña* 'suknja' (Ive 114, 117, 124, 132, 139). – Od srphrv. *sũknja*. U oblicima *suókena*, *þúkiña* umetnut je samoglasnik (*e*, *i*) u grupi *kñ*, jer je za Romane neobična; od tih je pak oblika nastalo istroromansko i sjeverotalijansko *sóka* (Mussafia 207 bez etimologije; REW 8441, 2), pošto je otpalo krajnje *-ina*, koje se osjećalo kao sufiks. U Parmi i Pezzani (1476) potvrđen je oblik *socha* 'mantello da donna' (Gl La Em). Iz slavenskih jezika prešla je riječ i u sredvisnjem. *sukenie*, također s umetnutim samoglasnikom, a odatle i u franc. *soschanie* (12. v.) i *souquenille* (17. v.) (DEF); njen refleks postoji i u srednjoj i južnoj Italiji, capit. i abruzz. *šukka* (REW l. c.). Kolebanje osnovnog samoglasnika *o* i *u* u istarskim oblicima može se objasniti izgovorom našeg *u*, koje je blisko talijanskom zatvorenom *o*; upor. u mletačkom narječju na Krku *stroña* 'pelo della coda di cavallo' od srphrv. *strũnja* (Dalm. II, 258). Ive je mislio, da ta riječ, promijenivši svoj rod, potječe od srphrv. *sukno* (117), što nije potrebno, kad je i srphrv. *suknja* ženskog roda i svršava na *-a*. U istroromanskim narječjima ima dosta riječi, koje su u razno doba uzete iz naših dijalekata, i bit će od interesa, da se pokupe i prouče zbog odnosa između Bumbara i Hrvata. Vodnjanski je naziv *karpíta* mletačko *carpéta* 'suknja' (DEI; FEW s. v. *carpère* II).

somedèr s. m. 'puteljak, staza' 'pesta, sentieruolo'. Sinonim *trózo* vidi dalje. Ive uz taj daje i vodnj. i puls. oblik *sumedèr*, rovinj. *samadiér* (3, 110). Također AIS 845 vodnj. *somedèr*, rovinj. *samadyér*. – Poimeničen pridjev *sēmītārius* 'koji pripada stazi', izveden od *sēmīta* 'staza' pomoću sufiksa *-arius* kao u franc. *sentier* (> provans. *sentier*, talij. *sentiero*), katal. *sender(a)*, španj. *sendero* (REW 7813; EWFS i DEF s. v. *sente*). Prijelaz u muški rod objašnjava se time, što se taj pridjev obično upotrebljavao u izrazima kao *viculus* ili *camminus semītarius*; upor. *vicinarius* 'seoski put' od *vicus* 'selo' (DEL). Zamjena intervokalnog *t* > *d* pokazuje mletačku sonorizaciju, a *t* je sačuvano u vodnj. toponimu *Sénte* (Ive 111), izvedenom od *sēmīta*. Naziv *Sente* još je jedan primjer, – osim navedenih od Skoka (Considér. 479–80; Vidossi, Stratif. 68–71), – da se u istroromanskom govoru intervokalno *t* sačuvalo, a karakterističan je i zbog gubitka nenaglašenog *i* (kao u veljot. *þjakno* < *þectīne*, *vindre* < *Vēñēris dīes*, Dalm. II, 356), što znači da je sonorizacija *t* > *d* kasnija od sinkope nenaglašenog *i*. Labijalizacija *e* > *o*, *u* nastala je u ovoj riječi zbog utjecaja idućeg labijalnog suglasnika *m*, kao u vodnj. *somená* 'sijati' < *sēmīnāre*, *soménto* 'sjeme', *somejéntsá* 'sjeme od djeteline' (Dalla Zonca), a i u drugim istroromanskim narječjima (Ive 92, 98, 99, 110, 141, 150). Ive je mislio (110), da je ovdje došlo do promjene *e* > *o*, koja je obična u proparoksitonama.

soun adv. 'gore' u izrazu *gatá soun* 'zagrnuti biljku zemljom' 'rimettere coll' aratro la terra alle piante, specialmente le viti' t. j. zapravo 'nabaciti zemlju na biljku'; vidi naprijed s. v. *gatá*. Rovinj., fažan. *soun*, šišan., puls. *sún* (Ive 142, 155, 165). Sansa *soun* adverb, *sun* prepozicija. – Od roman. *su* < pučkolat. *sūsum* 'gore' (REW 8478, 2). Diftong *ou* pravilna je istroromanska promjena lat. *ū*; upor. naprijed *giróuko*, *gróuo*, *póuno*. Dočetno *-n* objašnjava se isto kao i u vodnj. i fažan. *pióun*, puls. *piún* (Ive 142, 155, 165, 188) prema talij. *più* < *plūs*, ili rovinj. *maréin* 'muž' < *maritus*, *Tumán* uz *Tumá* < *Thomas*, *rabéin* 'rabbioso' (Ive 35, 36). Upor. toponim na Krku *Valdesoun* (Skok, AGI 24, 48).

spalaréina (*spallarèina*) s. f. 'seljanka (u suknji s naramenicama)' 'femmina di ceto agricolo che qui a Dignano porta una gonna sostenuta sulle spalle da strisce della stessa qualità della gonna, fornite per lo più di panno rosso'. Danas poznat sam naziv, jer se takva suknja više ne nosi. Te se naramenice danas u Vodnjanu zovu *spalári* s. m. plur. (Moscheni), kao i u Balama (Ive 89), koji je naziv proširen sufiksom *-ina* dao izvedenicu *spalaréina* za 'žena u toj suknji'. Samo *spalári* pak izvedeno je od *spalla* < *spatūla* 'rame' (< *spatha* < *σπάθη* 'mač') pomoću sufiksa *-arius* > *-aro*, koji se u istroromanskom sačuvao pored *-ér*; upor. rovinj. *frabáro* 'februar' uz *fravér*, *masáro* 'gazda' uz *masiéra* 'domaćica', *stańáro* 'limar' (Ive 2) < *stagnarius*. Ista izvedenica nahodi se u soprasil. *spadlar* 'gonnella corta', *žuvalar* 'tiracalzoni' (Ascoli, AGI, 7, 1883, 547), korsik. *spallara* 'rame', a u talijanskom je identičnog postanja (s galoromanskom promjenom *-arius* > *-ier*) *spalliera* 'naslon na stolici' (REW 8130, 2). Kao istroromanski refleks *spatula* u REW (l. c.) daje se oblik *spádula*, koji je Ive (155) zabilježio u Puli, ali mu ne kaže značenja. Uporedi kao paralelu za semantičnu promjenu izvedenice od (*h*)*ümērus* 'rame': (*h*)*ümērāle* 'kabanica', rumunj. *umārar* 'Schulterbedeckung' (EWRS), lombar. (Valtellina) *ombrai* 'Riemen am Tragkorb', *lombral* 'Weidenband' (REW 4231–2). U hrvatskom narječju Buzeta *špalin* znači 'dio odijela što pokriva ramena' a *špalarin* 'dio steznika preko ramena' (D. Sirotić), koje je deminutivni oblik mletačkog *spalari* (*dei busti*) 'quella parte del busto che copre la spalla' (Boerio), a u Segetu *spalan* (M. Barada).

spónza (*spónsa*) 'osjetljivo tkivo oko korijena konjskog kopita' 'tuello, la parte interna e sensibile dell' unghia del cavallo, avvolto dallo zoccolo, formata di cartilagini, legamenti, tendini ed ossa'. – Od *spōngia* < *σπογγία* 'spužva' i 'mek oklop poput spužve'. Prijelaz značenja može se objasniti mekoćom tkiva, isto kao i u drugim romanskim oblicima, koji se odnose na bolesti konja, na pr. galicij. i stportug. *espunlha* 'prišt na konjskoj nozi', campid. *spōnge* 'sakagija, konjska bolest, maleus' (REW 8173, 1), a upor. i značenje pridjevâ izvedenih u romanskim jezicima od *spongiōsus* 'spužvast, šupljikav'. Refleks je *z* < *z* < lat. *gī* kao u sjeverotalijanskim narječjima i u ladinskom (Vidossi, Dial. tr., 297–304).

spurġà (*spourgià*) 'klaštriti (stablo)', 'potare, tagliare i rami superflui'. Sinonimi *nità*, *tagà*. AIS 1315 vodnj., rovinj. *puđá*. Danas *spurjá*. – Od *expurgāre* 'očistiti', koji je proširen nastavkom *-iare* u **expurgiare*, kao i stilan. *obondiare* od *abūndāre* (Rom. Gr. II, § 576), mlet. *indormenzár* 'uspavati' uz talij. *indormentare*. Vodnjanski se oblik može porediti s tarant. *sprujara* 'id.' (Merlo, It Di 12, 1936, 94), jer je u tom narječju pravilna fonetska promjena $rg > j$, a u vodnjanskom je ovo morfološka crta. Današnje je vodnj. *spurjá* zbog *j* stariji oblik od venecijaniziranog *spurġá*. – Postoji i vodnj. deverbarna izvedenica *spurġadóura* 'klaštrenje' napravljena običnim sufiksom glagolskih apstraktnih imenica *-ātūra* (Rom. Gr. II, § 492); upor. ovdje *krioladóura* i *tsernidóura*. Za grafiju Dalla Zonche *ou < u* pred naglaskom vidi naprijed u uvodu.

stranséi 'udahnuti (o maloj djeci u konvulzivnom plaču)' 'prender una tirata di fiato soppresso (detto di bambini)'. – Od **ex – transire* 'iz-prelaziti'. Za to značenje vodnjanske riječi ima više paralela u romanskim jezicima, na pr. lombar. *strazí* 'ukočiti se', franc., španj., portug. *trance* 'smrtni hropac', stšpanj. *transido* 'mrtav umoran' a portug. 'ukočen' (REW 8855). U vodnjanskom i u prednjim primjerima u grupi *ns* sačuvalo se *n* (koje se u latinskom jeziku još u početku naše ere počelo gubiti), jer je to bio knjiški, latinizirani naziv stare medicinske terminologije (Rom. Gr. I, § 403 c). Particip prošli na *-itus* glagola *stranséi* poimeničen je u ženskom rodu u vodnj. obliku *stranséida* 'zahlipci, fras' 'tirata di fiato soppresso', slično kao i u talij. *tirata*, *cantata*, *fumata*. U nastavku *-itus* međuvokalno *t* sonorizirano je u *d*; upor. ovdje *somedér*, *zhulséido*.

stravalgá 'propustiti travu koseći' 'tralasciare l'erbe segando colla falce, strafaleciare'. – Od **extra-varicāre* 'prekoračiti, prijeći izvan čega' s disimilacijom likvida $r - r > l - r$, kao u talij. *straval(i)care* 'valicare con fretta' od tog istog glagola (REW 9153). Jednaka se disimilacija nahodi i u deverbarnoj imenici talij. *valico*, istrom. *bálago* sa sekundarnim *a*, od **baligo < *varicus* (Parodi, Rom. 27, 201, 209). Naprotiv u bales. *travargá* 'travalicare' (Ive 99), od *varicāre* s drugim prefiksom *trans-* nema te disimilacije. U vodnjanskom narječju postoji i refleksivno *stravalgáse* u značenju 'iščašiti (zglob)', do koga je moglo doći preko značenja 'premjestiti, izvaditi s mjesta', kao u srphrv. *uganuti*; Dalla Zonca daje i vodnj. sinonime *retortsíse*, *strakoláse*, *senistráse*. Rovinjski glagol *stravalkáse* Ive (18, bez oznake značenja), pozivajući se na Flechciu (AGI 3, 149), dovodi u vezu s **extravacuare*, ali je taj rovinjski glagol identičnog porijekla s vodnjanskim *stravalgáse*.

súltsa (*súlza*) s. f. 'brazda' 'solco'. Ive (11, 49, 99, 163, 166) daje rovinj. *súltsa*, bales. *sóltsa*, šišan. *sóultsa*. Danas vodnj. i rovinj. *súltsa* (AIS 1418; Sansa; Moscheni). – Od *sūlcus* 'id.' s prijelazom u ženski rod prema sinonimima *riga*, *fila* i sl. Palatal *ts* potječe od latinskog pluralnog oblika *sūlci*, kao i u drugim istroromanskim narječjima,

bellun. *solts* 'id.', comel. *sofi* (Tagliavini, Ar Ro 10, 170), ladin. *suts* (REW 8442; Rohlfs, II, § 374). Za analošku pojavu uporedi naprijed s. v. *fónzo*, a za gubitak u današnjem izgovoru eksplozivnog elementa u *ts* > *s* uporedi naprijed *spónza*.

surčina (*sourèina*) s. f. 'vrsta ružičastog grožđa' 'barba rossa, uva di color rossetto'. Sinonim *rusána* (*russàna*). – Od srednjov. latinskog *saurus* 'svijetlosmed' germanskog porijekla (DEF), proširenog deminutivnim sufiksom *-inus* pridjeva za oznaku boje (Rom. Gr. II, § 452), kao u talij. *azzurrino*, *cenerino*, *nerino*, *verdino*, dakle s istim značenjem kao naši pridjevi prošireni nastavkom *-ast*, *modrikast* i t. d. Poimeničen je taj adjektiv u ženskom rodu u izrazu *uva saurina*; upor. sličnu izvedenicu u emil. *sàvar* 'vrsta grožđa' (REW 7626). Jamačno Dalla Zonca i ovdje krivo piše *ou* kao refleks predakcenatskog *au*, mjesto pravilnog *u*, kao u vodnj. *uriól* (v. dalje), *utúno* 'jesen', rovinj. *repusá* 'počinuti' < *repasare* (Ive 23). – Osamljen je i vodnjanski sinonim *rusána*, koji je valjda izveden od *rüssus* 'crven' pomoću nastavka *-anus* i poimeničen u ženskom rodu opet kao tribut u izrazu *s uva*; upor. provans. *rosan* 'ružičast' od *rōsa* 'ruža' (Rom. Gr. II, §§ 449–50). Danas vodnj. i rovinj. *rúso* 'crven' AIS 1576.

surión (*souriòn*), s. m. 'vrsta bolesti na kopitu u konja' 'malpizzone, sorta di malattia nell' unghia del cavallo nel luogo dove la carne viva si unisce coll' unghia', stručno 'fimatosi' (Tommaseo-Bellini s. v. malpizzone). Ive (124) daje vodnj. *surión* 'specie di tumore, che viene alle dita', ali bez etimologije. – Sufiksom *-ione* (Rom. Gr. II, § 459; upor. dalje *zbrousión*) prošireno *sūra* 'list (u noge)' i 'lisna kost, fibula', koja se latinska riječ nije sačuvala ni u jednom romanskom jeziku; latinizam je sttalij. *sura* s. f. 'osso della gamba, detto anche fibula' (Tommaseo-Bellini) s identičnim latinskim oblikom i značenjem *sūra*. Vjerojatno je učnog porijekla kao veterinarski termin, a za spomenutu su bolest drugdje našli drukčije nazive, na pr. mlet. *pedicelo* (Boerio, REW 6349), tal. *malpizzone* i *acqua alle gambe* (Tommaseo-Bellini), franc. *étonnement du sabot* (Ferrari-Caccia, Larousse du XXe s.). O predakcenatskom *ou* u grafiji Dalla Zonche, *souriòn*, vidi naprijed u uvodu.

tása (*tàssa*) s. f. 'mnoštvo, gomila' 'massa, quantità indeterminata di qualunque cosa ammontata insieme'. Rismondo (278): »I covoni venivano raccolti in numero di ottanta e più messi in *tase*, in mucchio, in carrata«. Danas poljoprivredni naziv *tása de gran* i sl. – Od franač. *tas* 'id.' s prijelazom iz muškog u ženski rod možda zbog talijanskog sinonima *massa* i sttalij. *mora*. Kako su Franci bili u Istri od 8. v., mogao je taj naziv ući u istarski govor, kao što su i drugi poljoprivredni termini ušli u govore zapadne Romanije (Bertoni, *L'elemento germanico nella lingua italiana*, 1914, 65 i d., 221 i d.). U oblasti romanskih jezika riječ je potvrđena samo u franc. *entasser* 'nagomilati' i provans. *tas*, a u vezi s holand. *tas*, tako da je ona mogla dospjeti u Istru i preko sjeverne Italije, kao i talij. *biado*, *biada*, *biava* < franač. *blād, koje je franačka vojska donijela sa sobom (FEW; EWFS; DEI).

téra móra (*tèrra mòra*) 'zemlja crnica' 'terra nera' u poslovice *téra móra fa bon pan, téra biánka vásta 'l gran* od riječi do riječi 'crna zemlja daje dobar kruh, bijela zemlja kvari žito'. Istu poslovice daje i Rismondo (297). – Atribut zemlje *móra* od *maurus* 'Maurin, crnac' pučkولاتinski 'tamnosmeđ'. Vodnjanska poslovice naliči na rovinj. *tiéra nígra fa bon pan, tiéra bianka fa krapá da fan* (Malusà), mlet. *tera mora fa pan, tera bianca fa pantàn* ili *tera mora fa bon fruto, tera bianca fa gnente in tuto* (G. Bianchi, *Proverbi veneti*, 1901, 270) ili *tera negra fa bon gran* (Boerio); upor. i latinsku *fuscus ager fructus et farra ministrat opima* (A. Arthaber, *Dizionario di proverbi*, 679), toskansku *terra nera buon pan mena, terra bianca tosto stanca* (G. Giusti, *Raccolta di proverbi toscani*, 1926⁹, 18), retoromansku *terra naira porta bun früt* (W. Gottschalk, *Die bildhaften Sprichwörter der Romanen*, II, 1936, 273), francusku *noir terrain porte gain et bien, et le blanc ne porte rien* (Arthaber l. c.), provansalsku *terro negro porto bon blad* (Gottschalk l. c.), španjolsku *la tierra negra buen pan lleva* (Arthaber l. c.), a i njemačku *schwarzer Grund, trägt gute Frucht* (ib.). Samo u one dvije mletačke varijante i u ovoj španjolskoj *la tierra morena buen pan lleva* (ib. i Gottschlak l. c.) nahodim isti atribut zemlje *morena* (REW 5438) kao i u vodnjanskoj.

tigúr s. m. 'pojata' 'stalla chiusa da tre lati di muro secco'. Sinonimi *kazón*, *kurtéina* (v. naprijed), *mandria*, *stála*. Potvrđeni su još i oblici: vodnj. *tegúr* 'id.', u starinskom koparskom glosaru *tiguor* 'casetta per lo più fatta di paglia' (ArTr 36, 48, 59), rovinj. *tagúr*, piran. i tršé. *tigór* 'tugurio' Ive 23, 75). – Od *tegorium* ili *tigurium* 'koliba' (DEL). U spomeniku iz Kopra 804. g. *tegorium* 'id.' (Kandler). Toponim kraj Pule *Vicus Tegoria* zabilježen 1150 (C. De Franceschi, »La toponomastica dell' antico Agro Polense«, *Atti e Mem. della Società Istriana* 51–2, 1939–40, 178). Rovinj. *tagúr* Ive (23) izvodi također od *tegorium*, *tugurium* i objašnjava prijelaz *u > a* preko *e*, kao u rovinj. *bajúllko* < mlet. i padov. *biolco* 'govedar' < srednjovj. lat. *befulcus*, pučkولات. *bufulcus (DEI).

tópa (*tòppa*) s. f. 'gruda zemlje' 'zolla'. Vidi naprijed izraz *tópa inġerbáda* s. v. *inġerbádo*. Puls. također *tópa*, rovinj. *suópa* (Ive 155). AIS I420 vodnj. *topa*, rovinj. *swopa*, piran. *sópe* pl., furl. *sópa*, *đópa* te preko Mletaka, Marka i Umbrije sve do Sicilije *toppa* i sl. – Riječ je nesumnjivo u vezi s kalabr. *tappa* 'zolla erbosa' (Di Tr Ca), franc. *tapa* 'surface à gazon court et serré', kors. *teppa*, abruz. *teppa*, piemont., cremon., mantov., katal., franc. dijalekt. *tepa*, i t. d. sve u istom značenju 'gruda zemlje'. Sve te riječi J. Hubschmied jun. izvodi od predromanskih *tappa, *tippa, lat. *teba* 'brežuljak' (*Festschrift Jud*, 1943, 273–4; upor. i REW 8731, 8005a; DEL s. v. *tifata*). To mišljenje potvrđuje i vodnjanski oblik s alternacijom *a – o*, kao u kalabr. *toppa* (uz spomenuto *tappa*; *toppa* je izbjeglo Hubschmiedu), te kao mark. *toppa*, abruz. *toppa* (uz spomenuto *teppa*), mlet., breš., trient. *topa* (REW l. c.). Križanjem pak *tippa i *zolla* napravljeni su oblici rovinj. *suópa*, mlet., padov., trient. *tsopa*, furl. *tsope* (ib.).

tura, furl. *cerniture*, *zerniture* (Pirona), a kod nas *pòsije* od *pòsijati* 'sijati kroz sito' (ARj). Ova deverbalna imenica ima kolektivno, a ne apstraktno značenje radnje, kao *krijoladoura*, *spurgadoura* (v. naprijed), a obično zbirne imenice s tim nastavkom nijesu napravljene od glagola, nego od drugih imenica, na pr. talij. *armatura*, *capellatura*, franc. *chevelure*, *denture*, španj. *botonadura*, portug. *dentadura* (Rom. Gr. II, §§ 492, 528). Dvjesto konjugacijama odgovaraju i dva participa prošla *tsarnóu* i *tsarnéi* 'prosijan' < pučkolat. *cernutum i poznolat. *cernitum* mjesto klasičnog *crētum*. Promjena *er* u *ar* kao u *mitarisa*, koje vidi naprijed. U piranskom narječju ima i skraćeni particip prošli *tsérto* (Ive 83), za koje uporedi sttalij. *cernuto*, *cernito*.

uriól i *orǵól* (*orgiòl*) 'vrsta hrušta ili gundelja na lozi' 'carruga della vite, coleottero della vite della grandezza di un moscone, di color verde lucido metallico' *Melolontha vitis*. Danas *uriól*, kao i u Rovinju (Ive 70). – Od *aureólus* 'zlatan'. Kukac je dobio to ime po svojoj boji, sličnoj boji zlata, kao što su i u drugim romanskim jezicima iz istog razloga izvedenicama od *aurum* nazvali razne životinje, cvijeće i dr., ali ne nađim primjera za kukce, osim u furl. *mosče d'aur* 'cetonija aurata' (Pirona) 'zlatna mara, bubazlata'. Tako se na pr. ptica 'zlatka ili žuja' zove piemont. *uryól*, sfranc. *oriol*, novofranc. *loriot*, provans. *auriol*, katal. *oriol*, a njemački *Goldamsel* (REW 791, FEW s. v.). I mi imamo mnogo takvih naziva (upor. Brehm-Fink, *Kako žive životinje*, 1937, gdje ih je navedeno deset, i T. Šoljan, *Fauna i flora Jadrana*, 1948, gdje je osam riba s takvim imenima). Naziv ribe *aurāta*, prijevod grč. χρύσοπρος, sačuvao se u romanskim jezicima a i u srpskohrvatskim narječjima na primorju: *òvrata*, *òvratica* (u Vuka krivo *òvratnica*), *lovrat*, *lòvrata*, upor. i njemački sinonim *Goldbrassen* (REW 789; FEW; RJA; Skok, ZRPh 50, 498 i Terminologija 32, 48, 49). Ima i hrvatsko ime mletačkog porijekla dvaju otočića kod Lošinja *Orjule* f. pl., talij. *Oriole*, lat. u sing. *Auriola* (1208), što je deminutivni pridjev izveden od *aureus* 'zlatan'; jamačno su ih tako nazvali zbog dobre zemlje, koja je rijetka u onim krajevima (Skok, Slavenstvo 47, 260). Zamjena *au* > *u* opća je u istroromanskom govoru; upor. galež. *uríze* 'zlatar' < *aurifice* i druge promjene navedene naprijed s. v. *suréina*. U toskanskom obična promjena *ri* > *j* u istroromanskim je narječjima sporadična (Rom. Gr. I, § 519–22; Rohlf, I, § 284–5) i tako u vodnj. *uriól* sačuvalo se *ri*, a u rovinj. se toponimu *Maján* < *Marianus* promijenilo u *j* kao i u *primarjol*, a u vodnj. *primarǵól* u *ǵ* (v. naprijed s. v.). U drugom vodnjanskom obliku *orǵól* *ǵ* je sekundarno kao u vodnj. *skunpéilǵi* 'scompigliare', po ugledu na mletačku promjenu //ǵ < *j* < *l*; upor. mlet. *aǵo* 'aglio', *fameǵa* 'famiglia', *Italǵa* 'Italia', *paǵa* 'paglia' (Bartoli, *Miscellanea Hortis*, 918; Rohlf, I, § 280).

vása (*vàssa*) s. f. 'koščica (u voća)' 'nocciolo, osso nella frutta': uporedi naprijed *garnél*, *greiñól* 'koščica u grožđa' i *núčo* 'koščica u masline'. Ive (109) daje u pluralu *váse* za 'semi di cucurbite, poponi, noccioli, ecc'. AIS 90, 1281 ima za 'koščica' u singularu mletački oblik

vidión i **vedél** 'tele, kojemu nije još godina' 'vitello che non abbia passato un anno'. Oba oblika i u vodnjanskim verzijama parabole o rasipnom sinu (Ar Tr 36). AIS 1046 i Sansa imaju samo *vedél* kao i u ostalim istroromanskim narječjima, bales. *vedél* i *vidél*, galež. *vedél*, rovinj. *vedél*, *vediél*, *vadiél* (Ar Tr 36, 1919, 28–48). – Prvi je oblik *vítèll-us* 'tele' s promjenom sufiksa, *vitell-* + *-ione*, upor. talij. *carpione* 'šaran' < *carpa*, sard. *anzone* 'jagnje' < *annione, španj. *gorrión* 'vrbac' < bask. *gorri* (Rom. Gr. I, § 545, II, § 459). Drugi je vodnjanski oblik mlet. *vedelo*. Ne nađoh nigdje slične izvedenice vodnj. *vidión*, jednako kao ni njegovu sinonimu u Vodnjanu *pursión* (Ar Tr 36, 44, 57), koje je *pörcèll-us*, opet sa zamjenom s istim sufiksom: *porcell-ione*.

vira de matremóño 'vjenčani prsten' 'anello matrimoniale'. Isto danas i u Rovinju. – Od poznolat. *vīria* 'kolut' 'narukvica', kao i sttalij. *viera* 'kolut', mlet., lombar., emil. *vera* 'vjenčani prsten', furl. *vere*, *vierie* 'id.' (REW 9366), veljot. *vajra* 'prsten' (Dalm. II, 232; u REW nema vodnjanskog ni veljotskog oblika). Za pravilnu promjenu *ī* > pučkolat. *e* > *i* upor. naprijed *mitarisa* i vodnj., rovinj., šišan. *sía*, fažan. *sie* 'vjeđa' < *cīlium* (Ive 9, 109, 140, 163). – Grupa intervokalnog *-tr-* u *matremóño* sačuvala se stoga, što je to kujiška riječ, te ona ne može poslužiti kao dokaz očuvanja grupe *-tr-* u istroromanskom govoru (upor. Skok, *Considér.* 480–1; Vidossi, *Stratif.* 68–71).

zbrusión (*sbrousiòn*) s. m. 'klica' 'germoglio' i u izrazu *no vi zbrousiòn* 'nemati klicā, ne klijadi, zakrzljati' 'non aver germogli, intristire'. Danas nepoznato. Ima u vodnjanskom narječju i sinonim *bóuto*, deverbale od *butá*, o kojem vidi naprijed s. v. *brokolá*; *bóuto* odgovara talij. *butto* od *buttare* 'tjerati klice' (DEI). – Kao i *bóuto* vjerojatno je i *zbrusión* germanskog porijekla, got. *brūts* 'pupoljak' upor. stvnjem. *broz* 'id.', talij. *brozza*, prov., katal., piemon. *brot*, genov. *brotu*, španj. *brote*, te španj. *brotar* 'pupati', genov. *brottì* 'id.' (REW 1347; FEW; DEI). Vodnj. *zbrusión* može biti prefiksom *ex-* i sufiksom *-ione* proširen refleks got. *bruts*. – U talijanskim dijalektima, osim navedenih, potvrđena je i izvedenica lomb. *sbrodá*, *sbruá* 'kresati drveće', a u španj. *abrotoñar* 'tjerati klice' (REW l. c.). Gamillscheg (I, 211) ubraja franač. *brust* 'mladica' i štas. *brustjan* 'klijadi' među brojne nazive u vezi s prirodom, koje su Germani dali Romanima; upor. stfranc. i prov. *brost*, nfranc. *brout* 'mladica'.

zbulséido (*sbulséido*) adj. u izrazu *ouči zbulséidi* 'lutajuće oči' 'occhi stralunati, sbalestrati, mossi senza ordine e senza modo'. – Tom izrazu odgovara tal. *voltare gli occhi* 'prevrtati očima' s glagolom od pučkolat. *völtāre. Vodnjanski oblik zbog *s* za *tj* pretpostavlja pučkolat. *ex-völtiāre, od čega je postalo španj. *bosar* i portug. *bolsar* 'predati se' (REW 9434, 9446, 2). Dočetak *-éido* < *-itus* u participiju *zbulséido* objašnjava se povodenjem za participijskim pridjevima na *-itus* u donekle sinonimnim talijanskim adjektivima *occhi smarriti*, *spauriti*, *storditi* i sl. Za intervokalno lat. *t* u sufiksu vidi *stranséida* naprijed s. v. *stranséi*.

zu adv. 'dolje' 'giù, abbasso', na pr. u izrazu *gatá zu la káza* 'porušiti kuću', zapravo 'baciti je dolje' (Ive 190); vidi naprijed s. v. *gatá*. – Od pučkolat. *jōsu(m)* < lat. *deō(r)sum* 'dolje', kao u mlet. i jul. mlet. *zo* (Boerio; Rosman; upor. sinonimne izraze mlet. *butár zo un muro*, talij. *buttar giù un muro*), sttalij. *josu*, *gioso*, *giò*, stlombar. *zoxo*, milan. *giò*, engad. *ğo*, provans., katal. *jos*, rumunj. *jos* (REW 2567; FEW s. v. *deorsum*). U vodnjanskom je obliku *u* postalo od lat. *ō*, kao u *dúmo*, *misúr*, *múre* (vidi naprijed), upor. talij. *giu(so)*, na Cresu *Sus* (Skok, Slavenstvo 40), furl. *ju*, stfranc. *jus*, stkatal. *ajus*, gdje je *u* po analogiji od *ū* u pučkolat. *jūsum* prema *sūsum* (> talij. *su(so)*, furl. *su*, rum. *sus*; REW 2567, 2; 8478, 2, gdje nije uzet u obzir ovaj istroromanski oblik). Početna je afrikata *z* pravilna, jer se početno *j*-izjednačilo sa *dj*- i dalo je *z* kao i u sredini riječi (upor. naprijed *fonzéra*) i u nekim sjevernotalij. i južnofranc. narječjima, na pr. *diūrnum* > *jūrnu > sjevernotalij. *zorno* (Boerio; Rom. Gr. I, § 407; Rohlfs, I, § 182, 227; FEW s. v. *diurnum*).

zúgo s. m. 'jaram (za plug)' 'giogo'. Tako i danas (Rismondo 273–4, 281; Sansa 255). U AIS 1240 vodnj. *zúgo*, *zugíto*, rovinj. *zógo*, *zugíto*, a Ive (23–24) daje rovinj. *zógo*, *ziógo*; danas rovinj. *zúgo* 'jaram za dva vola', *zugíto* 'jaram za jednog vola' (Malusà). – Od *jūgu* 'jaram (na plugu)' s promjenom *j* > *z*, koja nije obična u istroromanskim narječjima, gdje se *j*-sačuvalo (vodnj. *jóusto*, *jurá*, *jenáro*, Ive 111–2), ili se promijenilo u *ğ*- (vodnj., rovinj. *ğurá* ili u *z*- (rovinj. *zu*, *zurá*, *zúvano*, kao u mletačkom, tršćanskom i furlanskom govoru, Ive 23–24, Vidossi, Dial. tr. 293). Prema Rohlfsu (I, § 158) i AIS 1240 refleks *z*- nahodi se danas i u nekim narječjima sjeverne Italije; u mletačkom su ga čuli kao frikativno *z*. Boerio, Kosovitz, Ive, Rosman (140–2); upor. o tom Vidossi l. c. I vodnjanski tekstovi daju također refleks *z*-, na pr. *za-ké* < *jam quia*, *zógo* < *jocu*, *zóuño* < *juniu*, *zúvuno* < *juvenis* (Sansa). Latinsko *ū* sačuvalo se nepromijenjeno u zatvorenom i otvorenom slogu, upor. vodnj. *búka* 'usta' < *bucca*, *kúpa* < *cúppa*, *zura* (vidi ovdje), *púvoro* < *pulvere*, *gúla*, *krus* < *crúce* (nasuprot dalmat. *au* u otvorenom slogu: *zauğ*, *gauła*, *krauk*; Dalm. II, § 295).

zúra adv. 'gore', prepoz. 'iznad, povrh' 'sopra', na pr. u izrazu *gatá zúra* 'pokopati', zapravo 'staviti (zemlje) odozgo, prekriti (zemljom)' 'interrare' (Ive 193); vidi naprijed *gatá*. Ima i vodnj. *súra* (Ar Tr 36, 41; Sansa). Rovinj. *da zúra*, šišan. *zóra* 'povrh' (Ive 10, 14, 35, 165). – Od *sūpra* s istroromanskom promjenom *u* za *o* od lat. *ū*, upor. naprijed *zúgo*, i s drugom promjenom *pr* > *br* > *r*, kao u mlet. *souva*, *sora*, furl. *sore*, engad. *sur*, stfranc. *seure*, nfranc. *sur* (REW 8456). Salvioni i Vidossi (Ar Tr, 36, 60) kažu za *zura*: »Segue *deōrsum*, al quale in alcuni dialetti soggiace anche *sotto*«. Promjena dentala *s* u afrikatu *z* nije rijetka u istroromanskom govoru na početku riječi, upor. dalje *zúta*, a i *zor* 'surutka' od *sērum*, vodnj., galež., šišan. *zabináse* 'ispitati se' *exā-*

mināre, galež. *zanbúrtolo* uz *sanbúrtolo* 'zelembać' *San Bartolo(meo)* (Ive, 114, 130). Na tu fonetsku promjenu mogao je utjecati i adverb obratnog značenja *zu*, gdje je *z*-pravičan refleks lat. *j*- (vidi gore *zu*).

zúta (*zùtta*) adv. 'dolje', prepoz. 'ispod' 'sotto'; upor. naprijed izraze *gatá zúta* 'preorati (zemlju)' i *múre zúta i uóci*. I u rovinj. *zúta* 'id.', *zutará* 'zakopati' *sotterrare*, šišan, *zóta* 'sotto' (Ive 14, 35, 114, 165, 175). – Od *sūbtus* 'dolje' s dočelnim *-a* po analogiji prema *sūpra* (> vodnj. *zúra*, v. naprijed), kao i u sicil. *sutta*, napulj. *sotta*, logudor. *sutta*, katal. *sota* (Dalm. I, § 155; REW 8402). Početna afrikata *z*- objašnjava se kao i u *zúra* (koje vidi naprijed).

KRATICE ČEŠĆE CITIRANIH DJELA

- AGI = Archivio glottologico italiano.
 AIS = K. Jaberg und J. Jud, Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz, I-VIII, Zofingen 1928-40.
 ALI = Atlante linguistico italiano.
 ARj = Rječnik brv. ili srp jezika Jugoslav. akademije, 1-12, Zagreb 1880-1952.
 Ar Ro = Archivum romanicum.
 Ar Tr = Archeografo triestino.
 ASPh = Archiv für slavische Philologie.
 At Li Co = G. Bottiglioni, Atlante linguistico-etnografico italiano della Corsica, I-X, Pisa 1932-42.
 Bh ZRPh = Beihefte zur ZRPh.
 Dalm. = M. Bartoli, Das Dalmatische, I-II, Wien 1906.
 DEF = O. Bloch et W. Warburg, Dictionnaire étymologique de la langue française, Paris 1950².
 DEI = C. Battisti e G. Alessio, Dizionario etimologico italiano, I-III, Firenze 1950-52.
 DEL = A. Ernout et A. Meillet, Dictionnaire étymologique de la langue latine, I-II, Paris 1951³.
 Di Tr Ca = G. Rohlfs, Dizionario delle tre Calabrie, I-III, Halle 1932-39.
 Diz Mar = Dizionario di Marina. Accademia d'Italia, Roma 1937.
 EWFS = E. Gamillscheg, Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache, Heidelberg 1928.
 EWRS = S. Pușcariu, Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache, Heidelberg 1905.
 EWSS = F. Miklosich, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen, Wien 1886.
 EWUIG = G. Rohlfs, Etymologisches Wörterbuch der unteritalienischen Gräzität, Halle 1930.
 FEW = W. Warburg, Französisches etymologisches Wörterbuch, I-V, Bonn-Basel 1928-51.
 Gl La Em = P. Sella, Glossario latino emiliano, Città del Vaticano 1937.
 Gl La It = P. Sella, Glossario latino italiano, Città del Vaticano 1945.
 It Di = L'Italia dialettale.
 It. Gr. = W. Meyer-Lübke, Italienische Grammatik, Leipzig 1890.
 Krit. Jhrber. = Kritischer Jahresbericht üb. d. Forsch. d. roman. Philologie.
 LEW = Walde und Hofmann, Lateinisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1938-52³.
 Litbltt. = Literaturblatt für germanische und romanische Philologie.
 RES = Revue des études slaves.
 REW = W. Meyer-Lübke, Romanisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1935³.
 Rom. = Romania.

- Rom. Gr. = W. Meyer-Lübke, *Grammatik der romanischen Sprachen*, I–III, Leipzig 1890–99.
- SEW = E. Berneker, *Slavisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1908–14.
- Thesaurus = *Thesaurus linguae latinae*, Lipsiae 1900–39.
- Vo Ro = *Vox romanica*.
- VEI = A. Prati, *Vocabolario etimologico italiano*, Milano 1951.
- ZRPh = *Zeitschrift für romanische Philologie*.
- Arnaldi = *Latinitatis italicae medii aevi lexicon*, *Archivum latinitatis m. aevi*, 12–21, Bruxelles 1936–51.
- Barić = *O uzajamnim odnosima balkanskih jezika*, Beograd 1937.
- Bartoli, Dialecti = *Dialecti e lingue della Venezia Giulia, Alle porte orientali d'Italia*, Torino 1945.
- Bartoli, Saggi = *Saggi di linguistica spaziale*, Torino 1945.
- Bartoli, Dalmatico = *Dalmatico e albano-romanico, Italia e Croazia*, Roma 1942.
- Bartoli, Introd. = *Introduzione alla neolinguistica*, Genève 1925.
- Bausteine = *Bausteine zur roman. Philologie. Festgabe Mussafia*, Halle 1905.
- Bertoni = *Italia dialettale*, Milano 1916.
- Boerio = *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia 1867³.
- Bourciez = *Éléments de linguistique romane*, Paris 1946⁴.
- Chiappini = *Vocabolario romanesco*, Roma 1933.
- Dalla Zonca = *Dizionario italiano-dignanese*, rukopis 1842.
- Dauzat = *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris 1949⁵.
- Du Cange = *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, I–X, Niort 1883–7.
- Gamillscheg = *Romania germanica*, I–III, Berlin 1934–6.
- Grbin = *L'elemento romanzo nel dialetto croato di Lisignano (Ližnjan)*, seminarska radnja.
- Ive = *I dialetti ladino-veneti dell'Istria*, Strasburgo 1900.
- Jireček = *Die Romanen in den Städten Dalmatiens*, I–III, Wien 1901–4.
- Kandler = *Codice diplomatico istriano*, Trieste s. a.
- Kosovitz = *Dizionario-Vocabolario del dialetto triestino*, Trieste 1889.
- Levy = *Petit dictionnaire provençal-français*, Heidelberg 1923.
- Mazzucchi = *Dizionario polesano-italiano*, Rovigo 1907.
- Monaci = *Crestomazia italiana dei primi secoli*, Città di Castello 1912.
- Mussafia = *Beitrag zur Kunde der norditalienischen Mundarten*, *Denksch. Wien. Akad.*, Ph.-h. Kl. 22, Wien 1873.
- Penzig = *Flora popolare italiana*, I–II, Genova 1924.
- Pirone = *Vocabolario friulano*, Udine 1935.
- Ribarić = *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri*, Beograd 1940.
- Rismondo = *Dignano d'Istria nei ricordi*, Bagnacavallo 1937.
- Rohlf's = *Historische Grammatik der italienischen Sprache*, I–II, Bern 1949.
- Rosman = *Vocabolario Veneto Giuliano*, Roma 1922.
- Sansa = *Villotte per l'Istria*, Grona 1932.
- Sansa = *Traduzioni in istriano*, Milano 1936.
- Sirotić = *L'elemento romanzo nel dialetto croato di Pinguente (Buzet)*, seminarska radnja.
- Skok, Considér. = *Considérations générales sur le plus ancien istroroman*, *Romanica helvetica* 20, Zürich 1943.
- Skok, Contrib. = *Contribution à l'étude de l'istriote prévenitien*, *Mélanges Haškovec*, Brno 1936.
- Skok, Pojave = *Pojave vulgarno-latinskoga jezika na natpisima rim. prov. Dalmacije*, Zagreb 1915.
- Skok, Slavenstvo = *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, I–II, Zagreb 1950.
- Skok, terminologija = *Naša pomorska i ribarska terminologija na Jadranu*, Split 1933.
- Spotti = *Vocabolario anconitano-italiano*, Genève 1929.

- Stolz-Schmalz = Lateinische Grammatik, bearb. v. Leumann u. Hofmann, München 1928⁵.
- Štrekelj = Zur slavischen Lehnwörterkunde, Denksch. Wien. Akad., Ph-h. Kl. 50, 1904.
- Tommaso-Bellini = Dizionario della lingua italiana, I-VI, Torino 1929.
- Vidossi, Dial. tr. = Studi sul dialetto triestino, Ar Tr 23-24, 1900-02.
- Vidossi, Stratif. = Stratificazioni linguistiche in Istria, Alle porte orientali d'Italia, Torino 1945.
- Wagner, Ländl. = Das ländliche Leben Sardinens im Spiegel der Sprache. Heidelberg 1921.
- Leb. Sar. = La lingua sarda. Bern 1951.
- Wagner, Lin. sar.

INDEKS VODNJANSKIH RIJEČI

- anurá 76
 árbo 76
 ársena 76

 béina 76
 biká 77
 bonáse 77
 bóuto 110
 buréičo 78
 brokolá 78
 bunáse 77
 butá 78, 110

 dá fòra 78
 deskaregá 86
 dezlombá 86
 dezverduná 109
 dúmo 78

 éra 78

 fèila 91
 fonzéra 79
 fonzéta 79
 fónzo 79
 frášeno 79
 frážino 79

 galópo 80
 garnél 80
 gatá 81
 gavije 81
 grávia 84
 greiñól 80
 gréizo 82
 grogán 83
 gróste 83
 gróuo, gróuvo 84
 grúvio 84
 gurgán 83

 ġarèin 80
 ġeráitso 82
 ġiróuko 82

 ílara 84
 inbunáse 77
 indéigulo 84
 inġerbádo 84
 inigréi 85
 inijerbádo 84
 inmartséi 93
 insinitéi 85
 insiniti 85

 jérba 84

 káligo 85
 karéga 86
 karkoña 88
 karpíta 86
 kastradéizo 87
 káta 87
 kávria 87
 kazalí 87
 kazalido 87
 kotésto 88
 krakóña 88
 kòsa 92
 kréibio 89
 kribiúto 89
 kribiúutso 89
 kriġél 89
 kriġolá 89
 kriġoladóra 89
 kriġolito 89
 kriġolá 89
 krijoladóra 89
 krus 111
 kuladúr 89
 kúpa 90
 kupadéla 90
 kurtéina 90
 kúska 90

 laudaréin 91
 lavudá 91
 lílera 84
 linaróii 91

 lingnénto 92
 líno 91
 linséini 91
 linító 91
 lodaréin 91

 máġo 92
 maġól 92
 mai 92
 májo 92
 majòl 92
 mandarísa 95
 marsán 93
 marséi 93
 martsán 93
 martséi 93
 masčér 93
 masčier 93
 menestrá 94
 mèti 94
 misúr 94
 mitarísa 95
 mizóko 95
 múre 95

 néil 91
 nígro 85
 nitá 104
 nočár 96
 nonéla 98
 noníta 97
 núčo 97

 orġól 108
 óso 109
 óugula 96

 pačóto 97
 paladéina 97
 paledána 98
 palpíri 98
 pastóurin 98
 pasturéin 98
 péirulo 99

pestigá 99
pezaróla 99
píruli 99
pistigá 99
pitsolído 88
piurá 99
piuradúr 99
piuríta 99
portésto 88
póuno 100
primarǵól 100
primaról 100
pristéyn 107
púvoro 111

radéige 100
radíga 100
ráyo 81
rusána 105

séite 101
sérni 107
sernadóura 107
séye 101
sfónzo 79
sia 110
skéiba 101
skóusa 101
skóuza 88
skúsa 101
sóka 101
somedér 102

Sénte 102
somejéntsá 102
somená 102
soménto 102
soun 103
spalaréina 103
spalári 103
spónza 103
spurǵá 104
spurǵadóura 104
spurjá 104
stranséi 104
stravalgá 104
súltsa 104
súra 111
suréina 105
surión 105

taǵá 104
tása 105
tegúr 106
téra móra 106
tigúr 106
tivio 84
tópa 106
trózo 107
tsarnéi 107
tsarnóu 107
tsernadóura 107
tsérne 107
tsernéi 107
tsèrni 107

tsiél 82
tsirká 82

uriól 108

vártaj 109
vártal 109
várto 109
vása 108
vedél 110
vedúrno 109
vidión 110
víra 110
vistéido 83

wárto 109

zabináse 112
zaké 111
zbulséido 110
zbrusión 110
zei 91
zógo 111
zor 112
zóuño 111
zu 111
zúgo 111
zúra 111
zúta 112
zúvuno 111

